

DICTIONAR MEGLENOROMÂN

LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică și dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

SIGLE

(Surse)

- ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țárnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924, p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.

FD, XXX, București, 2011, p. 51–117

- Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
- Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
- Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului atlas lingvistic român în localitatea Cerna, jud. Tulcea*, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
- Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
- Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- DP = Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997.
- Kats = Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκού (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
- MP I, I I = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Αιουμνιτσα)*, I–II, Salonic, 1984.
- Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 30–72.
- Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
- Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
- Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
- W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
- Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarilor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
- Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.

- RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata/Maloneshi, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

- ac. = acuzativ
 adj. = adjectiv, adjectival
 adj. nehot. = adjectiv nehotărât
 adv. = adverb, adverbial
 alb. = albanez(ă)
 aor. = aorist
 ar. = aromân(ă)
 art. dem. = articol demonstrativ
 art. hot. = articol hotărât
 art. nehot. = articol nehotărât
 art. pos. = articol posesiv
 bg. = bulgar(ă)
 cf. = confer
 col. = colectiv
 conj. = conjuncție
 dat. = dativ
 der. = derivat
 determ. = determinant
 dial. = dialectal
 dim. = diminutiv
 dr. = dacoromân(ă)
 et. = etimologie (originea cuvântului)
 et. nec. = etimologie necunoscută
 expr. = expresie
 expr. invar. = expresie invariabilă
 f. = feminin
 fig. = figurat
 gen. = genitiv
 ger. = gerunziu
 gr. = grec(esc)
 impers. = impersonal
 interj. = interjecție
 intrans. = intransitiv
 invar. = invariabil
 ir. = istoromân
 lat. = latin(ă)
 lit. = literal
 loc. adj. = locuțiune adjectivală
 loc. adv. = locuțiune adverbială

m. = masculin
 mac. = mecedonean(ă) (slavă)
 mgl. = meglenoromân(ă)
 nom. = nominativ
 n. pers. = nume de persoană
 n. pr. = nume propriu
 num. card. = numeral cardinal
 num. ord. = numeral ordinal
 p. = pagina
 peior. = peiorativ
 p. ext. = prin extensiune
 pl. = plural
 plt. = pluralia tantum
 prep. = prepoziție
 pron. = pronume, pronominal
 pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sârb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = singularia tantum
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru
 subst. = substantival, substantivat
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

LOCALITĂȚI

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Biríslāv (Birislav), gr. Περίκλεια
Cúra (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnġiġ (Lúgunța), gr. Λαγαδιά
Ĺumníġă (Liumnița), gr. Σκρᾶ
NŃti (Nănta), gr. Νότια
ÓŃiġ (Óșani), gr. Αρχάγγελος
Țărnăreġa (Țărnareca), gr. Κάρπη

B

ba *adv.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; ba da. *Ba, nu virujés si ducă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, jô nu mi duc còla.* (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; „Nu-î șa?”. „Ba, cã șa-î” („Nu-i așa?”. „Ba da, așa e.”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. *ba*, gr. *μαῖ*.

babalȳc vezi **băbălȳc**.

băbă, *pl. băbi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1–7, h. 431/1–7, h. 432/1–7, h. 463/1–7, h. 464/1–7; Dms. 1. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *Jel si ânsurô la dõyli or cu únă bábă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap² 38/9; *Aj sã-ț cat [ân cap], bábú!* (Hai să-ți caut [în cap], babo!) Cap² 38/24; *La dúsi mult dipárti di cása bábăjă.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca Ia dúsara cáfiI la âmpirátu, lu bábăjă ra di tujăt maj bun.* (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toți cei mai frumos.) MP 120/19; *An am únă bábă, pri jündi trețiti, cõti un bob al scápă.* (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitoare: Capra].) Cap² 154/2. *Băbă mçășă.* ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únă mullári [...] si dúsi la únă bábă mçășă.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap² 115/28; *Lă mçășă, bábă si-I spuñ?* (L i t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T² 111/36. P e i o r. Cotoroanță. *Bábu, di țe jăș búnă? tu jăș búnă di cásapniță.* (Cotoroanțo, de ce ești bună? Tu ești bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. 2. Bunică. *Al la lç [súflitu] di la bábă-sa și la dúsi.* (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa și-l duse.) Cap² 50/27; *Ca vînira di la sculõ, di la báp-sa firură pójni.* (Când veniră de la școală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca vîni mùm-sa șjárta, aj zîți: „cári la fjăsi izmjătu?”* *Áră ja aj zîsi: „Nu știu, bába puđti cã vîni”.* (Când a venit mamă-sa seara, îi

zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu știu, poate că a venit bunica.”) MP 128/27; 3. Moașă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bába bábăști.* (Moașa moșește.) Dms s.v. 4. Soacră. *[Bărbát-su] aș ântró năuntru, aș mănçó nçac pójni scunğós, si culçó; ni fînă, ni priștitári, ni fivăgudé la báb-sa.* ([Soțul] intră înăuntru, mănca puțină pâine pe furiș, și se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. 5. Mațul gros al porcului; mezel preparat din măruntaie de porc, bucățele de carne, orez și mirodenii, care se pun în mațul gros al porcului; caltaboș. *Bába si âmplă cu cární drubită.* (Baba se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Ţista an bába nă-ŭ mănçará cõjniI.* (Anul acesta baba ne-o mănçará câinii.) Dms s.v. 6. (La moară) Pârghie cu care se pun în mișcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. 7. Umflătură la gât, sun bărbie; gușă. Dms s.v. *Un dçad cu bábă.* (Un bătrân cu gușă.) Dms s.v.

Băbă ȳarbă. Caltaboș. *Bába ȳarbă si âmplă cu cární, drob, uris și sõnzi di porc.* (Caltaboșul se umple cu carne, plămân, orez și sânge de porc.) Cap 30 s.v. **Fúsu bábăfă.** Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can¹ 186 s.v. **ȳarba-bábă.** (Joc de copii) De-a baba oarba. **Çon si pișă bábili.** L i t. Când se pișă babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineață. Cap² 167/1. *Kínisi di cásă çon si pișă bábili.* (Porni de acasă dis-de-dimineață.) Cap² 167/2;

Et.: sl. *baba*.

băbićcă vezi **băbićcă**.

băbiță, *pl. băbiți s.f.* ALDM I, h. 488/1–7. Moașă.

Et.: mac., bg. *babica*.

bablíc vezi **băblíc**.

bablíc vezi **băblíc**.

bacám vezi **băcám**.

bacăr vezi **băcór**.

báclă, *pl. bácli și bõclur s.f.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Ţéla ȳom púsi únă çálă la sçári cu báclă iartă.* (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M² 159/23; *Al pun ântru jel un scant cu un misúr di tránă și un*

misúr di báclă. (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de deșcuș și o strachină de fasole.) Can T² 119/31; *Di stără puń năc báclă s-lă ținóm [izmiKáril].* (Pentru deseară pune [la fiert] puțină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *Țințăgléđ, báclă, lánti bunitóđ; nu vin cóla ió si rod din țela luvác!* (Semințe de floarea soarelui, fasole, alte bunătați; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Bácla si seámină pri gărnișóará.* (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.; *Sađ di bacłă ili di meł.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măccátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. **bakla** (mac., bg. **bakla**).

bacór vezi **băcór**.

bacsís vezi **băcsís**.

bač, pl. **bač** s.m. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la băčólă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom báču lă băčólă s-nă da mătăniță.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap¹ 33).

Et.: cf. alb. **baç**, mac., bg. **bač**.

băccu vezi **băccum**.

băccum, **băccári**, **băccáj**, **băccát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Can¹ 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Ficóru al băccó mőna și si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna și se duse.) Cap² 150/14; *La lără ficóru, la băccără și la turiră ăń fúrnă.* (Luară copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap² 99/4; *Dojł si băccără.* (Cei doi se sărutară.) Cerna T; *Si gușniră, si băccără și áți muriră șiminđóuli priună.* (Se îmbrățișară, se sărutară și muriră amândouă împreună.) Cap² 101/2; *Să iță fęta lu kája, să-ų băccu, să vez ți aț fac și ió!* (Dacă ar fi [aici] fata bogatului, s-o sărut, ai să vezi ce o să-ți fac și eu ție.) Cap² 149/39; *Dųámni! ți s-fac acmųđ? S-mi scųăl s-li băccu tųăti trjăđli ili s-uy scųăt calócca s-li júńglu?* (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloșul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **băccu** (Can¹ 186; Cap 36), **baș**² (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. **basiare** (> **baș**, prin contaminare cu **múccu**).

bádi, pl. **bádi** s.m. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicņă-la bāta.* (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Băă Váni.* (Badea Váni.) Dms s.v.

Var.: **bájă**¹ (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báje** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bătă** (Dms).

Et.: mac., bg. **bate**.

băfcă, pl. **bőfcur** s.f. Pap¹ 31; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *Jo mi duțám la băfcă, mámu, și el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, și el după mine.) Cap² 18/24; *Pristi trej ań si dar ună băfcă.* (Peste trei ani să faci o grădină.) Cap² 99/27; *Tęga s-dúsi la báhce di váli.* (Tęga se duse la grădină devale.) Cap² 20/10; *Pristi trej ań să cúmpăr ună bávčă la ună răsrisniță di drum.* (Peste trei ani să cumperi o grădină la o răscruce de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múlti bőfcur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T² 262/18; *Jeł si duțá ăń urmán si táfă strémur di bőfcur.* (El se ducea în pădure ca să taie araci pentru grădini.) Cap² 94/26; *Un moș vęa ună băfcă.* (Un moș avea o grădină.) AtaM 397/16. *Băfcă di pųom.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhce**, **bávčă**, **băfcă** (Dms).

Et.: mac. **bávce** (tc. **bahçé**, bg. **bahčá**).

băfcăvănđója vezi **băfcăvănđjă**.

bag, **băgári**, **băgáj**, **băgát** vb. I. *Tranz.* Pap² 57; Cap 31; Dms. A pune, a băga; a planta. *La meł [fičór] ió ăș lă bag ună męără strébrină.* (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap² 112/17; „Májcu, mo ju ăș li scúndu pęánili?”; „Áń dvor, săptă diréc li băgá!” („Mamă, acum unde o să ascund penele?”; „În curte, sub stâlp, pune-le!”) Cap² 109/38; *Áń țęa áręa táti băgá un gugóș.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

Bag tru mínti. A observa, a băga de seamă. *Jeł nu băgáų tru mínti, că vręay si-l gúńgă ficórlă.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap² 105/15.

Et. nec.; cf. gr. **βάζω** (**βάλλω**).

bağ vezi **bač**.

băgă, *pl. bôgur și bôgi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn vâcôtu țela mulărğa șădăă la foc an mējlucu di căsă, ára ăn cupirimint vęa băgă pri jundi işă fūmu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cõn la frizé [pēștīli], sări únă lúșpi pri băgă ăn grădină.* (Când îl frigea [pește], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15; *Ay zăcătó sētra cu cõpu și ș-au scõasi prin băgă.* (Prinse haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap² 96/24; *Țista sări prin băgă și işó năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T¹ 285/8; DP 49/9; „Turá-ń, Dgámni, prin băgă!”; „Măncá-ti, sá-ț dau!” (L i t. „Varsă-mi [bogăție], Doamne, prin horn!”; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap² 167/3.

Et.: mac. *băgă* (tc. *bacá*, bg. *bağá*).

bağaníc vezi **băginíc**.

báhčă vezi **báfčă**.

báhče vezi **báfčă**.

bája *adv. și adj. invar.* Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di băja vácót am, nõ-am mănácát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap² 144/41; *Flaj un siğim, la zgripíj ăn un țela siğimu, nu junđă; la feș ăn doj, băja prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită] la sfoara aceea, nu ajungea; o făcu în două, aproape a ajuns.) Cap² 104/28; *Scyăt scõndur măccáti, că jă băja júni yom, s-nu na fúgă.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătínu nóstru ăj băjă mări.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbăvi áră băjă vácót, jă-lá čerkéziI dupu jel.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ămnó băjă, bătú di un cătún bugăresc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. [*Aj*] *băjă mări.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Șa cum ti scunsés, băjă ra s-nu ti áflăm.* (Așa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Băjă mi ănrúșunáj.* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

Var.: **băjá.**

Et.: tc. *baya* (bg. *baja*).

bájă¹ vezi **bádi.**

bájă² vezi **báfă¹.**

bájăr, *pl. bájără și bájiri s.n.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. **1.** Șiret, șnur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. **2.** Baieră. *Bájăru lu Kēsęa si rúpti.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. **3.** Șirag de mărgel. (Pap M² 36/24).

Var.: **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. *bajulus*.

báje vezi **bádi.**

bájlä vezi **báfă¹.**

báir vezi **bájăr.**

bákıy vezi **băcõr.**

bálă, *pl. báli s.f.* Balot. *Ăn čișta an ári vinít cumbina: lă sęătiră grõnu și lă trıjřă; nă-l lom grõnu ăzõr și mákima dinăpıoj li leğă bálili.* (În acești ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. *bala* (it. *balla*).

balcõn vezi **bălcõn.**

báli vezi **báfă¹.**

bálig vezi **ămbálig.**

báligă, *pl. bõliz s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. **1.** Baligă. [*Búbili*] *scot bõliz moI.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo niști bõliz di cal, li dunó și li púsi ăn únă tórbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Vițõlu dupu báligă si cunõști ti turlıjă si jásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *vițõl.* **2.** Gunoii, băligar.

♦ *Bõliz mănăncă.* (L i t. Mănăncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap² 167/7; *Uoșt, cõjni! nu mănăncă bõliz!* (L i t. Mars, câine, nu mânca baligi! = Ține-ți gura!) Pap M² 60/35.

Et.: cf. alb. *bajgë* (*balëgë*, *baligë*).

balivés vezi **băfés.**

Bálta Čair *n.pr.* Pap M² 172/20; Cap 32 s.v. *báltă.* Nume de islaz în *Lúnđtń*, care se află pe locul unei foste bălți.

Et.: *báltă* + *čajr*.

Bálta Mári *n.pr.* Can¹ 186. Nume de loc.
Et.: *báltă* + *mári*.
báltă¹, *pl. bolț* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Baltă. *Cálu ștucni ăn báltă*. (Calul se înfundă în baltă.) Cap 32 s.v.; *Ĵúndi trázi [cu tuřácu] ĵel si fáĵi únă báltă di sônĵi*. (Unde trage el [cu pușca] se face o baltă de sânge.) Can T² 102/17.
♦ *Báltă cu marmóruř*. (L i t. Baltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap² 185/25.
Et.: cf. alb. *baltë* (vs. *blato*).
Báltă² *n.pr.* Pap M² 172/25. Nume de loc.
Et.: *báltă*¹.
Báltăřă *n.pr.* Pap M² 172/18; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de fântână în *Óřin*.
Et.: *báltăřă* (*gen.* de la *báltă*¹).
Báltă Mică *n.pr.* Pap M² 172/24; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc în *Úmă*.
Et.: *báltă*¹ + *mícă*.
Báltă Róři *n.pr.* Pap M² 172/28; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc și lac în *Cúpă*.
Var.: **Baltăróři** (Cap 32 s.v. *báltă*).
Et.: *báltă*¹ + *róři*.
Baltăróři vezi **Báltă Róři**.
Báltă Șgăcă *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc (situat pe un fost lac) în *Birislăv*.
Et.: *báltă*¹ + *șgăcă*.
baltičcă vezi **báltičcă**.
baltie vezi **báltiĵă**.
bal, **bálă**, *pl. bal*, **bálă** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'*. (Cal breaz.) Pap¹ 33 s.v.; *Qáĵa cári ăĵ vizúĵi ra bál'ă*. (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.
Et.: cf. alb. *balë* (vgr. *βάλιος*).
bálă¹ *s.f. pl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cūră bál'ăli*. (Îi curg balele.) Cap 32 s.v.
Var.: **báĵă**² (Wild h. 161/3), **báĵlă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap¹ 33; Pap² 57; Wild h. 161/1).
Et.: lat. **baba* (sg. **ba*).
Bálă² *n.pr.* Pap M² 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;
Et.: **bálă** (s.v. **bal'**).

bálcă, *pl. bálki* *s.f.* Cap 32. Buchețel.
Pópa da cu bál'ca di busiĵóc. (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v.

Et.: cf. mac., bg. *balka*.

bam *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puștii; poc. „*Anasană, řista si-n la spărgă lucrú la mini*”, și *bam!* *cu tuřácu, la tálĉř*. („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, și, poc! cu pușca, îl omorî.) Cap² 99/41; *Cřn řĵși bam!* *si izcuřări di frică*. (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bambărés vezi **bumbărés**.

bámňă, *pl. bámňi* *s.f.* Pap 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Bamă.

Et.: tc. *bamya* (mac., bg. *bamja*, gr. *μπάμια*).

ban, *pl. baň* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.

Et.: mac. *ban* (sb. *ban*).

báncă, *pl. bňncur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnře nu ve bňncur că cmo*. (Atunci nu existau bănci ca acum.) Can T¹ 276/4; *Třáti părli lui raĵ ăň bángă*. (Toți banii lui erau la bancă.) Dms s.v.

Var.: **bang** (Wild h. 417/1-3, 5, 6), **bángă**.

Et.: mac., bg., tc. *banka*, gr. *μπάγκα* (it. *banca*).

bândă, *pl. bándi* *s.f.* Dms. Bandă; trupă militară; trupă militară de muzicanți; muzică militară. *Vřm řa únă bándă cári nu uĵ putém căřári*. (Era aici o bandă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbítu ăň cap, bándă kánisi cútru G'ivĵiliĵă*. (Cu ofițerul în frunte, trupa porni spre *G'ivĵiliĵă*.) Dms s.v.; *Bándili si ud prăpi di cătún*. (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banda*, gr. *μπάβρα* (it. *banda*).

bang vezi **báncă**.

bángă vezi **báncă**.

Bániřti vezi **Băniřti**.

bánă, *pl. bňn* și **bňnur** *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Dms. **1.** Baie publică. *Ári iřřt únă bánă ři, ře-ĵ mic ři ře-ĵ mári, toř si duc*. (S-a făcut o baie publică și, cu mic cu mare, se duc toți.) Cap² 70/5; *Bánă noăstră-ĵ vářa*. (Baia noastră e râul.) Dms s.v. **2.** Baie, scaldă.

Fac băiă. A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăń Sărúnă di făisi băiă.* (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **banja**.

bap *interj.* Dms. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

băpcă vezi **păpcă**.

bără¹, *pl. bqr s.f.* Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms.

1. Mocirlă. *Porcu nóstru ăj ăń bără.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. **2.** Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

♦ *Ca porcu la bqr.* (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M² 80/22.

Et.: mac., bg. **bara**.

Bără² *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Oșii*.

Et.: **bără**¹.

barbăliț vezi **bărbăliț**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbatimi vezi **bărbătimi**.

bărbă, *pl. bărbi, borb și borbur s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1–7; ALDM I, h. 200/1–7, h. 201/1–7; Dms. **Barbă.** *Un ded moș, cu bărba-n pimint.* (Un moș bătrân, cu barba până la pământ.) Pap M¹ 10/26; *Tu jeș lud, bre yómuli, cu cõasa jârba nu cusés, cu fõârfițli aș cusés jârba, ăra cu cõasa cusés bărba.* (Tu ești prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecele cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap² 41/33; *Bărbă di baltă.* (Lamă de topor.) Can¹ 187 s.v.

Bărba prăcului. Barba-țapului; plantă care crește pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap² 57; Cap 33 s.v. *bărbă*; *Bărba prăcului creăști prin pulănă.* (Barba-țapului crește prin poiene.) Cap 33 s.v. *bărbă*.

♦ *Ju-ń ț-u bărba, di ntreb di Kăptin?* (L i t. Unde îți e barba, de întreb de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap² 218/6.

Et.: lat. **barba**.

bărbiccă vezi **bărbiccă**.

bărcă, *pl. bqrț s.f.* Cap 34. *Bărcă. Băba aș mincunõ făata, aș púsi ăń bărcă; túnță,*

unășună, si dipărtõ di uscát. (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepărtă de uscat.) Cap² 126/10; *Dğădiră cumandă ca túti fěatili si antră ăń ună bărcă cu nivgăsta.* (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeași barcă cu nevasta.) Cap² 126/20.

Et.: it. **barca**.

bardác vezi **bărdác**.

bărđă vezi **bărză**.

băre vezi **bărim**.

bărem vezi **bărim**.

bări vezi **bărim**.

bărim *adv.* Can¹ 187; Cap 34; Dms.

Barem; măcar. *E, noi dojł im mincunõș, șa bărim aș s-na fățim urtăț.* (Ei, noi amândoi suntem mincinoși, așa că barem hai să ne facem tovarăși.) Cap² 45/27; *Pășa zisi: „aș ăń bătărněă ți să trázim, bėrim, să trázim ăń tinirěă”.* (Pașa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrânețe, [mai bine] să ne chinuim în tinerete.”) Cap² 42/10; *Maj bun su-ș tórń vălęa prin trăușa nõastră, bėrem s-na năbėm.* (Mai bine să întorc râul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricură ți tricură mulț yamiñ șu bări un nu ăjřă mărđit [di bujăpă vinită].* (Trecură ce trecură mulți oameni, și nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap² 108/37; *Dú-ti bėre tu unęăc și-ș vez [sóra], cã jo nu pot.* (Du-te măcar tu puțin și o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap² 85/35; *Dómnulli, dómnulli, nu-ń daș bėri un cumát di põni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucată de pâine?) Cap² 89/6; *Bărim ună mánătă di fărínă.* (Măcar o mână de făină.) Dms s.v.

Var.: **băre** (Cap 34 s.v. *bărim*), **bărem** (Can¹ 187), **bări**, **bėre**, **bėrem**, **bėrim**.

Et.: tc. **bari**, **barim** (mac., bg. **bare**, **barem**).

bărniță vezi **bărniță**.

barõcă vezi **băřõcă**.

baróscă vezi **băřõscă**.

barõșcă vezi **băřõșcă**.

Bárovița vezi **Băruvița**.

barsóger vezi **bársógir**.

Băruvița *n.pr.* Can¹ 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

Var.: **Bárovița** (Cap 35).

Et.: sl. **Barovica** (de la **bara** ‘mocirlă’, BER I 32).

bárzã *adj. f.* Can¹ 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roșu și corpul negru (Can¹ 187).

Var.: **barđã** (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. **bardhë**.

basãmác vezi **bãsãmác**.

bãscã, *pl. bãști* *s.f.* Cap 35. Cantitate de lãnã care se tunde de pe o oaie. *La đãdi cãti únã bãscã di lônã neãgrã si aș fãcã álbã.* (Le dãdu cãte o bãscã de lãnã neagrã sã o facã albã.) Cap² 103/8.

Et.: cf. alb. **bashkë** (și **baskë**, DDA 257).

bãsmã, *pl. bõsmur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Dms. 1. Stambã. *Si ânvițõ sã vindã bãsmã cu rãșõnu.* (S-a obișnuit sã vândã stambã cu arșinul.) Dms s.v. 2. Basma. Dms.

Et.: mac. **basma** (tc., bg. **basmá**).

bãstrã *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/2144, Supl; Dms. Boalã a plantelor și a pomilor; rugina grãului.

Et. nec.

baș¹, **bãșã**, *pl. baș, bãși* *adj.* Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cõți, lisítu, tu si uș mãnãnt bãșa úșã?* (De ce, vulpeo, sã mãnãnci tu cei mai buni struguri?) Pap M² 150/13; *Cãri põati si la mincúnã mo ísta picurãru, si-l lã un baș birbéc.* (Cine poate sã-l pãcãleascã, acum, pe acest cioban o sã-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap² 68/38; *Baș fiçór.* (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. **baş** (mac., bg. **baš**).

baș² vezi **bãccum**.

bãșca vezi **bãșcã**.

bãșcã vezi **bãșcã**.

bãșcã *adv.* Pap¹ 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Al' zisirã ca si-l' da áncã únã udãã plinã cu tõati turlíli di gípt și, ácu põati s-li lãgã sfãca bãșcã, si-ș lã fãta.* (Îi ziserã cã o sã-i dea încã o odaie plinã cu toate felurile de cereale și, dacã poate sã le aleagã pe fiecare separat, o sã ia fata.) Cap² 92/10; *Pãn di trejzõli, ácu nu li poț curãri opt cupíti di gípt, sfãcã põmi bãșca, cãpu aș la lëș.* (Pãnã în trei zile, dacã nu poți curãța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale

separat, o sã-ți iau [= tai] capul.) Cap² 28/6; *Sfãca põni bãșca-bãșca aș lãsirã si aș fuzirã di cõla.* (Fiecare soi de cerealã, separat-separat, o aleserã și plecarã de acolo.) Cap² 28/13; *L'a nełsi trããl' fraș bãșcã și Múșã bãșcã.* (Îi închise pe cei trei frați separat, și pe Múșã separat.) MP 184/11–12; *Si-ș dai fãta mai micã la jël și s-ia puň si gíjãscã bãșcã.* (Sã i-o dai lui pe fata mai micã și sã-i pui sã trãiascã separat.) DP 190/18; *Tu bãșcã mãnãnt.* (Tu mãnãnci separat.) Dms s.v.

Var.: **bãșca, bãșcã, bãșcã**.

Et.: tc. **baška** (mac., bg. **baška**).

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

Baș-Çișmã *n.pr.* Pap M² 172/36; Cap 35 s.v. *baș*. Nume de fântãnã în Cúpã.

Et.: tc. **Baş Çeşme** (‘fântãna principalã’).

bașibuzúc, *pl. bașibuzút* *s.m.* Can¹ 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupã de soldați turci. *Di mülti or ântrãt-aș ân nôstru cãtún bașibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T¹ 275/12.

Var.: **bãșibuzúc** (Cap 35).

Et.: tc. **başibozuk** (mac., bg. **bašibozuk**).

bat¹, **bãtiri**, **bãtúj**, **bãtút** *vb.* III. *Tranz, intranz. și refl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2–6; Dms. 1. A bate, a lovi. *La cãtã și la bat.* (Îl prind și-l bat.) Cap² 54/17; *Ţișta fiçór s-la bat ca nu mi scültã.* (Pe copiii aștia o sã-i bat pentru cã nu mã ascultã.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Çõn murãru la bãtë lúpu, lisíta ântrõ ân mõarã.* (Când morarul îl bãtea pe lup, vulpea intrã în moarã.) Pap M¹ 24/25; *FiKírca, și ja aș ãri bãtút murãru.* (Sãrmana, și pe ea o bãtuse morarul.) MP 84/10; *La bãtú, la bãtú, la zdruminõ di kútéc.* (Îl bãtu, îl bãtu, îl stãlci în bãtaie.) Cap² 41/7; *S-la caș și s-la baș cot si puãș.* (Sã-l prinzi și sã-l bași cãt o sã poți.) MP 146/4; *Cã zãcriscúj, cãțõ și mini s-mi bãtã.* (Când începui sã cresc, începui sã mã batã și pe mine.) Can T¹ 267/15; *Tu nu jëș bãtút iç.* (Tu nu ești bãtut de loc.) Cap² 59/3; *Jo sam bãtútã*

mai mult di tîni. (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap² 41/10; *Un șoăric ău bati tambura.* (Un șoarece bate toba.) Cap² 144/16.

2. (Despre cereale) A îmblăti. Cerna A/2057.

3. (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăișul). Cerna A/1092/1095.

4. (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mulăreș si zăcătă și cūtru șorli, cūtru jūndi bati și cūtru jūndi scăpită șorli.* (Femeia se uită și spre soare, spre [locul] unde răsare și spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Bati șorli la năzăi.* (La prânz soarele dogorește.) Dms s.v.

5. (Despre vânt) A sufla. *Bati vintu.* (Sufală vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012.

6. (Despre grindină) A bate. *Bati grindina.* (Bate grindina.) Can¹ 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Bati grindina și li spărçi agrili.* (Bate grindina și strică ogoarele.) Can T² 100/13.

7. (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Bati cūtru vărdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Bati lă acru.* (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v.

8. A se bate, a se lupta. *Flor doī munț cāri si bătēy āntru iel!* (Întâlni doi munți care se bateau între ei.) Pap M² 144/17; *Nă bătūm cu ună sută di cumiț.* (Ne luptăram cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Ai s-ișom ān cōmp sã na bātūm.* (Hai să ieșim pe câmp să ne luptăm.) Cap² 25/22; *Ișō mōjista si bātā cu țela yōmu.* (Ieși a doua zi să se bată cu acel om.) Cap² 25/32.

9. A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bātū di un deș moș.* (Întâlni un moș bătrân.) Cap² 24/8; *Bātū di mūmă-sa cāri prusgā pōjni prin cātūn.* (A întâlnit-o pe mamă-sa care cerșea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bātū pri antuneric și l-antribō și iel.* (Se întâlni cu întunericul și-l întrebă și pe el.) Cap² 23/13; DP 25/14; *Ca ș-kinisiră, ăș bātū pri lup ān drum.* (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M² 136/27; *Pri niți un billic nu bātū pănă di șgārta și rămāsi ān urmān.* (Până seara nu dădu de nicio turmă și rămase în pădure.) Can T² 128/16; *Cum āmnāy, bātūră pri un fičōr.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M¹ 18/13. *Ān drum nu știț pri țe si baș.* (Pe drum nu știi peste ce o să dai.) Cap² 167/30.

Bat péză. A-și bate joc (de cineva), a răde (de cineva.) *Dū-ti, fițātu, cāsă, s-nu bātā păzăză*

lūmça di nuăi. (Du-te, fato, acasă, să nu rădă lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buric.** A se frământa, a fi îngândurat. *Iuă tārčām ca dīntru cã nu am fustāh și cūăli, di ță ti baș la buric.* (Eu credeam că de aceea te frământă, că nu am eu rochii și pantofi.) MP 64/20; *Fičūru mult si bātū la buric, āma zițgā cu crițālu: „și s-fac, con hū-i țari cāsmjātu?”* (Feciorul mult se frământă, dar își zicea în gând: „ce să fac dacă așa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat țilăl.** A da de veste, a aduce la cunoștință. *Bātū ti lăl pri ūrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap² 138/16. **Bat miūr.** A ștampila. Dms s.v. *bat.* **Ān bat căpu di rōpă.** L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-și bate capul, a se frământa. Cap² 170/11. **Mi bati bun.** A-i fi bine. *Cătă din jurumint sã nu ieș, cã nu ti bati bun.* (Ai grijă să nu ieși din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap² 53/16. **Bat zăzīt.** A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap² 167/13.

♦ *Bat-la țeru pănă-i calt.* (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-i tam, ăi bātūt ān cap.* (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap² 207/8; *S-ti bātā!* (Bātu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M¹ 13/4; *Și āpu s-ti bātā!* (Nimici-te-ar și apa!) Pap M² 59/22; *Cūma s-ti bātā!* (Bātu-te-ar ciurma!) Pap M¹ 13/4, Pap M² 59/23; *Dalācu s-ti bātā!* (Bātu-te-ar dalacul!) Pap M² 59/26; *Răgīa s-ti bātā!* (Bātu-te-ar rugina!) Pap M² 59/25; *Vămpiri! s-ti bātā!* (Bātu-te-ar vârcolacii!) Pap M² 59/24; *Ustrēlu s-ti bātā!* (Bātu-te-ar trăznetul!) Pap M² 59/28; *Culēra s-ti bātā!* (Bātu-te-ar holera!) Pap M² 59/29.

Et.: lat. *battere*.

bat² interj. Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

bātă vezi **băde**.

batác vezi **bătăcțijă**.

bátavoče vezi **bátcuvoče**.

bat-fat interj. În expr. *Bat-fat nu-ai.* Pap M² 152/6. N-ai încotro. *Zmēuli, trăgnă-ti din cunac cã, iă-la ampirātu vini și, cã bat-fat nu-ai, trăgnă-ti di ună părți.* (Zmeule, ieși din palat că, uite, vine împăratul și, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M² 152/6.

Et.: onomatopee.

bátcu *s.m.* Can¹ 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bini vinis, bátcu lupi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap² 117/22.

Et.: mac. *batko*.

bátcuvoče *s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zástáj, tu, batcuvoče, unçac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap² 117/24; *Di córiñ traz, batavóçe!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T¹ 281/25.

Var.: **bátavoče**.

Et.: din *bátcu* + mac. *voče* (= *volče* 'lupule').

bátiri *s.f.* Pap M² 169/25; Cap 35 s.v. *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di inimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

bátirça șqárilí. Răsăritul soarelui. *Di la bátirça șqárilí până la scăpitát.* (De la răsăritul soarelui până la apus.) Cap 35 s.v. *bat*; *Prima mănçári s-i-ia la bátirça șqárilí.* (Prima masă să fie la răsăritul soarelui.) Cap 35 s.v. *bat*.

Et.: vezi *bat*¹.

bátis vezi **bátiz**.

bátiz, bătízari, bătízáj, bătízát *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bătíză an cșolivitră.* (Îl botează în cristelniță.) Cerna A/547; *Dupu țe la bătíz óğa fiçóru, ămpirátu al' la dęli calu.* (După ce hogaia îl botează pe băiat, împăratul îi dădu calul.) Cap² 138/23; *Să la júnglîș, túcu stoî, să la bătiz, să-l'pun númi, di nápcum júnglă-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botezi, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap² 138/20; *Ăș punę un criștín cu pári să lă țónă măxómu ăñ brăță și să lă bătiză.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35.

♦ *Tu la bătiz, jel lăzęști.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M² 62/33; Can T² 110/13.

Var.: **bátis** (Can¹ 188), **pătéd** (ALDM I, h. 490/7), **pătízáj** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. *baptizare*.

batóză vezi **bătóză**.

Báuva *n.pr.* Pap M² 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

bávčă vezi **báfčă**.

băbăccu, băbăccă, pl. băbăčkí *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. *babačko*.

băbájčă *s.m.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Tată. „*Cári ț-u băbájčă, mőscu?*”; „*Átu n-ăi dájčă*”. (L i t. „Cine îți e tată, catărul?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cei care se rușinează de părinți.) Pap M² 62/35.

Et.: mac., bg. *babajko*.

băbăğán, băbăğancă, pl. băbăğán, băbăğánki *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doî fiçór băbăğán ca řivá răsłán.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms s.v.

Et.: tc. *babacan* (mac., bg. *babağan*).

băbăğánlőc, pl. băbăğánlőti *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Ān cávgă vez młti băbăğánlőti.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms s.v.

Et.: tc. *babayğıtlık*.

băbălőc, pl. băbălőť *s.m.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. 1. Om gras și greoi; babălăc. P e i o r. Om bătrân și neputincios. 2. Nume al unui joc de copii.

Var.: **babalőc** (Cap 30 s.v. *bábă*), **băblőc** (Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms).

Et.: tc. *babalk* (bg. *babalák*, mac. *babalak*).

băbălă, s.f. pl. Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; mazărice. *Sără băbălă.* (Sărea mazăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. *boboli* (apud DDA s.v. *bóbală, bubóľe*).

băbășárcă *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*băbășárcă*). Vărsat de vânt.

Et.: *bűbű* + *șárcă*.

băbcă vezi **bópcă**.

băbés¹, băbírí, băbíf, băbít *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Cerna A/545. A moși. *Múmă-sa síngur ăș la băbí fiçóru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [noul-născut]). Cap 30 s.v. *bábă*; [*Mulărça gręyă...*] *trubu jăști să-ų ăjbă-n criel și să uų vęglă únă mőșă, șqácră íli múmă-sa, ca să-ų băbęscă la rudíri.* ([Pe femeia însărcinată...] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

sau mamă-sa, ca s-o moșească la naștere.) Pap M² 116/26.

Et.: mac. *babi*, bg. *babja*.

băbés², **băbescă**, *pl. băbేశt* *adj.* Can¹ 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Io nu virujės ăn băbేశt ădėtur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrânești.) Can T¹ 271/14; *S-nu-n viñ cu zbcără băbేశt, că nu ti virujės.* (Să nu-mi vii cu vorbe băbești, că nu te cred.) Dms s.v.

Var.: **băbesc** (Can¹ 186; Dms).

Et.: din *bábă* + *ésc*.

băbesc vezi **băbés²**.

băbičcă, *pl. băbički* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Var.: **băbičcă** (Can¹ 186).

Et.: din *bábă* + *-ič(că)*; mac., bg. *babička* (pentru varianta *băbičcă*).

băbiri, *pl. băbir* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*. Asistență acordată femeii la naștere; moșit. *Tăt-su nu ra la băbiręa lu ilă-su.* (Tată-su nu a fost de față la moșitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La le bărdăcu la pópa di-I cőntă mulițcă díntru băbiri și díntru tălari buricu.* (Duce ulciorul la popă de-i citește molitvă pentru moșit și pentru tăiatul buricului.) Pap M² 118/3.

Et.: vezi **băbés¹**.

băblíc, *pl. băblit* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostârc; băbiță.

Var.: **bablíc** (Pap¹ 33), **bablíc** (Pap² 57).

Et.: din *bábă* + *-lic*; cf. și bg. *babuš*.

băblită, *pl. băbliti* *s.f.* Pap¹ 11/19; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-lită*.

băblóc vezi **băbălóc**.

Et.: din *bábă* + *-loc*.

băbręac vezi **búbric**.

băbúc, **băbúcă**, *pl. băbút, băbúki* *s.m.* și *f.* Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din *bábă* + *-úc*.

băbúkă, *pl. băbúki* și **băbúk** *s.f.* Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Ay flără [vița] anfrunzótă și je! a! li runiră băbúki! și si culcără.* (Găsiră [vița de vie] înfrunzită și îi sfărâmară mugurii și se culcără.) Cap² 98/14; *Si dișklisi băbúka.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

Var.: **bubúkă** (Dms).

Et.: gr. *μπουμπούκι*.

băbúčcă, *pl. băbúčki* *s.f.* Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-č(că)* (cf. și bg. *babučka*).

băcădárnic, *pl. băcădárniț* *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. 1. Mămăligă. *Pupadița a! ziti la pópa: „a! să dăróm băcădárnic”.* (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă”.) Cap² 31/43; *La voj nu vă-j bun băcădárnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvés băcădárnicu.* (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădárnic cu unt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noj runc dăróm băcădárnic.* (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. 2. Mămăligar. *Băcădárniț.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromâni din România.) Cerna A/1418.

Var.: **bucădárnic** (Pap¹ 34; Pap² 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. *bakadarnik*.

băcál, *pl. băcál* *s.m.* Cap 30; Dms. Băcan. *Si áflă pri la băcál!* (Se găsește pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la mǎu sųăț, băcálu, si-ț da únă trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ți dea o trambă de pânză.) MP 78/1; *Plătii și bóręu lu băcálu.* Plătii și datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. *bakal* (mac. *bakal*).

băcám, *pl. băcámur* *s.n.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roșu; vopsea de ouă de culoare roșie. *Bacámu á! un lemn roș.* (Băcanul e un lemn roșu.) Cap 31 s.v.; *Trej, pátru zóli di țéstă zúuă xámiñi! cumpără bacám și vupsés xáuli.* (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan și vopsec ouăle.) Pap M² 115/29; *Băcámu á! mai bun cá nu si lęa.* (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

Var.: **bacám, băcámi** (Pap¹ 33).

Et.: tc. *bakam* (mac., bg. *bakam*).

băcámi vezi **băcám**.

băcălóc, *pl. băcălóți* *s.n.* Cap 31 s.v. *băcál*. Ocupație (indeletnicire) de băcan.

Et.: tc. *bakalk* (mac. *bakallak*).

băcăr vezi **băcăr**.

băcărisés, băcărisiri, băcărisiș, băcărisit
vb. IV. Intrans. Dms. A se cocli. *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcăr băcărisiști.* (Măncarea lăsată în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la **băcăr**.

băkiș vezi **băcăr**.

băclăvă vezi **băclăvișă**.

băclăvișă, pl. **băclăviș** și **băclăvișur** s.f.
Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatose. *Țêla sâl băclăviș mânăncă.* (Acela mănăncă numai delicatose.) Dms s.v.; *Di jîndi si flom băclăviș ca și-ț dom lă tîni?* (De unde să găsim delicatose ca să-ți dăm ție?) Dms s.v.

Var.: **băclăvă** (Dms s.v.).

Et.: tc. *baklava* (mac., bg. *baklava*).

băcór vezi **băcăr**.

băcór s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31;
Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms.
Aramă; vase de aramă. *Țăistă căsă ári mult băcór.* (Casa asta are multe vase din aramă.)
Cap 31 s.v.; *Făta a! dădi únă păcétcă ăn cări vga ligát un cumát mic di băcór.* (Fata îi dădu o cârpă în care legase o bucată mică de aramă.) DP 178/30; *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcór băcărisiști.* (Măncarea lăsată în vase de aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **băcăr** (Wild h.32/7), **bacór** (Wild h 32/1, 2, 5), **băcóre** (Wild h 32/3), **băkiș** (Wild h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcór**.

Et.: tc. *bakır* (bg. *bakır*, mac. *bakar*).

băcóre vezi **băcăr**.

băcșiș, pl. **băcșișur** s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplată; bacșiș. *Cári si-ș poátă dútiri făta lui [...] si-I da mári bacșiș.* (Cui o să o poată aduce pe fata lui [...] o să-i dea mare răsplată.) Cap² 65/9; *Vin țóati námurli di cútru fičór cu cõti un băcșiș.* (Vin toate neamurile din partea feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ți bășiș țer s-aț daș, că mulț ăň sirbiș la mini?* (Ce plată vrei să-ți dau, că mulți ani sluiși la mine?) Cap² 24/36; *Iălă z-dăscărcóm, că-s duc un băcșiș, únă lîsișă.* (Vino să descărcăm, că-ți aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunțăniș ăj dunára mûlti băcșișur la fičúru țista.*

(Sătenii îi adună multe daruri acestui fecior.) MP 16/2; *Noj nu dădăm [la tur] băcșiș, ș-lă lăjăy je!* (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri, și le luau ei.) Dms s.v.

Băcșișu cal. Calul de dar. Can¹ 186 s.v.; *Băcșișu cal la dinț nu s-cătă.* (Calul de dar nu se caută la dinți.) Can T² 124/6.

Var.: **băcșiș, bășiș.**

Et.: tc. *bahşiş* (mac., bg. *bakšiš*).

băctisés, băctisiri, băctisiș, băctisit vb.
IV. Intrans. Dms. A se sătura (de ceva), a se plictisi; a se extenua. *Băctisiș di ăňvițári.* (M-am săturat de [atâta] învâțat.) Dms s.v.; *Băctisiș di cõta lucrú.* (S-a extenuat de atâta muncă.) Dms s.v.; *Băctisiră di drum.* (S-au plictisit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπουχτίζω*.

Băcîla-al-Čójca n.pr. Pap M² 172/3.
Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **băcólă** + n.pr.

băcîlă vezi **băcólă**.

Băcîlîn n.pr, pl. Pap M² 172/5; Cap 36 s.v.
băcólă. Nume de loc în *Cúpă* și *Úmă*.

Et.: din **băcólă** + **-îni**.

Băcîlînă n.pr. Pap M² 172/6. Nume de loc în *Birislăv*.

Et.: vezi **Băcîlîn**.

Băcîliștea-al-Čórle n.pr. Pap M² 172/44.
Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Et.: din **Băcîliști** + n.pr.

Băcîliști vezi **Băcîliști**.

Băcîliști n.pr. Pap M² 172/41; Cap 36 s.v.
băcólă. Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Var.: **Băcîliști** (Pap M² 172/41.)

Et.: **băcólă** + **-ști**.

băcólă vezi **băcólă**.

Băcólă-G'íuluș n.pr. Pap M² 172/7; Cap 36 s.v. *băcólă*. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: din **băcólă** + n.pr.

Băcólă-lu-Riza-Čáia n.pr. Pap M² 172/9.
Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **băcólă** + n.pr.

băcólă, pl. **băcól** și **băcîlur** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; ALR II, 2, h. 400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă. *Túcu sâ-ň li făcă Dómnu țgăsti čőșili ȳoj di si dar únă băcólă ȳa ăň drum.* (Măcar de mi le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

fac o stână aici în drum.) Cap² 97/29; *Ram burvit cu un urtác, cu úrdini li pășteám uóli, li mulțeam la strúngă și li purtám láptili la únă băcólă án cătún.* (Eram asociat cu un ortac, pășteam oile cu rândul, le mulgeam la strungă și duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băci flurli li dărám án ágri.* (Stânele le făceam pe ogoare.) AtaM 353/14.

♦ *Cu axáni uoi băcólă nu si dără.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap² 210/3; *Di porc băcólă nu si fáti.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T² 110/4; Pap M² 62/37; *La dărari băcólă, cóni l si nęcă, áră la spárđiri, lúmi, duhá.* (La facerea stâniei se încaieră câinii, iar la spartul stâniei, lumea, oamenii.) Pap M² 62/38.

Var.: **băcólă**, **băcílă**, **bučólă** (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. *bačilo* sau din *bač* + *-lŭ* (-*ólă*).

bădăjés vezi **budăjés**.

bădăiri, pl. **bădăir** s.f. Alergătură. *Fičóru, áñflámunđót di bădăiręa, si prukó di moș.* (Feciorul, flămânzit de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăjés**.

bădivá adv. Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindúm bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-l sirbím.* (Beul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bedava*.

băfcă vezi **băfcă**.

băfcărlóc, pl. **băfcărlóti** s.n. Dms. Grădinărit. *Cu băfcărlócu gíjés bun.* (Cu grădinăritul trăiești bine.) Dms s.v.

Et.: tc. *bahçivanlık*.

băfcăvănğiă, pl. **băfcăvănği** s.m. Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Băfčăvănğiă ná vindi pipérkă.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră án un lant cătún, lă un băvčăvănğiă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

Var.: **bafčăvănğiă**, **baščăvănğiă** (Cap 31 s.v. *báfčă*), **baščăvănğiă** (ALR II s.n., 1, h. 185/012), **băvčăvănğiă**.

Et.: bg. *bahčevanğija* (tc. *bahçivan*).

bafčăvănğiă vezi **băfčăvănğiă**.

Băgăródiță vezi **Buguródiță**.

Băgărúdiță vezi **Buguródiță**.

băğănác, pl. **băğănát** s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1–7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnați ale căror soții sunt surori). *La lo cálu și fuzi ántru si fúgă băğănáti!* (Luă calul și plecă înainte să plece cumnații.) MP 24/30.

Var.: **băğinác** (Pap¹ 33; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623), **buğănác** (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. *bacanak* (mac., bg. *bağunak*).

băğánic vezi **băğiníc**.

băğinác vezi **băğănác**.

băğiníc, pl. **băğinít** și **băğinítă** s.n. Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31 s.v. *báğă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coș [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múlti pingérf, bógi și buğ inítă.* (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari și mici.) DP 66/19; *Cása nõástră ári dõu băğinít.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *báğă*; *Cása făr di băğánic fúmă.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

Var.: **bağanic** (Wild h. 409/4), **ăğánic**, **buğánic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğénic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğiníc** (Wild h. 409/7), **buğuníc** (Wild h. 409/2).

Et.: din *báğă* + *-níc*.

Báhčur n.pr., pl. Pap M² 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă*. Nume de loc, cu multe grădini, în Úmă.

Var.: **Bășčur** (Pap M² 172/23).

Et.: *báhčă* (s.v. *báfčă*).

băiă vezi **băiă**.

băiăldisés, **băiăldisiri**, **băiăldisú**, **băiăldisít** vb. IV. Intrans. Can¹ 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. 1. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisú di sirbiri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zărăpósă că-í băldisít.* (Se odihnește că-i extenuat.) Dms. 2. A delira. Dms.

Var.: **băldisés** (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. *bajaldisa*, bg. *bajaldisam* (tc. *bayılmak*).

băjât *adj. invar.* Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mânşa ăj băjât.* (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cârnea ți-u măncom ra băjât.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayat* (mac., bg. *bajat*).

băjcion, băjcionă, *pl. băjcion, băjcion* *adj.* Dms. Buimac, amețit. *Că băjcion ti mândălēs.* (Te clatină ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. *baygin* (bg. *bajgân*).

Băjcuș *n.pr.* Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nônti*.

Et.: n.pr. *Băjcuș*.

băjnâr *vezi băhâr*.

băjrâm, *pl. băjrâmur s.n.* Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. *bayram* (mac., bg. *bajram*).

băjreac, *pl. băjreacă s.n.* Cap 32; Dms. Steag, stindard. *Si zădădi pișim băjreacu vlășesc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayrak* (mac., bg. *bajrak*)

băjúr, *pl. băjúr s.m.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32; Dms. Bujor.

Var.: **bujúr** (Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. *božur*.

bălăntiță, *pl. bălăntiți s.f.* Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Dms. 1. Alică. 2. Măruntaie (de pasăre) Can¹ 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ńi turęsti bălăntiți.* (Îmi toarnă palavre.) Pap M² 62/41.

Et.: tc. *buluntu*.

bălăură, *pl. bălăuri adj. f.* Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prună bălăură.* (Prună mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. *balaur*.

bălcón, *pl. bălcóni s.n.* Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunăcu șădău trei fęati.* (În balconul palatului ședeau trei fete.) Cap² 71/42; *Lăsără căjil și zdunără tuț sup bălcón.* (Lăsără caii și se adunără toți sub balcon.) MP 24/5; *Căsa cu pulătă ari bălcón.* (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

Var.: **balcón**.

Et.: la origine, it. *balcone*, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. *balkon*, alb. *balkon*, gr. *μπακόνη*).

bălcúg, *pl. bălcúzi s.n.* Pap¹ 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. 1. Belciug. *Singiru lă mărzini ari un bălcúg di cări au zăcăcôm sójca.* (Lanțul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. 2. (La coasă) Brătară. 3. Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălcúgu di lă ta curăuă ăj răgăsit.* (Catarama de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

Var.: **bilcúg** (Dms s.v.).

Et.: sl. *bělčugŭ*.

băldisės *vezi băjăldisės*.

bălės *vezi bălės*.

bălét, *pl. bălėti s.n.* Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. 1. Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vită la târg pentru a o vinde. *Bălét di víti.* (ALR II, 2, h. 322/012). 2. Bilet de tren.

Et.: la origine, it. *biglietto*, împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. *bilet*, gr. *μυλιέτο*).

bălgúr *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fiert. *Aj lă nuntă să măncom bălgúr.* (Hai la nuntă să mâncăm grâu fiert.) Dms s.v.

Var.: **búlgur** (Cap 48).

Et.: tc. *bulgur* (mac. *bolgur*, bg. *bulgur*).

bălós, **bălósă**, *pl. bălós, bălós* *adj.* Can¹ 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Buręati bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *buręati*.

♦ *Mucósu ș-báti pěză di bălósu.* (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Răde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T² 124/8.

Et.: din *báli* (s.v. *bálŭ*¹) + *-ós*.

băltác, *pl. băltáți s.n.* Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltăcu lă purtă sub pănğác.* (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. *baltak* (tc. *balta*).

băltiță, *pl. băltiți s.f.* Can¹ 186; Cap 33 s.v. *băltiță*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Ĭel aș lă sádi ună băltiță.* (El își luă numai un toporaș.) Cap² 117/7.

Var.: **băltiță** (Cap 33 s.v. *băltiță*).

Et.: din *băltiță* + *-iță(că)*.

băltie *vezi băltiță*.

băltiță, *pl. băltiți s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Au lę băltița și Ĭ-u dędi*

prísti cap. (Luă securea și îl izbi în cap.) W 73/4; *Ay zãmãncô cu bãltîja țe gurgășcă.* (Izbi cu securea [în] acea scorbura.) Cap² 25/4; *Aj bãltîju, s-la taîl' pinu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T¹ 285/17; *Aș lo dõuã baltîj și si dũsi ãn la Dëfu curiã.* (Își luă două topoare și se duse în pădurea lui Dëfu.) Cap² 97/8; *Țãstã sșrã s-la tãlcóm cu bãltîji.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

Var.: baltie (Wild h. 348/4), *baltîjã baltie* (Wild h. 366/7.)

Et.: mac., bg. *baltija* (tc. *balta*).

bãltîjcă, pl. bãltîjki s.f. Cap 32 s.v. *bãltîjã.* Bardă, toporaș. *Mullãrça [...]* lo cu unã *bãltîjã si dișkicã lëimni.* (Nevasta [...] începu să despice lemne cu un toporaș.) Cap² 113/11.

Et.: din *bãltîjã* + *-că*.

bãlés, bãlîri, bãlîj, bãlît vb. IV. *Intranz.* Can¹ 186; Cap 32. A se umple de bale, a-i curge balele, a face bale la grâu.

Var.: balivés (Pap¹ 33), *bãlés* (Cap 32 s.v. *bãlã*).

Et.: de la *bãlã*¹.

Bãfúr n.pr. Pap² 59; Cap 33. Nume de câine.

Var.: Bifúr (Pap² 59).

Et.: din *ba!* + *-úr*.

bãmbãnisît, bãmbãnisită, pl. bãmbãnisît, bãmbãnisîti adj. Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhãit. F i g. Bosumflat.

Var.: bumbãnisît (Dms).

Et.: mac. *babunjosa* (se).

bãmbúf, pl. bãmbúfã s.n. Dms. Binoclu. *Cu bãmbúflu vez di dipãrti.* (Cu binoclul vezi de la distanță.) Dms s.v.

Et. nec.

bãnãri s.f. ALR I, 2, h. 283/013. Viață, trai. *Ãn țî bizirisî cu bãnãrîa.* (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. *bãnãri*.

bãndërã, pl. bãndëri s.f. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. *bandiera* (gr. *παντιέρα*, mac. *bandera*).

bãnělã vezi *bunělã*.

bãñãr, pl. bãñãr s.m. Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*. Bãiaș, slujbaș angajat la baia publicã.

Var.: bãñãr (Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*).

Et.: din *bañũ* + *-ãr*; cf. și mac., bg. *banjar*. *bãñés* vezi *bãñéz*.

bãñéz, bãñãri, bãñãj, bãñãt vb. I. *Refl.* Can¹ 187; Cap 33 s.v. *banã*. A se îmbãia, a se scãlda.

Var.: bãñés (Can¹ 187).

Et.: de la *bañũ*; cf. și mac. *banja*, bg. *banjam*.

Bãñîsti n.pr. Pap M² 172/30; Cap 33 s.v. *banã*. Nume de loc în *Lúnçhũ*, situat acolo unde, altãdatã, au fost bãi publice.

Var.: Bãniști (Pap M² 172/30).

Et.: din *bañũ* + *-îște*.

bãpcã vezi *bópcã*.

bãpnés, bãpnîri, bãpnîj, bãpnît vb. IV. *Intranz.* și *tranz.* Dms. A cãdea (cu toatã greutatea), a trãnti la pãmãnt. *Cøn bãpnîj stëali vizúj.* (Când am cãzut, am vãzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti bãpnés di sã-ț creãpã jãrça.* (O sã dau cu tine de pãmãnt, de o sã-ți crape firea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bapne*.

bãrãcã, pl. bãrõț s.f. Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. 1. Barierã la intrarea în oraș. 2. Baracã din scãnduri.

Et.: la origine, it. *baracca*, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. *baraka*, gr. *μαράκα*, alb. *barakë*).

bãrãjés, bãrãiri, bãrãij, bãrãit vb. IV. *Intranz.* Dms. A hoinãri, a umbla de colo-colo, a umbla bãjbãind. *Cum bãrãjã prin sucãțã si nturnó la unã miãnã.* (Cum hoinãrea el pe strãzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fiçúru lo z-bãrãjãscã prin cãtún și la vizú cunãcu lu ampîrãtuluj.* (Când se luminã de ziuã, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat și văzu palatul împãratului.) MP 166/19; *Bãrãjã sã aflã úșa.* (Bãjbãia sã gãseascã ușa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bara* (*barne*), bg. *barna*.

bãrbãliț s.m. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Orbalț, brãncã.

Var.: barbãliț (Can¹ 187).

Et.: bg. *urbalec* (Can¹ 187; Cap 33).

bãrbãt, pl. bãrbãț s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1–7; ALDM I, h. 433/1–7, h. 434/1–7; Dms. Bãrbat, soț. *Z-dũsi bãrbãtu cu cãfãlu la viñã.*

(Se duse bărbatul cu cavatul la vie.) W 67/7; *Di țe nu la știu jo toș bărbăt?* (De ce nu-l cunosc eu pe soțul tău?) Cap² 88/10; *Fićóru aș púsi ăn minti ți si lăfcașu țela bărbăți!* (Băiatul băgă la cap [= reținu] ce vorbeau bărbații aceia.) Cap² 84/17; *Toș bărbăți! raș dunăț la căvgă.* (Toți bărbații erau adunați [= mobilizați] la război.) AtaM 360/9; *Toș bărbăți! ămnă tuș.* (Toți bărbații umblă tuși.) Can T¹ 262/40.

♦ *Bărbātu u anvărtăști căsa.* (Lit. Bărbatul învârtește casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, își asumă toate responsabilitățile în casă.) Cap² 165/34; *Bărbātu cu căru si ducă, mulărșă cu gēpu si scōată, nu l-anvinđi.* (Lit. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac față.] = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reușesc să adune avere.) Cap² 171/15.

Et.: lat. *barbatus*.

bărbălășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă, pl. **bărbărăști** s.f. Can¹ 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Țela di Ūmă ancărcō barbarōști ăn loc di cīrēș.* (Cel din Ūmă încarcă căcăreze în loc de cireșe.) Cap² 45/17.

Var.: **barbarașcă**, **bărbălășcă** (Cap 33),

bărbărășcă (Can¹ 187).

Et. nec.

bărbăres, **bărbări**, **bărbăriș**, **bărbărit** vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. 1. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pără-ń bărbărișă că, cu ti sftnēs, di yócŃ! si-ș sāră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ți-ard una, o să-ți sară ochii.) Cap² 202/40; *Dōsta bărbăriș.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *Toțată zūya bărbărișă.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. 2. A-i chiorăi mațele. ALR II, 1, h. 280/012. 3. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. *brbori*, bg. *bărborja*.

bărbărlōc, pl. **bărbărlōți** s.n. Can¹ 187. Barbarie. *Din bărbărlōți di turș fuziră din cătūn.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T² 101/20.

Et.: tc. *barbarlık*.

bărbătēs, **bărbătēsca**, pl. **bărbătēst** adj. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbăt*. Bărbătesc.

Bărbătēsca rūbă ra di șăică neğgră. (Haina bărbătēsca era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din *bărbăt* + *-ēsc*.

bărbătēsca s.f. Pap² 58; Cap 33 s.v. *bărbăt*.

Zonă din spațiul bisericii rezervată bărbaților.

Et.: vezi **bărbătēs**.

bărbătēsti adv. Can¹ 187; Cap 34 s.v.

bărbăt; Dms. Bărbătēste.

Et.: din *bărbăt* + *-ști*.

bărbătīc, pl. **bărbătīc** s.m. Cap 34 s.v. *bărbăt*. Bărbătēl.

Et.: din *bărbăt* + *-īc*.

bărbătīmi s.col. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărbăt*; Dms. Grup de bărbați.

Ca zăcucō cămbānșă, țōată bărbătīmșă si dunō la bășcārică. (Când sună clopotul, toți bărbații se adunară la biserică.) Cap 34 s.v. *bărbăt*. *Pișim să cōntă bărbătīmșă.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbați.) Dms s.v.

Var.: **barbatīmi** (Pap¹ 33).

Et.: din *bărbăt* + *-īmi*.

bărbătīc s.n. Can¹ 187; Dms. 1. Bărbătēie, vitejie. *Ăș la spūsi bărbătīcū.* (Își arată bărbătēia.) Dms s.v. 2. Mulțime de bărbați. Can¹ 187.

Et.: din *bărbăt* + *-īc*.

bărbătīlă s.f. Can¹ 187; Dms. Bărbătēie, vitejie.

Et.: din *bărbăt* + *-lă* (-*lă*).

bărbēc vezi **bărbēc**.

bărbēc, pl. **bărbēc** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbuță.

Var.: **bărbēc** (Can¹ 187)

Et.: din *bărbă* + *-ēc* (-*că*).

bărbōrcă, pl. **bărbōrș** s.f. Dms. Persoană care vorbește mult; guraliv, flecar.

Et.: mac. *brborko* (bg. *bărborko*).

bărbōs, **bărbōsă**, pl. **bărbōș**, **bărbōsi** adj. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 32 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbos. *La vlādica ără bīrbēțili să la junglōm, să la gustīm țista bărbōs.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătam pe bărbosul acesta.) Pap M² 160/12.

Et.: din *bărbă* + *-ōs*.

bărbūt s.n. Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. *barbut* (mac., bg. *barbut*).

bărbūtēișă, pl. **bărbūtēiș** s.m. Dms. Jucător de barbut. *Pētri ăi mări bărbūtēișă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et.: din *bărbūt* + *-ēișă*.

bărcăc, *pl. bărcăc s.m.* Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. *brkač*.

bărcéd, *pl. bărcéz s.m.* Dms. Tovarăș de generație; prieten, fătat. *Bărcédu Váni.* (Fărtatul *Váni.*) Dms s.v.

Et.: mac. *bratučed*.

bărdác, *pl. bărdáči s.n.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *țoță*; bărdac. *Baba ia un bărdác vęrdi glęusit, la ámplă di prăospătă ápu și la stúpă.* (Baba ia un bărdac smălțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M² 117/36.

La bărdác. Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *prima tocmă*. Pap M² 129.

♦ *Čuș bărdác.* (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. *bardak* (mac., bg. *bardak*).

bărdăviță vezi **brădăviță**.

Bărdét vezi **Brădét**.

bărdi și **bărdil** *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. *brdila*, bg. *bărdilo*.

bărdilic, *pl. bărdilici s.n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din *bărdilă* (refăcut după *pl. bărdil*) + *-ic*.

bărlif vezi **bărliv**.

bărliv, **bărlivă**, *pl. bărliv, bărlivi adj.* Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-fjăsi ca bărlif, z-dúsi la un bunár și vicni cătirón: „Ămpirátu cųărni ári” și fuzi di cųála și áj tricú țjă mőncă.* (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne”, și plecă de acolo și îi trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărliva mulări și cu fără di insanjăsc slac s-fjăsi căil s-la junglă fičuri!* (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omoare pe copiii.) MP 148/7; *Uájă bărlivă.* (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

♦ *Sta ca vrină uáje bărlivă.* (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap² 167/24.

Var.: **bărlif**.

Et.: mac. *brliv*, bg. *bărliv*.

bărlóc vezi **bărlóg**.

bărlóg, *pl. bărlózi s.n.* Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuibar; vizuină, bărlóg. *Si sculó di pri bărlóc și, cęn si ardicó pópa, si pugudí un lępuri.* (Se sculă popa de pe cuibar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap² 133/37; *Că lăgără, lăgără si umăróră și si turnără lă bărlóg.* (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarseră la culcuș.) DP 70/24; *Áy scurniră lisíta din bărlóg.* (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

♦ *Ăn bărlógu di cőni ubidęș pőni.* (L i t. În bărlógul căinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap² 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. *brülogü* (mac. *brlog*, bg. *bărlóg*).

bărnăvec, *pl. bărnăvét și bărnăveță s.m. și n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 45; ALR II s.n., 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantalón strâmt pe picior, confecționat din postav alb sau negru; berneveci. *Pristi cămęșă púni un gămădán, un palt, un bărnivéc.* (Peste cămașă pune o jiletcă, un paltón și berneveci.) Can T¹ 262/35; *Bărbătęasca rúbă ra di șáicá nęgră: dulám nęgri și bărnăveță.* (Portul bărbătesc era din postav negru: dulămuri negre și berneveci.) AtaM 352/15; *Bărnivéc strimt; un cift di bărnivéc.* (Berneveci strâmți; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivrec** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruinivéc** (Pap² 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *beneveci*, bg. *breveneci*.

bărnés vezi **burnés**.

bărníc vezi **bărnită**.

bărnice vezi **bărnită**.

bărniceșná, *pl. bărniceșná s.f.* Can¹ 187; Cap 35 s.v. *bărnită*; Dms. 1. Pai de dughie. *Un pulóg di bărniceșná.* (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. 2. Loc unde se cultivă dughie.

♦ *Ăn căzúș ăn mőn, s-ti dar ca áj bărniceșná.* (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiete de dughie. = Mi-ai căzut în mână, o să te „toc” ca pe paiete de dughie.) Cap² 167/27.

Et.: din *bărnice* (s.v. *brână*) + *-șná*.

bărnită *s.f.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ua*

ári ȳopt cúpiti di ǵipt: únu ǎǵ di mei, lántu ǎǵ di bǎrniță [...]. (Aici sunt opt grămezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie [...].) Cap² 27/33; *Píti páști pȳarca prin L'umniță c-un cumát di pȳni di bǎrniță.* (Píti paște scroafa prin L'umniță cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M² 46/8; *ǎǵ fǵási un culác di bǎrniță și la cȳǵpsi an cǎnúșǎ.* (Îi făcu un colac din mei pǎșăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Ișó únǎ fáccǎ cu puǵ și di pri fáccǎ curá bǎrniță și puǵ mǎncáȳ.* (Apăru o cloșcă cu pui și de pe cloșcă curgea mei pǎșăresc și puii mâncău.) MP 20/24; *ǎǵ pús-ǎȳ și miǵlém la uțisa pǎnǎ și ǎǵ dát-ǎȳ simință di bǎrniță di si mǎncǎ bilbílu.* (I-a pus și alifie la aripa rǎnitǎ și i-a dat și boabe de mei, ca să mǎnânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bȳárȳa nǎ u bǎtú tȳátǎ bǎrnița.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: **bǎrniță**, **bǎrnic** (Can¹ 187 s.v.), **bǎrnițe** (Can¹ 187).

Et. mac. **brnica**.

bǎrnivéc vezi **bǎrnávéc**.

bǎrnués, **bǎrnuiri**, **bǎrnuǵi**, **bǎrnuít** vb. IV *Tranz.* Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bǎrnuǵáști sǎ si zdrúminǎ grúzli și sǎ-ȳ zǎvǎlȳscǎ simința.* (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgării de pământ și să se acopere sǎmânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lǎ bǎrnuírǎ la cȳrȳ.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cǎrți.) Dms s.v.

Var.: **brǎnés** (Dms s.v.)

Et. mac. **branuva**, bg. **branuvam**.

bǎrnút s.m. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási unȳác bǎrnút și cǎȳó si kǵfcǎǵáscǎ.* (Trase puțin tabac și începu să strǎnute.) Cap 34 s.v.

Var.: **burút** (Cap 34 s.v.)

Et. nec. (cf. ar. **bǎrnúte**).

bǎrȳcǎ, pl. **bǎrȳt** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bǎrǎ*; Wild h. 18/4; Dms. Baltǎ, bǎltoacǎ. *Júnsi lǎngǎ únǎ bǎrȳcǎ și ișó ǎntru ȳel un kos.* (Ajunse lǎngǎ o bǎltoacǎ și-i ieși înainte un spân.) Cap² 90/27; *Mǎǵ ncóla flǎrǎ lǎntǎ bǎrȳcǎ.* (Mai încolo întâlnirǎ altǎ baltǎ.) Can T¹ 278/19; *Fȳáta cu fiȳóru trásirǎ ma nǎinti și-n drum flǎrǎ únǎ bǎrȳcǎ di ǎpu.* (Fata și băiatul plecarǎ mai departe și pe drum au dat de o baltǎ cu apă.) Can T¹ 278/16.

Var.: **barȳcǎ**, **brǎcǎ** (Wild h. 184), **brǎc** (Dms s.v.).

Et.: din *bǎrǎ* + **-ȳcǎ**; cf. și mac., bg. **baruga**.

bǎrȳș adv. Dms. (La întreceri sportive) Egal; la egalitate. *Lǎ ǎmburȳri im bǎrȳș.* (La trântǎ suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et.: tc. **barıș**.

bǎrȳscǎ, pl. **bǎrȳșt** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 33. s.v. *bǎrǎ*. Bǎltoacǎ, mocirlǎ. *Ved ȳa únǎ micǎ bǎrȳscǎ di plȳǎǵǎ, zastóǵi sǎ beȳ unȳác.* (Vǎd aici o micǎ bǎltoacǎ de [la] ploaie, stai să beau puțin.) Pap M¹ 14/28.

Var.: **barȳscǎ**, **barȳșcǎ** (Pap² 57).

Et. din *bǎrǎ* + **-ȳș(cǎ)**.

bǎrsnés vezi **brǎsnés**.

bǎrsȳgǎr vezi **bǎrsȳgír**.

bǎrsȳgír, pl. **bǎrsȳgír** adj. și s.m. Pap² 59; Can¹ 187; Cap 35; Dms. Prost, nǎtǎrǎu. *ȳi stǎǵ ca bǎrsȳgér?* (Ce stai ca un prost?) Can¹ 187 s.v.; Pap M² 63/17; *Cátǎ ca bǎrsȳgǎr.* (Se uitǎ ca prostul.) Cap² 167/8.

♦ *ǎn ȳi pruvisi cǎ bǎrsȳgír.* (L i t. S-a agǎțat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap² 167/9.

Var.: **barsȳger**, **bǎrsȳgǎr**, **brǎsȳgǎr** (Pap² 59).

Et.: cf. **bursúć** + ***zȳgír** (cf. gr. **σκαντζόχοιρος**).

bǎrufcǎn, **bǎrufcǎncǎ**, pl. **bǎrufcǎn**, **bǎrufcǎnki** adj. Dms. Locuitor din *Bǎruvița*.

Et. din *Bǎruvița* + **-ǎn**.

bǎrút s.n. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcǎ, pulbere. *Lȳ un tufȳc și lǎ ǎmpl'ǎ cu bǎrút cȳt lǎ un lȳpur.* (Ia o pușcǎ și o umple cu pulbere cǎt pentru un iepure.) Can T² 102/14; *Cȳn turí, nu cǎțȳ, cǎ bǎrútu ra vlǎjnic.* (Când trase [cu pușca], nu luǎ foc, pentru cǎ praful de pușcǎ era umed.) Dms s.v.

Et.: tc. **barut** (mac., bg. **barut**).

bǎsǎmǎc, pl. **bǎsǎmǎț** s.m. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptǎ, fuscel la scarǎ. *Vȳástrǎ scǎlǎ ǎri zȳǵi bǎsǎmǎț.* (Scara voastrǎ are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: **basǎmǎc** (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumǎrc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et.: tc. **basamak** (mac., bg. **basamak**).

bășgărcă vezi **băsêrică**.

Bășgărica lu Tanás *n.pr.* Pap M² 172/22.

Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băsêrică**) + *n.pr.*

Bășgărica Mări *n.pr.* Pap M² 172/17; Cap 35 s.v. **bășgărică**. Nume de biserică în *Óșin*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băsêrică**) + *mări*.

Bășgărica Mică *n.pr.* Pap M² 172/15; Cap 35 s.v. **bășgărică**. 1. Nume de biserică în *Óșin*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”.

2. Nume de loc în *Nóti*, unde altădată era o biserică.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băsêrică**) + *mică*.

bășgărică vezi **băsêrică**.

băsêrică vezi **băsêrică**.

băsêrică, *pl. băsêriț s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimităyú áber s-mi duc cȳóla s-oȳ cupirés și băsêarca lyor.* (Din Úmă trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserica lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusíli și la dúsiră la bisêrică.* (Îl puseră pe năsălie și îl duseră la biserică.) Cap² 47/7; *Bisêrica nu l'ă țóni di mul'ț ți vin să si rógă la Dónu.* (Biserica nu-i încapă de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T¹ 263/2; *Li lără [ȳóli] și li dúsără la băsêrică.* (Le luară [oile] și le duseră la biserică.) MP 52/2; *O duțeyú [nivêasta] la apă di triȳ ȳar si u trăică pră la pȳarta di băsêrică.* (O duceau [pe nevestă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem dȳăȳă băsêriț, úna tu Áyio Niculáo și lánta tu Arhángelu Miháil.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” și cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail”.) AtaM 390/8; *Cătúnu Lúnđhń ári dȳy bisêriț.* (Satul *Lúnđhń* are două biserici.) Can T¹ 262/10; *Am únă băsêrică, pri un diréc sta.* (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap² 153/15.

♦ *Snága-n bisêrică și mintȳa-n tulăríști.* (L i t. Trupul în biserică și mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap² 209/28.

Var.: **bășgărcă**, **bășgărică**, **băsêrică**, **băsêrcă** (Can¹ 189), **bășjărică**, **biseșărică**, **bisêrică**, **bisêrică**.

Et.: lat.: *basilica*.

băsêrcă vezi **băsêrică**.

bășjărică vezi **băsêrică**.

băstisés, **băstisiri**, **băstisij**, **băstisit** *vb.* IV.

Tranz. Dms. A distruge, a prăda. *Fúri! nă-ȳ băstisiră cása.* (Hoții ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bastisa*, bg. *bastisam*.

băstrisés, **băstrisiri**, **băstrisij**, **băstrisit** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre plante, cereale) A se mâna, a căpăta rugină.

Var.: **băstrusés** (Dms s.v.)

Et: tc. *basturmak*.

băstrusés vezi **băstrisés**.

băstún, *pl. băstúni s.n.* Cap 35. Toiag, baston. *Án breg vȳ un dȳd c-un băstún án mȳin.* (Pe deal era un bătrân cu un toiag în mâini.) Cap² 23/24; *Și băstúnu i mȳȳ și șápca ȳă mȳă.* (Și toiagul e al meu, și șapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-n cúmpăr un băstún di hȳr ca s-mi pătȳrȳs cu ȳel cȳn si ámnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Áș lă lȳ băstúnu și-ș fuzi la băsêrcă.* (Își luă bastonul și plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. *bastun* (< it. *bastone*).

bășcă vezi **bășcă**.

Bășcȳr vezi **Báhčȳr**.

bășibuzú vezi **bașibuzú**.

bășis vezi **băcșis**.

bășlamá vezi **bășlámá**.

bășlámá, *pl. bășlámȳur s.f.* Dms. Amnistie, grațiere.

Daȳ bășlámá. A grația. *Páșa, om cántát, ántiȳási cum raȳ lucrili, că nu sa căbátliȳ ȳámińi!* și lă dȳádi bășlamá să si dúcă cásă. (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, și i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

Var.: **bășlamá**.

Et.: tc. *başlama*.

bătác, *pl. bătáți s.n.* Dms. Mocirlă, noroi. *Că din bătác scos.* (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. *batak* (mac., bg. *batak*).

bătál, *pl. bătál s.m.* Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di crăștiri mult, bătál áȳ.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

Et.: tc. *battal* (mac., bg. *batal*); cf. și dr. *batal*.

bătălă *s.f.* Cerna A/1261. (La firele din războiul de țesut) Băteală, bățatură.

Et.: lat. *batt(u)alia* (DDA 266).

Bătăna di la Sireanu *n.pr.* Pap M² 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cupă*, unde se află o dărstă.

Et.: *bătăná*¹ + *n.pr.*

bătăná¹, *pl. bătón* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bățut abale; dărstă. *Ān sinoru di Úmă vxa únă bătăná.* (În hotarul Úmei era o dărstă.) AtaM 350/2.

Et.: bg. *băhtjanie* (Gerov I 91).

Bătăná² *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Băruvița*.

Var.: **Bătoána** (Cap 36).

Et.: *bătăná*¹.

bătarnés vezi **ambitárnés**.

băt vezi **bádi**.

bătăcčíjă, *pl. bătăcčíj* *s.m.* Dms. Șarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ān moņ vrin bătăcčíjă.* (Să nu te păcălească vreun escroc.) Dms s.v.

Var.: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. *batakçi* (mac., bg. *batakčija*).

bătăcčilóc, *pl. bătăcčilóti* *s.n.* Dms. Șarlatanie, escrocherie. *Din bătăcčilóc gíjăști.* (Trăiește din escrocherie.) Dms s.v.

Et.: tc. *batakčilik* (mac. *batakčilak*, bg. *batakčilak*).

bătălăcă, *pl. bătălăcă* *s.f.* Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătălăce di apu.* (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

Var.: **bătălăce** (Cap 36).

Et.: cf. *báltă*, *bătúc*.

bătălăce vezi **bătălăcă**.

bătălámá, *pl. bătălámóji* și *bătălámójur* *s.f.* Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. *battallama* (bg. *batalama* Gerov I 27).

bătălisés, **bătălisiri**, **bătălisij**, **bătălisit** *vb.* IV. *Tranz* și *intrans.* Dms. 1. A părăsi, a abandona. *Cása vikim ra bătălisitá di mult.* (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ān ágru bătălisit ar și nápcum șămin.* (În ogor părăsit mai întâi ar și apoi seamăn.) Dms s.v.

2. A sărăci. *Di cõn li vindú iěștiñ cujirčei!*, *bătălisí.* (De când a vândut ieftin gogoșii de mătase, a sărăcit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să*

kărujăscă nu să bătălisăscă. (S-au dus să câștige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαταλέω* (cf. DDA s.v. *bătăl'iusescu*)

bătăngǐjă, *pl. bătăngǐj* *s.m.* Cap 36; Dms. Piuar.

Var.: **bătăngǐjă** (Cap 36).

Et.: din *bătăná* + *-ǐjă*.

bătănisés vezi **bătănáses**.

bătănáses, **bătănásirí**, **bătănásij**,

bătănásit *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătănási șăjcu.* (Bătu la piuă și acul.) Dms s.v.

Var.: **bătănisés** (Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et.: de la *bătăná*.

bătărnești vezi **bitárnéști**.

bătărneță vezi **bitárnéță**.

bătárnés vezi **ămbitárnés**.

bătărnicós vezi **bitărnicós**.

bătijúni, *pl. bătijun* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*. Botez. *Cum tricúș, lisíu, la bătijúni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La múltu bătijun, cări la li vę pus mămuşu nímili la măxóm, că lă duțéu căsă măxómu, Fu pripunę nými.* (La multe botezuri, la care nașul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= îi] puneau [încă] un nume.) Can T² 117/17.

♦ *Di la butijúni nu-ǐ spilát.* (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdari.) Cap² 169/11.

Var.: **butijúni**.

Et.: lat. **baptizjo*, *-onem*.

bătizári, *pl. bătizór* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Botez. *Dúpu bătizári lúmea si gustăști lă căsa lu micu.* (După botez lumea se ospătează la casa copilașului.) Cap 36 s.v. *bătiz*; *Năntinéțu, díntru că ra turc, aș punę un criștiñ cu pári să lă țónă măxómu ān brăță și să la bătiză, ámă și iel cóla stățę lă bătizáre.* (Locuitorul din *Nónti*, pentru că era turc, punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze, dar și el stătea acolo, la botez.) CanT¹ 263/35; *Si dúnă lúmi múltă la bătizáre.* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi *bătíz*.

bătizát, **bătizátă**, *pl. bătizát*, **bătizáti** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*;

Dms. Botezat, creștin. *Nu ti pot scîndiri, cã la jël mirusești la bătizát uom.* (Nu te pot ascunde, cã lui îi miroase a om botezat.) Cap² 128/37.

Et.: vezi *bătiz*.

bătizátór, *pl. bătizátór s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Cel care îndeplinește ritualul botezului; botezător.

Et: din *bătiz* + *-(ă)tór*.

Bătóáñá vezi **Bătáná**².

Bătón, Ân ~ *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: *ân* + *bătóni* (pl. de la *bătáná*¹).

bătóză, *pl. bătózi s.f.* Cerna A/1034. Batoză. *Dúpă vácót dúsára și batóză fi lã trijirã snúopi!* (După un timp aduseră și batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batóză**.

Et.: bg. *batoza*, dr. *batoză* (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

bătrănęățã vezi **bitárnęățã**.

bătút *s.n.* Pap M² 89/29; Dms. Bătaia ceasului; oră. *Cãtu-î bătútu?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi *bat*.

băúlã, *pl. băúli s.f.* Dms. Cufăr, ladă. *Dóu băúli plini cu rúbã.* (Două cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαούλο*.

băvčävängijã vezi **băfčävängijã**.

bęa vezi **bęt**.

bęaaa *interj.* Cerna A/2299. Cuvânt care imită zbirerul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

bęal, bęalã, *pl. bęal (bęl), bęali (bęli) adj.* Pap² 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bělã cusitã.* (Cosiță albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si iásã pri bęli.* (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap² 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. *bělŭ*.

bęalbiț, bęalbițã, *pl. bęalbiț, bęalbiți adj.* Dms. Alb; frumos. *Čiręáși bęalbiți.* (Cireșe albe.) Dms s.v. *čiręášã*; *Cã vrinã bęalbițã.* [Se spune despre o față] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din *bęal* + *-iț* (cu **b** prin contaminare cu *alb*).

bęalbițã vezi **bělbițã**.

bęálči vezi **bělči**.

bęáluș, bęálușã, *pl. bęáluș, bęáluși adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*; Dms.

1. Alb, de culoarea laptelui. *Cãprã bęálușã.* (Capră albă.) Cap 37 s.v. *bęal*. **2.** Un lucru care nu este bine colorat în roșu sau în alb; alburiu; roz. *Únã zdrãțã vinitã-bęáluș din-zur-ân-zur.* (Un fulger vânt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Mini mi risęáști cã-î bjéluș.* (Mie îmi place cã este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **belúș** (Pap² 58, Can¹ 188), **bjéluș** (Dms).

Et.: din *bęal* + *-uș*.

bęámčã, *pl. bęámči și bemț s.f.* ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. 1. Pistruie. **2.** Aluniță.

Var.: **búmčã** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. *benka* (tc. *benek*).

bęári vezi **bęeri**.

bęát vezi **bęt**.

bęátã vezi **bętã**.

bęáțiști *s.f.* Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beție. *Fęási únã bęáțiști.* (A făcut o beție.) Dms s.v.

Et.: din *bęat* + *-iști*.

bęáų vezi **bęų**.

bębči *s.m.* Dms. Bădiță, nenică.

Et.: din *bębi* + *-či*.

bębi *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La mini sã-ń spuń bębi.* (Mie să-mi spui nene.) Dms s.v.; *E gádi, bębi cumuvólči.* (E, măi, nea cumetre lupule.) Cap² 40/39; *Bębi sã-ń mi drubęascã.* (Nenea o să mă bată măr.) Cap² 16/6; *Stoį s-ti ăncãlic, bębi cumuvólči, cã nu pot sã ámnum.* (Stai să te încalec, nea cumetre lupule, cã nu pot să umblu.) Cap² 41/11; *Mijlucãnu zisi: „mãrã bjãbi, și Kųãs”.* (Fratele mijlociu zise: „măi nene, [mai este] și spân”). MP 182/25.

Var.: **bjãbi**.

Et.: mac. *bebe*.

becri *s.m.* Wild h. 228/4. Bețiv.

Et.: tc. *bekri* (cf. și mac., bg. *bekrija*).

bęcfi *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. *bečvi*.

bęg, *pl. beį s.m.* Can¹ 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bei; boier, moșier. *Si*

dúsi la un beg. (Se duse la un bei.) Cap² 45/32; *Bégu[...]* *puvilit-ău la dwoj izmikár si fáca dwoj bun caj ázór.* (Beiul [...] a poruncit la două slugi să pregătească doi cai buni.) AtaM 380/6; *Bégu ăn L'umniță vút-ău un fártáti și cu ăl si dúsi-ău la luvon.* (Beiul a avut în *L'umniță* un prieten și cu el s-a dus la vânatoare.) AtaM 379/10; *Bégu, ística timp, nă l'ártá di usúr.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vga plátit biľicu.* (Boierul nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. *beg* (mac., bg. *beg*).

begiță vezi **biđiță**.

bej vezi **curcubeaj**.

Bejlic *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nónti*.

Et.: *biľic*.

béjki vezi **bélki**.

béjkim vezi **bélki**.

beitór vezi **biđítór**.

bel vezi **bęal**.

bélbiță, *pl. bélbiti* *s.f.* Cap 37; Can¹ 188; Dms. Specie de pește; păstrăv. *Ăn nóstri vđáľur bélviți cęat si țer.* (În râurile noastre [sunt] păstrăvi cât vrei.) Dms s.v.

Var.: **bęalbiță** (Dms), **bélviță**, **bélbiță** (Can¹ 188).

Et.: mac. *belvica*.

bélbiță vezi **bélbiță**.

bélcă, *pl. bélki* *s.f.* Cap 37 s.v. *bęal*; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1.** (La ochi) Albeață. *Bélca di óclu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2.** Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă sęără ziș cá béľki's-ăl va nélu.* (În cealaltă seară zisei că albele [= oile cu lâna albă] îl vor vrea pe miel.) Can T² 128/1. **3.** Nume de cățea. *Bélca-n látră ăn dęal.* (*Bélca* latră pe deal.) Cap 37 s.v. *bęal*.

Var.: **biľalcă** (ALR I, 1, h. 18/013), **bélcă** (Can T²128/1).

Et.: mac. *belka*; eventual și *beal* + *-că* (pentru varianta **biľalcă**).

béľci *adj. invar.* Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*; Dms. (Întrebuințat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sifci fúzi, bęáci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu ața].) Can T¹ 273/16.

Var.: **bęalci** (Dms).

Et.: mac. *belce*.

béldrob vezi **drob**.

beliç, **beliçcă**, *pl. beliç*, **beliçki** *adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*. **1.** Albicios. **2.** Nume de câine.

Et.: mac. *beliç*, bg. *beličak (belička)* sau din *bel* + *-iç*.

belijós vezi **bilijós**.

bélki *adv.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Poate (că), probabil. *Lă púniț [cucótu] an áznă, las [s-]sátură di sprički și bélki si ğbárdisęcă di tamakárlęc.* (Puneți-l [pe cocoș] în vistierie, să se sature de bani și poate o să crape de lăcomie.) Pap M² 138/20; *Bélkim nu l-arisęști rúbili țęsti tiniru.* (Poate că tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap² 148/16; *Cu dómnu nainti, bélkim la sfărșóm [lúcru].* (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap² 151/2; „*Șarpili, ți bun póti să-ț fáca*”, *zisi yómu*; „*să ti múccă bélki*”. („Șarpele, ce bine poate să-ți facă”, zise omul, „poate că să te muște”). Cap² 39/30; *S-la trimętim ăn vrin loc, di bélki s-nu vină ęa.* (Să-l trimitem undeva, și poate n-o să [mai] vină aici.) Cap² 36/30; *Și si lę dúpă ęa, bélkim si-ę vęđă ăncă únă ęără.* (Și se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M² 163/2; *Bjálkim s-ti faț mai bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bjálkim si múăr, si scap și tu di móncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi și tu de chin.) MP 76/13.

Var.: **béjki**, **béjkim**, **bélkim**, **biľákim**.

Et.: tc. *belki* (mac. *belki*, bg. *belki, belkim*).

Bélița *n.pr.* Pap M² 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenița.

Et.: sl. *Belica (de la bel 'alb')*.

bélkim vezi **bélki**.

beloglavă, *pl. beloglávi* *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. *beloglav*.

belonógă, *pl. belonógi* *s.f.* Can¹ 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. *belonog*.

belúș vezi **bęaluș**.

bélviță vezi **bélbiță**.

beľáųă vezi **biľé**¹.

bélcă vezi **bélcă**.

berbér vezi **birbér**.

berbír vezi **birbér**.

bérbir vezi **birbér**.

bére vezi **bárim**.

bérem vezi **bárim**.

béri vezi **bárim**.

bérim vezi **bárim**.

bes, **bişóri**, **bişói**, **bişót** vb. IV. *Intranz.* Pap² 58; Can² 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băși. *Si beş trei or ăn únă ticfă*. (Să te bășești de trei ori într-un dovleac.) Cap² 115/31.

♦ *Ăn únă ticvă bes*. (L i t. Se bășesc în același dovleac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişóri cu rúdiri nu-í únă*. (L i t. Bășitul și născutul nu sunt același lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M² 63/2; *Bişórca-í sănátóasă, áma-í ruşinóasă*. (Bășitul e sănătos, dar e rușinos.) Cap 38 s.v.

Var.: **bişós** (Cap 38 s.v. *bes*).

Et.: lat. **bissire**.

bésă s.f. Dms. Credință, fidelitate.

Fac básă. A jura credință. Dms s.v.

Et.: alb. **besë** (cf. și ar. **bésă**).

besminită s.f. Cap 38; Cerna A/ 950; Dms. Grăsime de pe burta porcului; osânză.

Var.: **bisminită** (Cerna A/ 950).

Et.: cf. mac., bg. **bezmesen**.

Beşbunár n.pr. Pap M² 172/36; Cap 38. Nume de loc în *Oşiñ*.

Et.: tc. **Beşbunar** ('cinci fântâni').

Beşic n.pr. Pap² 58. Lac lângă Langada.

♦ *Peşť din Beşic*. (L i t. Peşti din *Beşic!* = Braşoave!) Pap M² 63/1.

Et.: tc. **Beşik** ('leagăn').

bélci vezi **bélci**.

béri s.f. Can¹ 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băatură, băut. *Mo ío ăť las mănćari şi béri la tını*. (Acum eu îți las ție mâncare și băatură.) Cap² 24/18; *Ágru nu va ni di mănćare, ni di bėře, ni fúru pőtí s-la fúrá*. (Ogorul nu vrea nici de mâncare, nici de băut, [și] nici hoțul nu poate să-l fure.) Can T¹ 263/6; *Tu ăń dai mănćari, bėri şi ălti bunătăť*. (Tu îmi dai mâncare, băatură și alte bunătăți.) Cap² 24/25.

Var.: **bęári** (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).

Et.: vezi **bęę**.

bęę, **bętă**, pl. **bęę**, **bęęti** adj. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Niști fártăť mai bęę cáťă si jócă ăń foc cu cőylili*. (Niște fărtați mai beți încep să joace în foc cu ghetete.) Can T² 122/25; *Úómu cőń ăĩ bęę, tărćăști că-í ămpirát*. (Omul când e beat, gândește că e împărat.) Can T² 112/12; *Ĝandramăĩ si flără bĩť*. (Jandarmii se pomeniră beți.) MP 214/20; *Cári nu fúzi bęa dă la nuntă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.; *Bęęť măĝár*. (L i t. Măgar beat. = Bețiv.) ALDM I, h. 532/1–7; *Bęęť măĝrőťă*. (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

Var.: **bęa**, **bęęť** (Cap 37), **bĩăt**.

Et.: lat. **bibitus**.

bętă, pl. **bęęti** s.f. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bęęti si léĝă dinzúr di picőr pristi đifri sup zinúclĩ [...], să lunđ di vrin răşőń şi strimti cőť curăya*. (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot și înguste cât cureaua.) Can T¹ 264/26; *Cupilăşi! pőártă bęęti cu cűť*. (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

Var.: **bęęťă** (Cap 37; Dms).

Et.: lat. ***bitta**.

bęę, **bijári**, **bijúi**, **bijút** vb. II. *Tranz.* și *intranz.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *Ĭel nu si zăcătő ca răsláni! bęę ápu, fúzi şi la pirdú răsláni!* (El nu se uită că leii beau apă, pleacă și îi pierdu pe lei.) Cap² 143/30; *Fęęť, disfő-ti di cőla, că cálu nu-ń bęę ápu*. (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M¹ 14/38; *Ĭęa [ápu], pănă nu nęăcă únă ĝiĝăťă, nu ău bęę bóij*. (Acea [apă], până nu înecă o ființă, boii nu o beau.) Cap² 101/34; *Dódu, nu pot să trăés, să bęę di ya*. (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T¹ 278/20; *Cu fişťa óclĩ tını s-ti bęę*. (Cu acești ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Şa ăń zisi, să nu spun, că*

s-mi be tot [sónzili]. (Așa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângele].) Cap² 26/35; *Únă pică di ápu jo biúji și criscúji.* (O picătură de apă băui și crescuti.) Can T² 115/28; *Țéla Jimitáti-di-úom biú di la mátnița césma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap² 48/35; *Lámna ál'lu biú sónzili.* (Balaurul îi bău sângele.) Cap² 61/37; *Țel nu vru să scúltă, biúji și si fési Țerb.* (El nu vru să asculte, bău și se făcu cerb.) Pap M¹ 14/30; *Cári cum aș vru, șa biúji.* (Care cum a vrut, așa a băut.) Kats 71/27; *Na dēdi ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Māncóm, biúm, dāróm gāmbúș tuță nuáptça.* (Mâncărăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Țéla fićóri'l biúră di la bistra césma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap² 48/26; *Nu pot si ánrām jo, ácu poș, ánră di-ț bea.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poți, intră de bea.) Cap² 90/38; *Sóra-sa a'l zisi s-nu be, că, ácu be, sa si făcú Țerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M¹ 14/29; *Ved ȝa únă mică baróscă di ploáǎ, zastǒji sá beu unčac.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puțin.) Pap M¹ 14/28; *Aj, bóuli, sá o beji válça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Úbavă fiáǎ, án scáfă s-uu biúji.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę sá be ápu.* (Bine, dar calul privește numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M¹ 14/36; *Íđiți s-na dúțim z-bjām ápu.* (Haideți, să ne ducem să bem apă.) Cap² 119/5; *Áđiți, boj, si-ú beș válça.* (Haideți, boi, să beți [= să secăți] râul.) Pap M² 35/21; *Fęta la áncălzęști ápu la pu'l și lá da sá be.* (Fata le încălzește apă păsărilor și le dă să bea.) Cap² 39/14; *Be că boú.* (Bea ca bou.) Can T² 112/11; *Be ca nivizút di biútră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T² 110/17.

Án si be ápu. A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Beș tutún (țigără)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avčá un țigărét, fumá, be tátún.* (Avea un țigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cuárnu, șázú si bięa un țigár.* (Dacă unse cornul, șezu să fumeze o țigără.) MP 180/28.

Var.: **beau** (Cap 37), **biáu** (Cap 37 s.v. beau), **biáu**.

Et.: lat. *bibere*.

biálcă vezi **bélcă**.

biáu vezi **beu**.

biáلكim vezi **bélki**.

biábi vezi **bébi**.

biăt vezi **beț**.

biáu vezi **beu**.

biă, *pl. bibi s.f.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. 1. Bucată de carne. *Țista-ț țéla Țe na li máncó bibili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucățile de carne.) Pap M² 148/20; *Avčá un măćóc; măćócu clup! căpácu, hop și biba-n gúră.* (Avea un pisoai; pisoaiul, zdrang! capacul, hop și bucata de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Cățără fićóri'l sá vină un căti un și sá țeră căti únă mućcátă di biă.* (Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/22; *Zidurli sa dăráti di biă di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di vițól biă ou dāróm kófti și turlji máncátúr.* (Din carne de vițel facem chiftele și fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. 2. Rață. Pap M² 34/32. 3. Model de broderie. Pap² 58.

Et.: bg. *biba*, mac. *bibe*.

biăică, *pl. biăički s.f.* Dms. Bucățică de carne gătită.

Et.: din *biă* + *-i(că)*.

bibilică, *pl. bibilíki s.f.* Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. *biblică*.

bic, *pl. biț s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsiră, vizúră toș cucófi'l lui nicát, áră Cúsi-cucóti ca bic.* (Când se duseră, îi văzură pe toți cocoșii lui înecați, iar Cocoșelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M² 137/40; *Antróá bicu án vácár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic áj júni.* (E voinic precum un taur.) Cap² 181/43.

♦ *Ca bic cătunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap² 167/38.

Et.: mac., bg. *bik*.

bicuvát, *pl. bicuvát s.n.* Can¹ 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. *bikvam* 'a întoarce, a răsturna'.

Bićác n.pr. Pap M² 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Úmă*.

Et.: tc. **Biçak** ('cuțit').

biçés, biçóri, biçóji, biçót vb. IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu fereastrăul.

Et.: mac. **biçi**, bg. **biča**.

biçim, pl. **biçimur** s.n. Dms. Formă, model; mostră. *Țela biçim di çóulă lă lçási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu tări biçim s-nu aj lucrú.* (Cu așa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.

Et.: tc. **biçim** (mac. **biçim**).

biçikiã vezi **biçkiã**.

biçkiã vezi **biçkiã**.

biçkiã, pl. **biçkiã** s.m. Cap 41; Dms. Tăietor de lemne. *Tru cãli aș flă un biçkiã.* (Pe drum întâlnești un tăietor de lemne.) Cap² 113/22.

Var.: **biçkiã**.

Et.: mac., bg. **biçkiã** (tc. **biçkiã**).

biçkiã, pl. **biçkiã** s.f. Cerna A/1744; Dms. Ferăstrău mare; beschie, joagăr. *Tăpola lu Váni aș fçásiră scçândur cu biçkiã.* (Plopul lui Váni l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.

Var.: **biçkiã** (Cerna A/1744), **buçkiã** (Cap 51).

Et.: mac., bg. **biçkiã** (tc. **biçkiã**).

bidel, pl. **bidelã** s.n. Dms. Impozit. *Ufio sã-ș lã plătçascã bidelú.* (A uitat să-și plătească impozitul.) Dms s.v.

Et.: tc. **bedel**.

bidiviã, pl. **bidiviã** adj. Dms. Puternic. *Ăncãlicó pri un cal bidiviã.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Cráli Márca, túcu pri fiçór, çon lã vidçá çóta bidiviã și kíprou.* (Ochii lui Cráli Márca [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic și de chipeș.) DP 85/4.

Et.: mac., bg. **bedevija** (tc. **bedevi**).

bidúcu vezi **pidúcu**.

biçeluș vezi **bealuș**.

bigloác vezi **biglóc**.

biglóc s.n. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Boierie.

Var. **bigloác** (Dms).

Et.: tc. **beçluk**, mac., bg. **beglik**.

bigór, pl. **bigórã** s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. 1. Piatră poroasă, calcaroasă. 2. Mușchi, lichen.

◆ *Rópa cãri si trãculçãsti nu cãtã bigór.* (Piatra care se rostogolește nu prinde mușchi.) Cap 38 s.v.

Var.: **çigór** (Dms).

Et.: mac., bg. **bigor**.

Bigurlíva n.pr. Cap 38. s.v. *bigór*. Nume de loc în *Cúpã*.

Et.: mac., bg. **Bigorlivo** (< **bigorliv** 'calcaros').

bigítã, pl. **bigíti** s.f. Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Soția beifului. *Bigítã ș-ári sultãnat.* (Soția beifului are fastul ei.) Cap² 167/34.

Var. **beçitã** (Dms s.v.).

Et.: din **beg** + **-itã**.

biçãtór vezi **biçtór**.

biçãtúrã vezi **biçtúrã**.

biçã vezi **biçã**.

biçtór, **biçtórã**, pl. **biçtór**, **biçtóri** adj. și s.m.f. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beay*; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Bețiv, băutor.

Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **biçãtór** (Dms), **biçtór** (Can¹ 188), **biçtór** (Cap 37 s.v. *beay*).

Et.: din **beay** + **-tór**.

biçtúrã, pl. **biçtúr** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 37 s.v. *beay*; Dms. Băutoră. *La țéã i arisçãsti biçtúra.* (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.

◆ *Be ca nivizút di biçtúrã.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutoră.) Can T² 110/17.

Var.: **biçãtúrã** (Cap 37 s.v. *beay*; Dms), **biçtúrã**, **biçtúrã**, **biçtúrã** (Pap² 58; Cap 37 s.v. *beay*; Dms).

Et.: lat. ***bibitura** sau din **beay** + **-túrã**.

biçtór vezi **biçtór**.

biçtúrã vezi **biçtúrã**.

biçlic, pl. **biçliți** și **biçlicur** s.n. Dms.

1. Moșie. *Di cã si floa ân biçlic, n-ári iç gãilé.* (Dacă se pomenește pe moșie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. 2. Bir, dare. *Bégu nu vça plãtit biçlicu.* (Beiful nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. **beylik** (mac. **beçlik**).

biçtór vezi **biçtór**.

biçtúrã vezi **biçtúrã**.

biçúc vezi **biçúc**.

biçút, **biçútã**, pl. **biçúț**, **biçúți** adj. Dms. Băut, beat. *Tu eș biçút.* (Tu ești beat.) Dms s.v.

Et.: vezi **beș**.

bișutură vezi **bișitură**.

bișuc vezi **bișuc**.

biș vezi **biș**.

Bijăniă *n.pr.* Pap M² 173/4; Cap 38.
Nume de loc în *Cúpă* și *Óșin*.

Et.: sl. *Běžanije* ('loc de bejenie')

bijúșcă, *pl. bijúški* *s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lă ăntăpă cu únă bijúșcă*. (Îl întepă cu un ac.) Dms s.v.

Et.: mac. *vezačka*.

bijușos, **bijușóri**, **bijușói**, **bijușót** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A străpunge, a găuri. *Lă bicu cătunesc l-u vëuș bijușót mûțca și-l vëuș pus singîr*. (Taurului comunal îi găuriseră botul și-i puseseră lanț.) Dms s.v.

Et.: mac. *veze*, bg. *veza*.

bikár, *pl. bikár* *s.m.* Can¹ 189; Cap 38; Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.

Et.: tc. *bekâr* (mac. *bekar*, bg. *bekjar*.)

Bila de Várnice *n.pr.* Pap M² 173/8; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Umă*.

Et.: *bilă* (2.) + *de* + *n.pr.*

Bila Lúngă *n.pr.* Pap M² 173/6; Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: *bilă* (2.) + *lúngă*.

Bila Pénăfă *n.pr.* Can¹ 189. Nume de loc.
Et.: *bilă* (2.) + *n.pr. gen.*

bilă, *pl. bili* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; Dms. 1. Par, prăjină; bina de construcție. *Am un dăd cu únă bilă-n cur*. (Am un moș, cu un par în cur. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 160/32; *Am un moș, stă pri únă bilă*. (Am un moș, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/2; *Am únă bábă, stă pri únă bilă*. (Am o babă, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/5; *Bilă di iélă*. (Prăjină de brad.) Dms s.v. 2. Creastă (de deal).

Et.: mac., bg. *biló*.

bilbičóc, *pl. bilbičóti* *s.n.* Kats 92/21. Coadă-oii (nume de plantă).

Et. nec.

bilbíl vezi **birbíl**.

bilbíf vezi **birbíf**.

bilčúg vezi **bálčúg**.

bilé vezi **bilé**¹.

bilé¹, *pl. biléjur* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. Belea, neplăcere; necaz. *Ai să*

fuzím, că s-na púnă ăn bilé țista drac di fičór.

(Hai să plecăm, că o să ne bage-n belea dracul ăsta de băiat.) Cap² 30/27; *Cot la nviță tát-su, iăl țiriță s-uș află bellău*. (Oricât îl învăța tată-su, el voia să dea de necaz.) MP 196/20; *Dgădi di bilă*. (A dat de belea.) Cap² 175/28; *Di bilă s-ti vğăglă Dómnu*. (Să te ferească Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dómnu bilăuă să aț da!* (Să te bată Dumnezeu!) Pap M² 61/4.

Var.: **beľauă**, **bilé**, **bilă**¹, **beľauă** (Cap s.v. *bilă*; Dms s.v.), **biľauă** (Pap² 58).

Et.: tc. *belâ* (mac., bg. *belja*).

bilé² *adv.* Chiar; abia. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. *Păni bilé aľ ra leni să mánăncă*. (Chiar și pâine îi era lene să mănânce.) Can T¹ 281/32; *Niți ti pucát bilé* (Chiar nici nu mă uit la tine.) Pap M² 80/42; *Sáldi noi, cu Tumbuli bej, scăpóm bilă*. (Numai noi, cu Tumbuli bei, abia scăparăm.) Pap M² 150/40; *Nu poț s-ti puň bilă*. (Chiar că nu poți să te sui.) Dms s.v.; *Niți nu-l ține si ánră ăn căsă bilă*. (Nici nu-l ține [= nu-l împiedică] să intre chiar în casă.) Cap 39 s.v.

Var.: **bilă**, **bilă**², **bili** (Cap 39 s.v. *bilă*²),

bilim (Cap 39 s.v. *bilă*²).

Et.: tc. *bile* (mac. *bile*, bg. *bilja*).

bilă^{1,2} vezi **bilé**^{1,2}.

bilă vezi **bilé**².

bilăg vezi **bilég**.

bilăuă vezi **bilé**¹.

bilăjnic^{1,2} vezi **biléjnic**^{1,2}.

bilășcă, *pl. bilășki* *s.f.* Etichetă, însemnare.

Sfăca cumát di șăică vęa bilășcă tri si știță cári cruț ăi și țgána tri plătiri. (Fiecare bucată de dimie avea etichetă ca să se știe care a cui e și prețul de plătit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. *beleška*, bg. *beleška*.

biléc vezi **bilég**.

bilég, *pl. bilézi* și **bilégur** *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. 1. Semn, dovadă; țintă *Te dusę di bilăg di la ia?* (Ce ai adus ca dovadă de la ea?) Cap² 70/30; *Țiála ți s-la lięa biliăgu, țiála s-mi lięa ăn luăc di muľari*. (Cel care o să ia semnul, acela să mă ia de nevastă.) MP 30/17; *Cári puăti si juncă mai curón la biliăgu ți la*

viău pus. (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ári un bilgág ăń frúnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. **2.** Inel de logodnă. *Al triméti abér sã vinã cu [...] bilégu.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T¹ 274/16; *Minés (day) bilgágurli.* (Schimbă inelele de logodnă.) Cap 39 s.v. **3.** Crestătura la urechea oii. **4.** Vaccin. **5.** Pl. Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

Les an bilég. A trage la țintă. Pap¹ 34 s.v.;

Lęau bilgág. A trage la țintă. Dms s.v.

Var.: **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1), **bilgág,**

biléc (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. **beleg.**

biléjnic¹, pl. biléjniți s.n. Cap 39. s.v. *bilgág.* Semn. F i g. Minune.

Var.: **bilgájnic¹** (Cap 39).

Et.: mac., bg. **beležnik.**

biléjnic², biléjnică, pl. biléjniț, biléjniți *adj.* Cap 39 s.v. *bilgág;* Dms. Însemnat, important. *Di pri pucătári si vidgá cá ra bilgájnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Bilgájnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di toáti țgáști si spúnim noi dęu mai bilgájniți.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Bilgájnică fgátă.* (Fată a cărei frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

Var.: **bilgájnic².**

Et.: mac., bg. **beležnik.**

bilés, bilíri, bilíj, bilít vb. IV. *Tranz.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lã bilí pórču.* (A jupuit porcul.) Dms; *Cã vinęá Cãrcúnu, si dunáu cumșóii ili zántunúii, áři lã jungláu [pórču], áři lã bilgáu.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcul], îl jupui.) AtaM 372/13; *La bilí vikí, la fgási azár.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap² 81/13. P. e x t. A omorî. *Ca u táléo, u bilí.* (După ce o omorî, o jupui.) MP 228/30; *Gių lã bilírá fáķáru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sârmanul.) Dms; *Cári di noi si pișmândisęáscă, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap² 34/13; „*Noi cum vem dărát pázári, dëlmi cá ti anvirín, sã ti bilés?*” *Și la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu

o să te omor”. Și îl omorî.) Cap² 34/23; *Maį micu știia c-a lui fraș sa bilít.* (Cel mai mic știa că frații lui sunt omorâți.) Cap² 34/35.

Et.: sl. **beliti** (mac. **beli**, bg. **belja**).

bilí vezi **bilég².**

bilgág vezi **bilég.**

bilijíri vezi **bilijóri.**

bilijitúra, pl. bilijitúr s.f. Cerna A/430; ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din **bilijós** + **-itúra.**

bilijós vezi **bilijós.**

bilijóri, pl. bilijór s.f. ALDM I, h. 373/2, 3, 5. Vaccin.

Var.: **bilijíri** (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi **bilijós.**

bilijós, bilijóri, bilijói, bilijót vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 34; Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilgág;* ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430, 901; Dms. **1.** A face semn, a însemna. *Fétili leų căti un busilúc di sfáca om din căsă și lã bilijós (lã légă cu kádin róși) și la pun an ápu.* (Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare om din casă, îl însemnează [il leagă cu fir roșu] și-l pun în apă.) Can T² 106/35; *Lã bilijáj locu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.; *Con fuzięá, áų bilijó puárta.* (Când pleca, făcu semn pe poartă.) MP 214/28; *Flai căsa cári ári cárnii și u bilijói.* (Găsii casa unde era carne și o însemnai.) MP 216/3; *Vizú puárta ca i bilijótă.* (Văzu că poarta e însemnată.) MP 214/29; *Și lu ămpíratuluį căsa u vięa bilijót.* (Și casa împăratului o însemnase.) MP 216/1; *Dęádi Dómnii di bilijó.* (A dat Domnul de făcu semn [= a terminat].) Cap² 168/4. F i g. A se îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva. *Únă fétă bilijó un cupiláš.* (O fată puse ochii pe un tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].) Pap¹ 34 (s.v. *bilijós*). **2.** A cresta urechea oii. **3.** A vaccina. *Víni ikímu s-lã bilijáscă fičóri!* (Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

Var.: **belijós** (Pap² 58), **bilijós.**

Et.: mac. **beleži**, bg. **beleža.**

bilíľá, pl. bilíľi s.f. Can¹ 189; Cap 39; Dms. Fard, suliman. *L'umnicánkili punęáu múľtă*

billă. (Femeile din *L'umnîța* puneau [pe față] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *belilo*.

bilim vezi **bilé**².

bilintróc, pl. **bilintróți** s.n. Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nóstru áj sáldi bilintróc*. (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sănătos tun. *Că bilintróc*. (L i t. Ca granitul. = [E] sănătos tun.)

Et.: bg. *belotrak* 'calcar'.

bilíri, pl. **bilír** s.f. Can¹ 198; Cap 39 s.v. *bilés*; ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. 1. Jupuire, jupuit. *El al plătíră pri bilírğa*. (Ei îi plătíră pentru jupuit.) Cap² 93/43. 2. Fard, suliman.

Et: vezi *bilés*; cf. și *bilăă*, *bilusés* (pentru sensul 2.).

bilítă, pl. **bilítı** adj. Can¹ 189; Cap 39. (Despre oi) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Țéști sa uóǵli méli: toáti bilítı și rúsi*. (Astea sunt oile mele: toate albe și roșcate.) Cap² 149/21.

Et.: din *bğal* + *-ítă*; cf. și mac., bg. *belica*.

bilusés, **bilusíri**, **bilusíi**, **bilusít** vb. IV. *Refl.* Cap 37 s.v. *bğal*, 39; Dms. A se farda. *I zıuă si bilusçáști*. (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Fğátılı úbavi nu si bilusés*. (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. *beli*, bg. *beleja*.

Bífa vezi **Bíă**.

biláua vezi **bilé**¹.

Bíă n.pr. Pap M² 173/25; Can¹ 189. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bífa** (Can¹ 189).

Et.: mac. *Bilje* ('buruieni').

bilcă, pl. **bilț** și **bilcur** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisíră sá-u cıră gárdina di bilț*. (Au început să curețe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cğn si culcă, punçá niști bilț la piçqári și doş lumbqz*. (Când se culca, pune niște buruieni de leac la picioare și două lumânări mari.) Cap² 87/43; *Si ámbítára, cá viçă puápa pus bilcă*. (Se îmbătară, că popa pusese o buruiană.) MP 216/19; *İuă si dun niç bilț și z-vin cuála s-la*

fricóm fiçúru. (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu biçca*. (Îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă ikımu sá-ț da bilț*. (Du-te la doctor să-ți dea medicamente.) Dms s.v.; *Cáti únă lingură di bilcă lçau án zıuă*. (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bilca din șiş s-lă zăúnçă*. (Să-i ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] al stinzçá lămbqzli și al bja bilțili*. ([Pasărea] îi stinge lumânările mari și îi bea leacurile.) Cap² 88/2; *Biçă bună di duóru di dinț*. (Doctorie bună pentru durerea de dinți.) Kats 78/3.

Bilcă di buríc. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap² 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bilca di buríc áj licuvită*. (*Bilca di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bilcă furçscă**. Numele unei plante de leac. Pap² 58; Cap 38 s.v. *Cu bilca furçscă si licués tălătúră*. (Cu *bilca furçscă* se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **biçă**.

Et.: mac., bg. *bilka*.

bilcutină, pl. **bilcutín** s.f. Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniș; *Nu vçam vizút çqáta bilcutină*. (Nu mai văzusem atâta buruieniș.) Dms s.v.; *Cátunu ra plin di bilcutín*. (Satul era plin de buruieniș.) DP 108/39.

Et.: vezi *bilcă*.

biléc vezi **bilég**.

bilúc, pl. **bilúți** s.n. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1–7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol; roi; mulțime, grămadă. *Pri lă noástră poártă tricúră múlti bilúți di oi*. (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinăuáră si fçsiră un bilúc di uoi*. (Dintr-odată se transformară într-o turmă de oi.) Cap² 53/14; *Bilúc di păpi*. (Cârd de rațe.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Vıău mári biçúc, múlti uoi și ĵál ra picurár la biçúcu luăr*. (Aveau o turmă mare, oi multe, și el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsi tuğáru sá-ș lă priubidçască bilúcu*. (Se duse negstorul să-și caute turma.)

DP 32/13; *Am un bilúc di porț, túcu ân urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap² 159/7; *Vițóalu ái ân bilúcu di vaț.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ț laș bulúcu și raátu di ȝa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M² 160/26; *Vizú ân triúșă un bilúc di úamín junglái.* (Văzu în băătură o mulțime de oameni uciși.) Cap² 33/37; *Din bilúc.* (Din grămadă.) Cap² 218/9.

♦ *Bilúc fără picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap² 167/41.

Var.: **biúuc**, **bjuc** (Wild h. 324/1, 2), **buúuc** (DP 153/27).

Et.: tc. *bölük* (bg. *biljuk*).

Biłucă *n.pr.* Pap M² 173/26; Cap 39 s.v. *biłuc*. Nume de loc în *Cónjsco*.

Et.: *biłuc*.

Biłur *vezi Bălur*.

bimbășiiă, *pl. bimbășii* *s.m.* Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbășiiă cu áškéri! dúpu el si prúká di cătún.* (Comandantul cu soldații după el se apropia de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bimbășija* (tc. *binbașt*).

biná *vezi bináiiă*.

bináiiă, *pl. binójur* *s.n.* Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbğám lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná**.

Et.: tc. *bina* (mac., bg. *bina*).

bindisés, **bindisiri**, **bindisii**, **bindisít** *vb.* IV. *Tranz.și intranz.* Can¹ 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A plăcea, a agreea, a prefera. *Puguzéli! [...] lă jócă cáłl! lănga jéli [fėti] ca s-lă bindiséscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vorniceii].) Can T² 121/1; *Bindisí să sta cu noi.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindisğáști.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. *bendisuva*, bg. *bendisvam* (tc. *beğenmek*).

bine *vezi bini*.

binéc, *pl. binét* *s.m.* Dms. Cal de călărie. *Dȝa-ń- lă binécu toȝ s-mi dúcă ân Nȝánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la Nȝnti.) Dms s.v.

Et.: tc. *binek* (mac., bg. *binek*).

bini *adv.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bini, ma mȝárte nu ubidéști.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap² 23/6; *Șa-ı bini.* (Așa e bine.) Dms s.v.; *Cȝn túnă, nu-ı bini să mánánt pȝni, ca trisnéști-n tını.* (Când tună, nu e bine să mănânci, că te trăsnește.) Can T¹ 269/16; *Bini va flȝm!* (Bine v-am găsit!) Pap M² 55/1; *Bini viniș.* (Bine ai venit.) Cap² 117/23, Dms s.v.; *Bini viniț!* (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bine** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. *bene*.

biniflȝm *s.m.* Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!”

Et.: *bini va flȝm*.

binivrec *vezi bărnăvec*.

binlí *adv.* Cap 39 s.v. *bini*; Dms. Cu adevărat. *Di túntȝa nılğásiră că ra binlí dȝmnu.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap² 99/12.

Et.: tc. *benli*.

birbát *adj. invar.* Dms. Murdar. *Birbát si fğási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. *berbat* (mac., bg. *berbat*).

birbátlȝac *vezi birbátlȝc*.

birbátlȝc, *pl. birbátlȝți* *s.n.* Dms. Murdărie. *Birbátlȝac că lă gupȝ.* (Murdărie ca la țigani.) Dms s.v. F i g. Corupție.

Var.: **birbátlȝac**.

Et.: din *birbát* + *-lȝc*.

birbéc *vezi birbėti*.

birbéc *vezi birbėti*.

birbér, *pl. birbér* *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1–7; Dms. Bărbier, frizer. *Cása lor ra carși cu căsa la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap² 69/39; *Birbėru aȝ vizú fğáta și aȝ arisí mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap² 69/39; *Únă zúuă la lo birbėřu s-lă bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap² 58), **bėrbir** (Pap¹ 34), **birbėř**, **birbėř** (ALDM I, h. 205/2, 3).

Et.: tc. **berber** (mac., bg. **berber**).

birbérniță, pl. **birbérniți** s.f. Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbérniță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. **berbernica**.

birbėți, pl. **birbėți** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Țăstă fătă [...] va si la júngfım Țista birbėțili*. (Fata asta [...] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap² 81/3; *Dú-ti să lej un birbėți și dő-la-u țestă cárti la picurár*. (Du-te să iei un berbec și dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap² 51/13; *Am un birbéc mári cári áj licuitór*. (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap² 141/21; *Frigúrça la lăsó birbécú*. (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Birbėți čucáit*. (Berbec întors, batal.) Can¹ 189 s.v.

Var.: **bărbéc** (Wild h. 320/5), **birbėți**, **birbéc**, **birbéc** (Wild h. 320/6), **birbėți** (Kats 96/33).

Et.: lat. **berbex**, **-ecem**.

birbiăr vezi **birbér**.

birbiăți vezi **birbėți**.

birbicár, pl. **birbicár** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėți*; Dms. Cioban care paște berbecii.

Et.: din **birbéc** + **-ár** sau lat. ***berbecarius**.

birbičóc, pl. **birbičót** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėți*; Dms. Berbecuț. *Fičóru s-duțcă lá păștiri cu cōátva birbičót*. (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din ***berbėce** (forma anterioară a lui **birbėți**) + **-óc**.

birbiér vezi **birbér**.

birbíl vezi **birbił**.

birbił, pl. **birbił** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbił cári sári țóátá zúya, di pri un múnti pri țéla lant*. (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Pap M² 49/6; *Bilbilu işót-ău din cǎfěz nǎfǎrǎ, zǎstátút-ău pri únǎ vǎjǎcǎ di prun ǎn triúșǎ*. (Privighetoarea a ieșit afară din colivie și stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbil** (Cap 40), **bilbił**, **birbíl** (Cap 40).

Et.: tc. **bilbil** (mac. **bilbil**).

birbérniță vezi **birbérniță**.

birbițoncă, pl. **birbițonki** s.f. Cerna A/1152. Bărbuță. P. e x t. Mustăți ale mărului.

Et.: din ***birbúță** (dim. de la **bárbă**) + **-țoncă**.

bir carár vezi **bir cărár**.

bir cărár adv. Can¹ 189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúmeș prindéu și lánti [luminóř] pri la șomț*. (Și oamenii aprindeau mereu și alte [lumânări] pe la icoane.) Can T¹ 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. **bir karar** 'invariabil' (turcism).

bircuies, **bircuiri**, **bircuif**, **bircuif** vb. IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a lua. *Si dúsirǎ lá bircuiri spíți*. (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Puimqáini s-nǎ dúțim să bircuim cǎștqǎnǎ*. (Poimăine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuim úyǎ*. (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Țǎstǎ gǎrninǎ ăi bircuitǎ*. (Miriștea aceasta este culesă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lǎ bircuirǎ din bilúcu di oi*. (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lǎ bircuí*. (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. **berkuvam**; cf. și mac. **paberkuva**.

birda adv. Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptǎmónǎ vinǎ cǎsǎ și birda fuzǎ lántǎ zúyǎ*. (În fiecare săptămână venea acasă și iar pleca în ziua următoare.) Cap² 78/28; *Ișó ǎntru țel birda*. (Ieși din nou în fața lor.) Cap² 35/35; *Tǎmán ardicát și caz birda*. (Abia te-ai ridicat și cazi iar.) Cap² 68/15; *Birda să viń*. (Să vii din nou.) Dms s.v.; *Birda lǎ spǎrsi lúcrú*. (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. **birda** (Cap 40); cf. și tc. **birden**, mac. **birden**.

birikát adv. Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu vǎșu cu ți s-lǎ prindǎ [cǎndílu], birikát lǎ mǎi micu frǎti, cǎ flő ǎn ǎep șpirt*. (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Birikát cǎ scǎpǎi*. (Noroc că scăpai.) Dms s.v.; *Birikát și di cōátǎ*. (Mulțumesc și

pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnu*. (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scâpáj nu antribáj, birikét la țela cu crívili coárni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strâmbe!) Pap M² 162/1.

Var.: **birikét**¹.

Et.: tc. *bereket* (mac. *beriket*, bg. *bereket*).

birikátvirsin *invar.* Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. *bereket versin* (turcism).

birikét¹ vezi **birikát**.

birikét², *pl. birikétur s.n.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámna la mánăncă birikétu*. (Balaurul mănăncă câștigul.) Can T¹ 269/14; *Lq táti unéc birkét di còla*. (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Și Dómnu nu da mo birikét cum dădê năinti*. (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug așa cum dădea înainte.) Can T¹ 276/26; *Ágrili din comécúe cári sa mult bun catáti [...] dau mult bun birikét*. (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Știptám s-lă dunóm birikétu di vğara și să cățóm áră si áróm*. (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Niți ágru nu si áră, niți birikétu nu si fáti*. (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: **birkét**.

Et.: vezi **birikát**.

birikitliiă, *pl. birikitlii adj.* Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *Birikitliia pimínt ái năntinésu*. (Terenul din *Nónti* este roditor.) Dms s.v.; *Báfca di čárnit tribuįáști sá-ų sâpóm ántnu įárnă, díntru că nğăua și plóįli s-la făcă lócu birikitliiă*. (Grădina de duzi trebuie să o sâpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap¹ 52/40; *Lócur birikitlii*. (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. *bereketli* (mac. *beriketlija*, bg. *bereketlija*).

biringí vezi **biringíiă**.

biringíiă, *pl. biringíi adj.* Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Biringíiă ra el*. (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Biringí áskér*. (Ostaș de

frunte.) Dms s.v.; *Biringí rúbă*. (Haine de calitate.) Dms s.v.; *Biringí tăcóm*. (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: **biringí**.

Et.: tc. *birinci* (mac. *birinđija*).

Birislav vezi **Birislăv**.

Birislăv *n.pr.* Can¹ 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de meglenoromâni.

Var.: **Birislav** (Cap 40).

Et.: sl. *Borislav n.pr.* (cf. *Bolislav*, BER I 65)

birkét vezi **birikét**².

birnivéc vezi **bărnăvéc**.

biru *interj.* Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra biru, bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De, biru, de!* (De, măi voinicule, de!) Cap² 167/43.

Et.: mac. *biro*.

bisăliiă, *pl. bisălii adj.* Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam ųom bisăliiă*. (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti viruįeș án țela că-į bisăliiă*. (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. *besalija*.

bisărică vezi **băsérică**.

biser, *pl. biser s.m.* Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fįáta con zărăđiğă, ái căđiđų trindáfil' din ruást, áră con plănđiğă, ái curăų bisįăr din ųócfl*. (Când fata râdea, îi cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, îi curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aș fóst-au vrină fğătă cári con plănđğă, an loc di lócrum, ai căđğăų biser din ócfl*. (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, îi cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: **bisįăr**.

Et.: mac., bg. *biser*.

bisérică vezi **băsérică**.

bisérică vezi **băsérică**.

bisįăr vezi **biser**.

bisimįăt-cámin vezi **bisinét-cámen**.

bisinét-cámen *s.f.* Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Dųăųă cųálbi di bisimįăt-cámin*. (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: **bisimįăt-cámin**.

Et.: mac. *bescenet kamen*.

bisiricós, bisiricósă, pl. bisiricós, bisiricósi
adj. Can¹ 189; Cap 35 s.v. *bășărică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunđnéři! sã ři mult bisiricós.* (Locuitorii din *Lunđň* sunt ři foarte bisericoři.) Can T¹ 263/1.

Et.: din *bisřicã* + *-ós*.

bismãki *s.pl.* Boabe de strugure; ciorchine.

[*Fićóru*] *antręazi bismãkili li ăngľtã.* ([Feciorul] ینگھتے boabele de struguri ینگھتے.) DP 212/10.

Et.nec.

bisminită vezi *besminită*.

Bistrița *n.pr.* Pap M² 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nónti*.

Et.: sl. *Bistrica*.

bístru, bístrã, pl. bíștri, bístri *adj.* Pap¹ 32; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tãri úbavã ápu, bístrã ři ráři.* (Apã atãt de bunã, limpede ři rece.) Cap² 101/27; *Ţéľa fićóriľ biřurã di la bístra čěsmã.* (Feciorii bãurã de la fântãna cea limpede.) Cap² 48/26; *Jo beų ápã ráři din izvóarã bístri.* (Eu beau apã rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *Ţéru ra bístru ři plin di stęãli.* (Cerul era senin ři plin de stele.) DP 84/26; *Ócľi bíștri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bístru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. *bistar* (*bistra*), bg. *bistãr* (*bistra*).

biș, pl. biș *s.m.* Cap 40; Dms. Insectã de culoare albastru ینگھس; gãndac, bondar. *Biș vęãrdi.* (Gãndac verde; cãțelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Biș din bãligã.* (Gãndac de balegã.) Cap 40 s.v.; *Biș ămpuțót.* (Gãndac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mãi ăncóla fló únã bubãľcã ři un bij.* (Mai ینگھلو ینگھتے ینگھتے un gãndac de balegã ři un bondar.) Cap² 91/37; *Móntiza, ca li urdinó yómu fęãtılı, vini ři biju.* (Dimineãta, cãnd puse omul fetele ینگھتے rãnd, veni ři bondarul.) Cap² 92/43.

Var.: *bij*.

Et. cf. alb. *bishë*.

bișãnós, bișãnósã, pl. bișãnós, bișãnósi
adj. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Bășinos. F i g. Obraznic. *Bișinós mágãr!* (Mãgar bãșinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: *bișinós*.

Et.: din *bișónã* + *ós*.

bișãtúrã, pl. bișãtúr *s.f.* Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Bășinã.

Et.: din *bișós* (s.v. *bes*) + *-ătúrã*.

bișcã, pl. bișki *s.f.* Cap 40; Dms. 1. Con de brad sau de pin. 2. Minge fãcutã din conuri de brad sau coceni de porumb care se folosește la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. *biška*.

bișicã vezi *bișócã*.

bișicós, bișicósã, pl. bișicós, bișicósi *adj.*

Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bișócã*; Dms. Plin de bãșici, bãșicat.

Et.: din *bișócã* + *-ós*.

bișikićcã, pl. bișikićki *s.f.* Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bișócã*; Dms. Bășicuțã.

Var.: *bișikićcã* (Cap 40 s.v. *bișócã*).

Et.: din *bișócã* + *-ić(cã)*.

bișikićcã vezi *bișikićcã*.

bișinã vezi *bișónã*.

bișinós vezi *bișãnós*.

bișqãnã vezi *bișónã*.

bișócã vezi *bișócã*.

bișónã vezi *bișónã*.

bișócã, pl. bișót și bișóki *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Bășicã. *Scqãti bișóř.* ([Apa] face bãșici.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Bișócã di pișãt.* (Bășica udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Bișicã di porc.* (Bășica porcului.) Dms s.v.; *Bișicã di pęãști.* (Bășica peștelui.) Dms s.v.; *Bișit di ploãã.* (Bășici de ploaie.) Dms s.v.

Var.: *bișicã, bișócã*.

Et.: lat. *ves(s)ica*.

bișóćcã, pl. bișóćki *s.f.* Dms. Bășicuțã.

Et.: din *bișócã*, prin substituția finalei *-ócã* cu *-óćcã*.

bișónã, pl. bișón *s.f.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Bășinã. *Bișónli ca rãzvrãřóřã, si fęșirã řqãriř.* (Bășinile dacã se vorbirã, se fãcurã řoareci.) Pap M² 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Bișóni goãli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap² 218/11.

Bișóna lisitãľã. Bășina vulpii [= un fel de ciupercã otrãvitoare]. Can¹ 190 s.v.

♦ *Cu bișoîn nu si âmplă stómna.* (L i t. Cu bășini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

Var.: **bișină** (Can¹ 189), **bișonă**.

Et.: lat **bissina*.

bișós vezi **bes**.

bitárnác, **bitárnáccă**, *pl.* **bitárnát**, **bitárnácki** *adj.* și *s.m.f.* Pap¹ 34; Dms. Bătrâior; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

Et.: din *bitórn* + *-ác*.

bitárnęásti vezi **bitárnęsti**.

bitárnęătă vezi **bitárnętă**.

bitárnés, **bitárnescă**, *pl.* **bitárnęst** *adj.* Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bitórn*; Dms. Bătrânesc; vechi.

Var.: **bitárnesc** (Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bitórn*; Dms).

Et.: din *bitórn* + *-esc*.

bitárnęsti *adv.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. *bitórn*; Dms. Bătrânește.

Var.: **bătrânęásti** (Cap 36, 40 s.v. *bitórn*).

Et.: din *bitórn* + *-ęsti*.

bitárnętă, *pl.* **bitárnęt** *s.f.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. *bitórn*; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrânețe. *La vięa fat mým-sa ân bitárnętă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Bitárnętă-ı mănçósă.* (Bătrânețea este grea.) Cap² 187/16; *Çon ver si trăjęș rău, ân tinirętă ili âm bitrânętă?* (Când vrei s-o duci rău, la tinerete sau la bătrânețe?) Cerna T; *Mi júnsi bitárnęta.* (Mă ajunsese bătrânețea.) Cerna A/508.

♦ *Dună ân tinirętă ca si-ț ți úflă la bătrânętă.* (Adună la tinerete ca să ai ce găsi la bătrânețe.) Cap² 167/22.

Var.: **bătrânęătă** (Cap 40 s.v. *bitórn*), **bitárnęătă**, **bitárnįătă**, **bătrânęătă**, **bitrânęătă** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitrânętă**, **bitrânįătă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinęătă** (ALDM I, h. 451/3).

Et.: din *bitórn* + *-ętă*.

bitárnįătă vezi **bitárnętă**.

bitárnicác vezi **bitárnicác**.

bitárnicác, *pl.* **bitárnicát** *adj.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. *bitórn*; Dms. Bătrâior.

Var.: **bitárnicác** (Cap 41 s.v. *bitórn*).

Et.: din *bitórn* + *-icác*.

bitárnicós, **bitárnicósă**, *pl.* **bitárnicós**, **bitárnicósi** *adj.* Dms. Bătrânicos, cu înfățișare de om bătrân. *Bitárnicósa noastră múmă [ári ócł lu dęádu].* (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătrânicós vâmpír, tu la făsęș țista lucrú.* (Ah! vampir bătrân, tu făcuși lucrul acesta.) Cap² 136/43.

Var.: **bătrânicós**.

Et.: din *bitórn* + *-icós*.

bitárnimi *s.f.* Can¹ 190. Bătrânețe.

Et.: din *bitórn* + *-imi*.

bitér *adv.* Dms. Rău. *Cum si trăęc! Di bitjár maj bitjár.* (Cum s-o duc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri albă vidęálă.* (L i t. [Să-ți fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viață.) Dms s.v.

Var.: **bitjár**.

Et.: tc. *beter* (mac., bg. *beter*).

bitjár vezi **bitér**.

bitligán vezi **pitligán**.

bitórn vezi **bitórn**.

bitórn, **bitórnă**, *pl.* **bitórní**, **bitórní** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spunim noi că im román, mic cu mári, tinir, bitórní.* (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M¹ 29/21; *Júnsi la únă căsă jundi ra únă bábă bitórnă.* (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M² 149/40; *La prind fócú fiçóri!*, *jes la foc și ómiñ bitórní și si ncresc la foc tótă nóptę.* (Tinerii aprind focul, ies la foc și oameni bătrâni și se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T¹ 268/11; *Górnițu la flaj și jo, áma ra mult bitórn.* (Părul sălbatic l-am apucat și eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

Var.: **bitórn**, **bitrán** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/1, 7).

Et.: lat. *betranus* (=veteranus).

bitrán vezi **bitórn**.

bitrănegață vezi **bitărnéță**.

bitrănéță vezi **bitărnéță**.

bitrăniță vezi **bitărnéță**.

bitrineață vezi **bitărnéță**.

Bituľa *n.pr.* Can¹ 190. Orașul Bitolia.

Et.: sl. *Bitola*.

bjuć vezi **biľuc**.

bivol vezi **bivul**.

bivul¹, *pl. bivul* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bivol. *Tălară trei bivul!* (Tăiară trei bivoli.) Cap² 110/41; *Upinți aș li dără ômini!* *di cõã di bou, di cal și di bivul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *Bun, jo s-ti duc an disupra lûmi, amă să aflîș doj fõjľur di bivul!* (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găsești [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap M² 149/10; *Noj putem s-ti scoțim di șa țupră, ama si aflî cãrni di nuău bivo!* (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Mănâncă cõt un bivol.* (L i t. Mănâncă cât un bivol. = Mănâncă fără măsură.) Cap² 168/7.

Var.: **bivol**.

Et.: mac., bg. **bivol**.

Bivul² *n. pr.* Pap M² 173/28; Cap 41 s.v. *bivul*. Nume de loc în *Cupă*.

Et.: **bivul**¹.

bivulćac, *pl. bivulćat* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bivul*; Dms. Bivol tânăr.

Et.: din **bivul** + **-ćac**; cf. și mac., bg. *bivolće*).

bivuliță, *pl. bivuliți* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *bivul*; Cerna A/862; Dms. Bivoliță.

Var.: **bivul'țiă** (Pap² 59).

Et.: mac., bg. **bivolica**.

bivul'țiă vezi **bivuliță**.

bizés, **bizéscă**, *pl. bizéșt* *adj.* Dms. Care aparține beifului, boieresc. *Di ágrili bizéșt nițicări nu si čãpnčã.* (De ogoarele boierești nu se atingea nimeni.) Dms s.v.

Var.: **bizésc** (Dms).

Et.: din **beg** + **-ésc**.

bizésc vezi **bizés**.

bizirisés, **bizirisiri**, **bizirisij**, **bizirisit** *vb.* IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urî, a se sătura. *Áň ři bizirisí cu bãnárja.* (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. *bezirmek*.

blagoslovés vezi **bluguisés**.

blagoslovít vezi **blugusuvít**.

blagusluvéš vezi **bluguisés**.

blagusuvéš vezi **bluguisés**.

blagusuvít vezi **blugusuvít**.

Blaguvét *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012. Sărbătoare religioasă creștină; Buna Vestire, Blagoveștenie.

Et.: mac., bg. *Blagovec*.

blaguvisés vezi **bluguisés**.

blánă, *pl. blon* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41. 1. Scândură groasă, blană de lemn. 2. *Pl.* Baliverne; minciuni. *Că cu foărřitili táľă blon.* (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecel. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi și uscate.) Cap² 168/11; *N'-turéști blon.* (Îmi toarnă baliverne.) Pap M² 63/7.

Et.: bg. *blana*.

blánăv, **blánăvă**, *pl. blánăv*, **blánăvi** *adj.* și *s.m.f.* Cap 41 s.v. *blánă*; ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 1. Fără gust. *Mánğă blánăvă.* (Mâncare fără gust.) Dms s.v.; *Apu blánăvă.* (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 2. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 s.v. *blánă*. 3. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blon spuni.* (Mincinosul spune minciuni.) Dms s.v.

Var.: **blánáv** (Cap 41 s.v. *blánă*).

Et.: bg. *blanav*.

blăstim, **blăstimári**, **blăstimái**, **blăstimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41; ALR II, s.n., 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámňa [...] si anvirinó ři ľa blăstimó.* (Balaurul [...] se supără și îi blestemă.) Cap² 151/9; *Ĵa ľa blăstimó.* (Ea îi blestemă.) Cap² 100/14.

Et.: lat. *blastemare*.

Blăța *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nõnti*.

Et.: sl. *Blaca* (der. de la *blato* ‘baltă’)

Blăța Mări *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mári*.

Blăța Mică *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mică*.

blazéi *adv.* Pap² 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-I la ȕista ȕom.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra, fártáti, búnă zúyă! Țe-ȕ ȕista raát tȕu? Blázéȕ áȕ bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M² 160/18.

Var.: **blázéȕ**.

Et.: mac., bg. *blaze*.

blazéinít vezi **blázéiníc**.

Blădítă *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: cf. bg. *Bledica* (der. de la *bled* ‘palid, spălăcit’) (BER I 55).

blágúnă, *pl. blágúná* s.f. Kats 89/9. Ghindă.

Et.: mac., bg. *blagun*.

blágúsóf vezi **blugusóv**.

blánáv vezi **blánáv**.

blánés, **bláníri**, **bláníȕ**, **blánít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blánă*; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la *blánă* (2).

blásnés, **blásniri**, **blásniȕ**, **blásnít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre soare) A răsări, a lumina.

Et.: mac. *blesne*, bg. *blesna*.

blásniri, *pl. blásnir* s.f. Cerna A/1589. Răsărit. *Áltáru cútru blásnirȕa lu sȕarli áȕ zánvártít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre răsărit.) Dms s.v. *altár*; *La blásnirȕe sȕrli.* (La răsăritul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi **blásnés**.

blástém, *pl. blástémi* s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestem. *Si pugudí blástému cá Ștefán, cu ra fȕtă, si fȕși fiȕór.* (Se nimeri blestemul, ca Ștefan, dacă era fată, se făcu băiat.) Cap² 151/11.

Fac blástém. A blestema. *Cáru, an drúmu ȕista cȕa, pri múnti, si spársi și ȕéla túntȕa fȕși blástém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39.

◆ *Blástémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (L i t.

Blestemele săracului nu cad pe uscat. = Blestemele săracului nu se duc în vânt.) Pap M² 63/5.

Et.: der. postverbal de la *blástim* (**blástimári**).

blástimát, **blástimátă**, *pl. blástimátȕ, **blástimáti** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestemat. *Blástimátă di lúmi și di Dȕómnu, L'umníȕa cátilín, cátilín áș mȕári.* (Blestemată de lume și de Domnul, L'umníȕa încet, încet se stinge.) AtaM 378/2; *Blástimát sat.* (Ceas rău.) Dms s.v. (Substantivat) Rău, neliniștit; blestemat. *Taȕ, bre blástimátuli, dósta plȕnsiș!* (Taci, măi blestematule, destul ai plâns!) Pap M² 61/8.*

Et.: vezi *blástim*.

blázéȕ vezi **blazéȕ**.

blázéiníc, **blázéinică**, *pl. blázéiníȕ, **blázéiníȕi** *adj.* Cap 41 s.v. *blazéȕ*; Dms. Fericit. *Blázéáȕniȕ sa tătȕni!* *cu fiȕór pricupsíȕ.* (Fericiți sunt părinții cu copiii pricopsiți.) Cap² 207/16.*

Var.: **blazéinít** (Cap 41 s.v. *blazéȕ*).

Et.: din *blazéȕ* + *-nic*.

blicnés, **blicniri**, **blicniȕ**, **blicnít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. 1. A zvâcni, a țâșni, a izbucni. *Lisíȕa cá blicni și aȕ vizú [ȕúva], op, di pri lup áș si nápicái án ȕúvă.* (Vulpea când zvâcni și o văzu [gaura], hop, de pe lup [= sări de pe lup] și se băgă în gaură.) Cap² 118/28; *Blicni lă vumári.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicni ȕnoj din ĉirȕáȕ.* (A țâșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. 2. (Despre apă) A inunda. *Éza dúpu plȕájă ȕárdina áȕ blicnítă.* (Întotdeauna după ploaie grădina e inundată de apă.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. *blikne*, bg. *blikna*.

bliznác, **bliznácă**, *pl. bliznátȕ, **bliznátȕi** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59, 196; Can¹ 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. 1. Geamăn.*

Cumșijca săldi bliznăț rudcăști. (Vecina naște numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznăț.* (Frați gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prună bliznăcă.* (Prună care crește lipită de altă prună.) Cap 42 s.v.

2. Model de broderie care se face pe mânecile cămașilor.

Var.: **pliznăc** (Pap² 196).

Et.: mac., bg. **bliznak**.

bliznă s.f. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Oțel, fier. *Dără un cunac di er și cu ușa di bliznă.* (Face un palat de fier și cu ușa de oțel.) DP 59/23; *Čóru bóru, do-ń un [dinti] di blizna, na-ť un di os.* (Čóru bóru [= tu cioară și tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ți un [dinte] de os.) Pap M² 47/18; *Om júni ca blizna.* (Om voinic ca oțelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. **blizna**, bg. **blizná**.

bliznés, blizniri, blizni, bliznit vb. IV. *Tranz.* Cerna A/544. A naște gemeni. *Mulfăre blizni.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. **blizni**.

blǎndă vezi **blǎndă**.

blǎndă s.f. Can¹ 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

Var.: **blǎndă** (Dms).

Et.: lat. **blanda**.

blor, pl. **blor** s.m. Pap² 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. **blor** (Cap 42).

bluguslovés vezi **bluguisés**.

bluguslúvít vezi **blugusúvít**.

blugusóv, pl. **blugusóvi** s.n. Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bluguisés*; Dms. Binecuvântare. „*Ţivá nu voĵ*”, *zisi uómu*, „*túcu un blugusóv sá-ń dai*”. („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”) DP 30/7; *Si dúsi árá la téla dědu ťi ve sirbít anaínti s-aĵ da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap² 26/7; *Dúpu blǎgusóf, la sǎrutǎ tǎniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe tânăr pe frunte.) Can T² 122/6.

Var.: **blǎgusóf**.

Et.: mac. **blagoslov**.

blugusúvés vezi **bluguisés**.

blugusúvít, blugusúvítǎ, pl. **blugusúvít, blugusúvítǎ** adj. Pap² 59; Cap 42 s.v.

bluguisés; Dms. Blagoslovit, binecuvântat. *Blagusúvít si ieş.* (Binecuvântat să fii.) Cap² 102/29; *Bluguslúvítǎ si ieş di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap² 38/29; *An blugusúvít.* (An blagoslovit.) Cap 42 s.v. *bluguisés*; *Cuťitáşu ra blagoslovít.* (Cuťitaşul era blagoslovit.) Pap M² 166/7.

Var.: **blagoslovít, blagusúvít** (Pap² 59), **bluguslúvít, blugusúvít** (Cap 42 s.v. *bluguisés*).

Et.: vezi **blugusúvés** (s.v. **bluguisés**).

bluguisés, blugusúvít, blugusúvít vb. IV. *Tranz.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A blagoslovi, a binecuvânta. *Au blugusúvítǎ apa și unǎurǎ si fěsi apa blugusúvítǎ rakíĵǎ.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap² 53/3; *Nápcum la blagoslovi și la zisi: creştiť și iť mulĵ [și va fáĵiť mulĵ].* (Apoi îi blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Ţista děđadu ra Dómnu și, cǎ-ŭ bluguslovi apa, diŭnǎóǎrá prucuró čěşma rákíĵǎ.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu și, dacă binecuvântă apa, dintr-o dată începu să curgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

Var.: **blagoslovés, blagusúvés** (Cap 42 s.v.), **blagusúvés** (Cap 42), **bluguisés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés, blugusúvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. **blagosloviti**.

blugusúvít vezi **blugusúvít**.

bluzéj s. Pap¹ 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. **blazé**.

bo interj. Exclamație prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lucrú!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. **μπο**, alb. **bobó** DDA 280 s.v. **bobó**).

bǎdnic vezi **bǎdnic**.

bǎns, pl. **bǎns** s.m. Dms. Bucată de pământ. *S-nǎ dúĵim s-lǎ dǎrǎm íazu și sǎ purtǎm bǎns.* (Să mergem să facem iazul și să cărăm bucăți de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

boár vezi **buaré**.

bǎrǎ vezi **bǎri**.

boári¹ vezi **bóri**.

Boári² *n.pr.* Pap M² 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bóri**.

boășă vezi **boș**.

bob *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. 1. Bob, grăunte. 2. Fasole. *Bob di minútu, bob cămpunesc.* (Fasole mărunță, fasole de câmp). Can¹ 190; *Áfi la leu trei carbún, trei gărnuță di bob și trei cătól di al.* (Apoi se iau trei carbuni, trei boabe de fasole și trei căței de usturoi.) Pap M² 106/6; *Bob si zîți la fásulíje.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Că işă bóbu, ál prášám priúnă cu gărnișóru.* (Când răsărea fasolea, o prășeam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La prima práširi [...] si sādés bóbu și tícfli.* (La primul prășit [...] se sādesc fasolea și dovleci.) AtaM 350/24; *An am únă bábă, bob sémină.* (Am o babă, seamănă fasole. [Ghicitoare: Capra].) Can T¹ 273/15; *Bob róși.* (Fasole roșie.) Pap² 59 s.v.; *Bob șarót.* (Fasole pestriță.) Pap² 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sălbatică.) Pap² 59 s.v. *Bob di măccátu.* (Bob, plantă leguminoasă cu păstăi și boabe mari. (Can¹ 190.)

♦ *Anviát pojă la iert bob.* (L i t. Popă învățat la fasole fiartă. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M² 80/8.

Et.: mac., bg. **bob**.

Bóba *n.pr.* Cap 42. Nume de capră.

Et.: vezi **bob**.

bobăréc vezi **búbric**.

bóbcă vezi **bópcă**.

bócfă, *pl. bócfi* *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

Var.: **bóčvă** (Cap 43).

Et.: mac. **bočva** (bg. **báčva**).

bóčvă vezi **bócfă**.

bod, *pl. bódur* și **bódi** *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușă. *Bod di albină.* (Ac de albină.) Cap 42 s.v.; *Bod la Kír-kél.* (Ac de cataramă.) Cap 42; *La lo picúru și cu suflárça, cu suflárça áj la scúasi cu ácu búádu.* (Îi apucă piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Măgáru*

si ntápă cu bódu. (Pe măgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușă.) Cap 42 s.v.

Bódu din gártlán. Omușor. ALDM I, h. 109/3.

♦ *Am un bod lă buríc.* (A avea un ghimpe la inimă.) DP 229/15; *Anviátúra nu si nșără cu bódu-n cap.* (Învățătura nu o înșiri [= nu o vâri] cu acul în cap.) Cap² 192/18.

Var.: **but¹** (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

bodés vezi **buděj**.

bóeră vezi **bóri**.

bogát, bogată, *pl. bogát, bogáti* *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. **bogat**.

bogățilă *s.f.* Cap 43 s.v. *bogát*. Bogăție. *Júnili cu fğáta tricúră vğácu cu bogățilă.* (Tânărul și fata au trăit în bogăție.) Cap² 132/34.

Et.: din **bogát** + - **ilă**.

Bogoródiță vezi **Buguródiță**.

bói *s.f.* Statură. *Mult unizés cu Cráli Márca lă kept[...] túcu și lă bói.* (Mult semeni cu Cráli Márca la piept [...] precum și la statură.) DP 81/30.

Et.: tc. **boy**.

bójeră vezi **bóri**.

Bója *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: bg. **Boža** ('mac sălbatic').

Bójigrob *s.n.* Mormântul Domnului, Sfântul Mormânt. *Fğáta [...] vğá țirút izin di la tát-su să si dúcă la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tată-su să se ducă la Sfântul Mormânt.) DP 134/11.

Et.: bg. **Bož grob**.

bólen, bólnă, *pl. bólnă, bólni* *adj.* Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

Var.: **bólno** (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. **bolen**.

Bóliglav *n.pr.* Can¹ 190; Can T² 107/17. Nume de loc între *Lumnîă* și *Cúpă*.

Et.: mac. **Boliglav** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vráh* 'vârful cel mai de sus', BER I 65).

bólno vezi **bólen**.

bólniță, *pl. bólniți* *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudi să si ânloășă Cráli Márcu și să zácă prin bólniți.*

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Mărcu* și să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Și căzúj luoș și ram la nusucumú, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumú, la spital, și mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: **buólniță**.

Et.: mac., bg. **bolnica**.

Bolován *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: bg. **Bolovan** ('stâncă') (BER I 29).

bólca, *pl. bólki* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Și di țestă ti plonč, ampiráti? Saldi țesta să-ț ă bólca!* (Și de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M² 165/29.

Et.: mac., bg. **bolka**.

bombărés vezi **bumbărés**.

bópcă, *pl. bókpi* *s.f.* Pap² 59, 60; Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. 1. Bob, grăunte. *Bábki álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. F i g. Prichindel. 2. Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuști. *Ișo lúpu an urmán și mănó vrină jărbă și vrină buápcă di căzbin.* (Ieși lupul în pădure și mănă ceva iarbă și ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbkí di smărçácă.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. 3. Nasture. *Li cusúj bókpi lá cămçășă.* (Am cusut nasturii la cămașă.) Dms s.v. 4. Pastilă. 5. Model de broderie. 6. Numele unei flori de culoare violetă.

Bópcă di vidçală. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: **bóbcă** (Cap 42 s.v. *bob*), **buápcă**, **buópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din **bob** (1.) + **-că**.

Bórcă *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: sl. **Borka** (cf. bg. *borika* 'pin alb', BER I 67).

bór *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. **bor**.

boré vezi **buaré**.

borğ, *pl. bórğur* *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani).

Spričca [...] jo-ŭ ded la ŭmpirátu pri borğ. (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ș ve borğ la ampirátu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M² 136/11; *Na, iŭă si-ț la plătjás buárğŭ țjála.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

♦ *Bórğŭ áj mitiŭ la ŭom.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T² 110/20.

Var.: **buárğ**.

Et.: tc. **borç**.

borğiliă vezi **burğliă**.

borğliă vezi **burğliă**.

borğliŭ vezi **burğliă**.

boș¹, *pl. bóșă și bóși* *s.n.* Pap¹ 34, Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms.

1. Testicul. 2. Nume de floare.

Bóșu cucótoluŭ. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

♦ *Aŭ dēdi bóșili.* (L i t. I-a dat boășele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M² 63/17; *Ștētă la réti să-ŭ cadă bóșili.* (L i t. Așteaptă să-i cadă boășele berbecului castrat. = La paștele cailor, niciodată.) Pap M² 63/14; *Ca çon la cățó Dómnŭ di bóșă.* (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap² 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la *pl. bóșă* (**bóși**) < lat. *bursa* (DLRM).

boș² *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boș di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: **boș**¹.

bóșnic, *pl. bóșniț* *s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâneca de cămașă. *Bóșnic di cămçășă.* (Clin la mâneca de cămașă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. **bočnik**.

Bóță *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în *Óșiń*.

Et.: mac., bg. **Boca** ('vadră, găleată').

Bóțăŭa *n.pr.* Cap 43 s.v. *Bóță*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: **Bóță**, *gen.*

bóțcă, *pl. bóțki* *s.f.* Dms. Excrescență; vârș, țeapă. *Brúca ári bóțcă.* (Buba are vârș.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bóțki.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bocka*.

boṽ, pl. **boṽi** s.m. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1-7; Dms. 1. Bou. *Upinṽli aṣ li dāră ômiñi'l di cõṽã di boṽ, di cal ṣi di bîvul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *G'iîám cu neç ágrî, cu neç stuócã, veṽ câpri, veṽ uoṽ, buoṽi, vaṽ.* (Trăiam din puțin pământ, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Âñ toámna si árãṽ ágrîli cu bóil' ṣi cu árát.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doṽ fur fṣîrã laf ca sã fûrã bóil.* (Doi hoți se înțeleseră ca să fure boii.) Pap M¹ 26/3; *Ámi bóil' ṽñdi ṽ-aṽ?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap² 55/6; *Am un boṽ roṣ, ṽñdi si cûlcã ṽarbã vṽárdi nu ṽási.* (Am un bou roșu, unde se culcă iarbă verde nu răsare. [Ghicitoare: Focul.]) Cap² 155/12; *Viṽõl vinî la míni, boṽ sã fûgã, ṽivã nu nviṽõ, cã ári cap fãrã criél.* (Vițel a venit la mine, bou o să plece, nimic nu a învâțat, că are cap fără minte.) Pap M¹ 20/35; *Aṽ, bóuli, sã o beṽi vâlṽa.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; 2. **Boṽi**, pl. art. **Bóil'** Pap² 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóil' ies lã dârṽa zórfl.* (Carul-Mare răsărea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boṽ*; *Dḡádirã Bóil' únã struminári.* (A răsărit Carul-Mare la [o înălțime de] o strămurare [=prăjină].) Dms s.v.

Bóu Dómnuluṽ. Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boṽ*; **Boṽ-di-báltã**. Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boṽ*; **Cu uóc'lu bóuluṽ**. Joc de copii. Pap M² 91/1.

♦ *Di cõárnili bóṽlor.* (L i t. De coarnele boilor [se țin]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Di fînṽa bóuluṽ.* (L i t. De funia bouului [trage]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Óclu stãpónuluṽ I-anḡrãṣã bóil.* (Ochiul stăpânului îngrașă boii.) Can T² 112/23; *Axénu boṽ túcu maṽi gras áṽ.* (Boul străin întotdeauna este mai gras.) Cap² 168/18; *Cári fûrã un uoṽ fûrã ṣ-un boṽ.* (Cine fură un ou, fură și un bou.) Can T² 111/26; *A'l si fitó bóu.* (L i t. Îi născu boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Pap M²

63/11; *Cu boṽl' nu si tráḡi.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap² 168/21.

Var.: **buṽãṽ** (Cap 43 s.v. *boṽ*).

Et.: lat. *bovus*.

boṽčác vezi **boṽčúc**.

boṽčúc, pl. **boṽčút** s.m. Can¹ 190; Cap 43 s.v. *boṽ*; Dms. Boulean; bou tânăr.

Var.: **boṽčác** (Dms).

Et.: din *boṽ* + *-čúc*.

boṽjés vezi **bunãjés**.

boṽréṽ vezi **buaré**.

boz¹, pl. **boṽ** și **bózi** s.m. și n. Cap 43.

1. Soc. 2. Fructul platanului. *Ancãrcó boṽ di ṽávur ân loc di cãstõñã.* (Încărcă fructe de platan în loc de castane.) Cap² 45/19. 3. Os de pește. *Con aṽ ardicãra mṽãsa, buṽzili di pṽãṣti ṽa turirã dúpu cãsã.* (Când strânsesă masa, oasele de pește le aruncară după casă.) MP 124/11; *An čitíṽã s-nu ti pucãṽ, cã ári buṽz ṣi s-nu-ṽ cãdã ân uóc'fl'.* (În tavan să nu te uiți, că sunt oase de pește și să nu-ți cadă în ochi.) MP 82/21.

Var.: **buṽz**.

Et.: mac., bg. *boz*.

Boz² n.pr. Cap 44. Numele unei mahalale în *Nõnti*.

Et.: vezi **boz¹**.

bózã s.f. Can¹ 190; Cap 44; Dms. 1. Bragă.

Biṽiṽ únã bózã. (Băui o bragă.) Dms s.v. 2. Tărățe opărite care se dau la animale, mai ales la porci; uruiaă. *Bóza li ânḡrãṣã vitili.* (Uruiala îngrașă animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *boza* (tc. *boza*).

bódnic, pl. **bódnîṽ** s.m. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Dms. 1. Buștean care se pune pe foc în ajunul Crăciunului. *Barbátu [...] le treṽ lémni, dóṽã supṽõr ṣi un gros, cãri li zîṽim bódnic, li púni pri foc.* (Bărbatul [...] ia trei lemne, două subțiri și unul gros, căruia îi zicem *bódnic*, le pune pe foc.) Can T² 105/27. 2. Ajunul Crăciunului. *La noṽi vem adét dirép Cãrcún, la Bódnic, fac muṽérli un puclón.* (Noi avem un obicei înainte de Crăciun, în ajunul Crăciunului femeile fac un plocon.) Can T² 105/20.

Var.: **bõádnic** (Cap 42; Dms).

Et.: bg. *bãdnik*, mac. *badnik*.

bóri, *pl. bor s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Cən mi zasúflă bǫárǵa, pimintu nu mi ancápi și jo sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ține pământul și eu, sârmanul, mă fac nevăzut.) Pap M² 139/24; *Ácu nu na cálisjǵș [la nuntă], si zăbutim únă buári silnică.* (Dacă nu ne poștești [la nuntă], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Áj nǎ vrǵami cu bǫári.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Bǫári nǵágrǎ.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Bǫári cu nǵáúǎ.* (Vânt cu zăpadă; viscol.) Cap 42 s.v.; *Bǫárǵa cu nǵáúǎ báti di cútru Cujúc.* (Viscolul bate dinspre [muntele] Cujúc.) Cap 42 s.v.; *Bǫári di Zǫna.* (Vânt care bate dinspre [muntele] Zǫna.) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cútru bóri di cǎtún áj un múnti.* (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T¹ 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împăratul vânturilor [se numește vântul puternic care suflă vara, în Lúnǵńh și Birislǎv, dinspre muntele Zǫna.] Pap M² 40/9.

♦ *Pri bǫári-I zif.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbești în vânt.) Cap² 168/16; *Cum ti turí bǫárǵa?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap² 70/12.

Var.: **bǫără** (Pap² 59), **bǫári**, **bóerǎ** (Wild h. 11/1), **bóierǎ** (Wild h. 11/1), **buári**.

Et.: lat. *boreas* (DLRM); cf. gr. *μῶρα* (pentru forma **bǫără**, **bǫrǎ**).

bra vezi **bre**.

bra-bíc *adv.* Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, cǎ si ǎnvirinǒ, bra-bíc, di la lo di urǵǵ di cǎ la tutcái, tutcái cap ǎn cap, șlósca lǎ fǵási.* (Márca, dacă se supără, nici una nici două, îi luă de urechi, îi pocni zdravăn cap în cap, chisăliță îi făcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

bracazúm vezi **brăcăzúm**.

brădăviță vezi **brădăviță**.

bradiviță vezi **brădăviță**.

brăduviță vezi **brădăviță**.

brădvǎ, *pl. brădvi s.f.* Cap 44; Dms. Bardă.

Var.: **brăvdǎ** (Cap 44 s.v.)

Et.: mac., bg. *bradva*.

brad, *pl. brađ s.m.* Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. *breth*.

Brađ di čirés *n.pr.* Pap M² 173/39; Cap 44. Nume de loc în Lúnǵńh.

Et.: *brađ + di + čirés*.

brână, *pl. bráni s.f.* Cap 44. Grapă, boroană.

Et.: mac., bg. *brana*.

brásliveț vezi **brăslăvét**.

braț, *pl. brățǎ și bráti s.n.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. **1.** Braț. *Áș punǵ un criștin cu pári să lǎ țǫnǎ máxǒmu ǎn brățǎ și să lǎ bátizǎ.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35; *ǵel, zǎngonisít, lu lo máxǒmu ǎn brățǎ.* (El, foarte grăbit, luă pruncul în brațe.) Cap² 77/14; **2.** Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsă cu cele două brațe; unitate de măsură de lungimea unui braț. *La flǎrǎ fičǒru, di ǵúndi ra ca di treǵ ań, la flǎrǎ ca di șapți ań, ǎn furnǎ și cu un braț di cǫrț ǎntru ǵel.* (Găsirǎ feciorul, de unde era de vreo trei ani, îl găsirǎ ca de șapte ani, în cuptor, și cu un braț de cărți înaintea lui.) Cap² 99/8; *Un braț di lǵámni.* (Un braț de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Tǵórtu nǵoǵ lǎ mirím cu brățu.* (Noi măsurăm tortul cu brațul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. *brachium*.

Brățe *n.pr.* Pap M² 173/40; Cap 44 s.v. *braț*. Nume de loc în Úmǎ.

Et.: *braț*.

brăvdǎ vezi **brădvǎ**.

brávu *interj.* Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. *bravo*, gr. *μπαβο*.

brăzdǎ, *pl. brǒjd, brǒjǵdur (brǒjǵdur) și brǒzdi s.f.* Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4-6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4-6; Dms. **1.** Brazdă, fâșie de pământ răsturnată de plug. *Lúdi [...] trǎgni únǎ brǒzdǎ.* (Lúdi [...] trase o brazdă.) MP 232/13; *Rǎstupǵá-ti-n brǒzdǎ!* (Ascunde-te în brazdă!) Cap² 19/2; *Rárița, pri ǵúndi trǒǵti, brǒzdǎ dǎrǎ.* (Plugul, pe unde trece, face brazdă.) Dms s.v. P. e x t. Bucată mică de pământ. *Cu únǎ brǒzdǎ di loc va si ǵǵúscǎ.* (Cu o bucată mică de pământ vrea să trăiască.) Dms s.v. **2.** Jgheab; pârâiaș; șanț de irigație;

ogaș. *Pișim brázda să uy dăróm și nápcum să vädím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car.* Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ân brázdă.* (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti lęa válęa, și brázda ti pőártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și părăiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap² 215/15; *Nu ștíă nîți únă brázdă.* (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap² 168/34.

Et.: sl. *brazda* (mac., bg. *brazda*).

bră vezi **bre**.

brăc vezi **bărőcă**.

brăcă vezi **bărőcă**.

brăcăjés, brăcăiri, brăcăii, brăcăit vb.

IV. *Tranz. și refl.* Dms. 1. A (se) băga, a pune; a (se) înfige. *Uy lę lingura, ăy brăcni ân cőrbă și a'l la púsi ân rost cum țerę.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di căpu luę, ân zid, ăj brăcnită cälőcca luę până lă mánér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măjă și si brăcņă ân mulțimi.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ăș li brăcni mőnli ân lőtu din căpistęari.* (Își înfipte mâinile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *Ă'l la brăcni zęăjstu ân őcł.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcni cāmșli.* (A băgat cămășile [= le-a pus la înmuiat.]) Dms s.v.; *Brățņă-la șticu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brățņés.* F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcņă ân țor lucrı.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. 2. A se murdări, a se mânji. *Fičóri'l sa că pőři'l, mult si brăculés.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

Var.: **brăcnés, brăculés** (Dms s.v.), **brățăjés** (Dms s.v. *brățņés*), **brățņés** (Dms), **bruculés** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. *brknuva*, bg. *brăkvam*.

brăcăzúm, pl. brăcăzúmur s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau șiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...]* *tręti*

prin șáya di izmęni, alız pri crúți. (Brăcinarul [...] trece prin betelia izmenelor, chiar pe șale.) Can T¹ 264/18; *Izmęnili [...]* *si lęęă cu brăcuzúnu.* (Izmenele [...] se leagă cu brăcinarul.) Can T¹ 264/17; *Túntę la scősi brăcăzúnu și a'l la púsi la mręă și cățó un pęști.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreață și prinse un pește.) Cap² 55/15; *Șáya di izmęni ân cări ánră brăcăzúnu.* (Betelia izmenelor în care intră șiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănivéc.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

Var.: **bracazúm** (Pap¹ 34; Pap² 59), **brăcăzún, brăcuzúm** (Can¹ 191), **brăcuzún, brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. *πρακαζούνι* (Cap 44), *πρακαζώνι* (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

brăcăzún vezi **brăcăzúm**.

brăcnés vezi **brăcăjés**.

brăculés vezi **brăcăjés**.

brăcuzúm vezi **brăcăzúm**.

brăcuzún vezi **brăcăzúm**.

brăčcă, pl. brăčķi s.f. Can¹ 191; Cap 44. Zbărcitură; cută.

Et.: mac. *brčka*, bg. *brăčka*.

brăčcăv, brăčcăvă, pl. brăčcăv, brăčcăvi *adj.* Cerna A/95, 152; Dms. Zbărcit; cutat.

Var.: **zbrăčcăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. *brčkav*, bg. *brăčkav*.

brădăvítă, pl. brădăvítur și brădăvítı s.f. Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. 1. Neg. 2. Pistrui.

Var.: **bărdăvítă** (ALR I, 1, h. 51/013), **brădăvítă** (Can¹ 191), **bradivítă** (Dms s.v.), **brăduvítă** (Can¹ 191), **brăduvítă** (Cap 44 s.v.), **părăduvítă** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. *bradavica*.

Brădét n.pr. Pap M² 172/12; Can¹ 191; Cap 44 s.v. *brad*. Nume de loc în Úmă.

Var.: **Bărdét** (Pap M² 172/12).

Et.: din *brad* + *-ét*.

brăduvítă vezi **brădăvítă**.

brăjdár vezi **brăzdár**.

brăn vezi **brőn**.

brână vezi **brőnă**.

brănđă vezi **brőnză**.

brănés vezi **bărnujés**.

brăncél, *pl. brăncălă* *s.n.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 44, 72 *s.v. clóput*; Dms. Clopoțel de aramă care se atarnă la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunău călil, cări cu brăncălă, cări cu clópuț.* (Începeau să sune [= să se audă] caili, care cu clopoței, care că tălăngi.) Can T¹ 276/2; *Uzám brăncălăli cum dăngărgău pri dupu casa noastră.* (Auzeam clopoței cum sunau în spatele casei noastre.) Dms *s.v.*

Et.: bg. *brăncilo* (BER I 83); cf. și mac. *brmči* 'a răsuna'.

brăscăjés vezi **prăscăjés**.

brăslăvêț, **brăslăvêță** *pl. brăslăvêț*, **brăslăvêți** *adj.* și *s.m.f.* Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birislăv*. *Nuoi, cõn ram fiçur, lă păștẽm buoi l și nã burvẽn cu brăslăvêți!* (Noi, când eram copii, pășteam boii și ne amestecam cu cei din *Birislăv*.) Ata M 398/12.

Var.: **brăslivêț** (Cerna A/7), **brislivêț** (Cerna T).

Et.: din *Birislăv* + *-êț*.

brăsnés, **brăsniri**, **brăsnii**, **brăsnit** *vb.* IV. *Refl.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u deadi birbẽtili la lup cu cõarnili pri spõț, lupu s-brăsnı sã ișã [din casã].* (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M² 161/31.

Var.: **bărsnés** (Cap 44 *s.v.*).

Et.: mac. *pr̄sne*, bg. *pr̄sna* (cf. Cap 44 *s.v.*).

brășógár vezi **bărsógár**.

brășleán¹, *pl. brășlén* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletesc cununi de mireasă.

Et.: bg. *brășljan* (mac. *bršlan*).

Brășleán² *n.pr.* Dms. Nume de loc în *Lúnçhîn*.

Et.: **brășleán**¹.

brățăjés vezi **brăcăjés**.

brățișor, *pl. brățișori* *s.n.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. braț*; Dms. Brățișor, braț mic.

Et.: din *braț* + *-ișór*.

brătnés vezi **brăcnés**.

brăzdár, *pl. brăzdár* *s.m.* Dms. Persoană care sapă șanțuri de irigație. *Brăjdáru si punğá sãldi ẽn vğara, cãn ra vácãtu di vãdtręa, undój meș.* (Brăzdáru era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva luni.) AtaM

355/201. *Brăjdáru n-u tãlõ apa.* (Brăzdáru mi-a oprit apa.) Dms *s.v.*

Var.: **brăjdár**.

Et.: din *brăzdă* + *-ár*.

brăzdes, **brăzdiri**, **brăzdiș**, **brăzdít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. brăzdă*; Dms. A parcela. *Ău brăzdim gãrdina ẽn leș.* (Am parcelat grădina în sferturi de pogon.) Dms *s.v.*

Et.: mac. *brăzdi* sau de la *brăzdă*.

bre *interj.* Pap M¹ 26/5; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, ři dulři carni!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Cațõ ansús cõtru řer ři zıřę: „bre! ři mări çudã”!* (Se uita în sus, spre cer, și zicea: „măi, ce mare minune!”) Pap M¹ 26/5; *Árdiř, bra, fúrna, árdiř di nõu or sã iřã bun ársã!* (Aprindeți măi, cuptorul, aprindeți-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M² 138/9; *Bri, ómuli, nu n-u spãrzi casã!* (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap² 25/5; *Brã, uãmiñ, cõn ram ẽn cãvgã, vini un fiçur ca ẽnğãl.* (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un tânăr ca [un] înger.) MP 28/20; *İãl an uã, bra!* (Vino încoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu vidêț, bra, cã řęãstã mulãri ař lúdã ři nu řtiřã ře zburãřti!* (Nu vedeți, măi, că femeia asta e ne bună și nu știe ce vorbește!) DP 182/32.

Var.: **bra**, **brã**, **breș** (Cerna A/1994), **bri**.

Et.: tc. *bre* (mac., bg., sb., alb. *bre*, gr. *μπρε*).

bręag, *pl. bręagur* *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. 1. Deal, pantă, coastă. *Si púsi pri bręg ři aũ flo põarta di rař dișc lřsã.* (Se sui pe deal și găsi poarta raiului deschisă.) Cap² 23/27; *Tricú diřndęa di bręag.* (Trecu dincolo de deal.) Dms *s.v.*; *La bręg púsirã grãñșór sirumãři.* (Pe coastă puseră [= semănară] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Rãpili li truculãu pri bręag.* (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. 2. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap¹ 34.

La scot bręágu. A o scoate la capăt [= A depăși impasul] Dms *s.v. scot*. **Lęaũ di bręag.** A o lua la sănătoasa. *řela cu birbẽtili isfris ișõ diñ casã ři-u lõ di bręag.* (Cel cu berbecul fript ieși din casă și o luă la sănătoasa.) DP 54/12.

♦ *Si upãrõřti di zort ca mãğáru la bręg.* (L i t. Se opintește din greu ca măgarul la

deal. = Se străduiește din greu.) Pap M² 75/9 (cf. și Cap² 212/9).

Var.: **breg**, **bręg**.

Et.: bg. *brjag*, mac. *breg* (pentru varianta **breg**).

bręas vezi **bręaz**.

bręast vezi **bręst**.

bręaz, **bręază**, *pl. brej*, **bręazi** *adj.* Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Ăn am un boy bręaz ăn frúnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *La bitrăni lă ăn algi pėrlu; bręas.* (La bătrânețe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

♦ *Bręaz măgár.* (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: **bręas**.

Et.: bg. *brjaz* (cf. și mac. *brez*).

Bręaznic *n.pr.* Pap M² 173/41; Cap 44 s.v. *bręaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Brjáznic** (Pap M² 173/41).

Et.: sl. *Brjaznik* ('mestecăniș', BER I 76).

breg vezi **bręag**.

bręg vezi **bręag**.

brej vezi **bre**.

brem vezi **bárim**.

brest vezi **bręst**.

bręst, *pl. bręst s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Ţista bręast ra ăn únă cęastă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap² 77/39; *Si púsi pri un bręst.* (Se sui într-un ulm.) Cap² 44/40; *Să ti duř pri țela bręstu să vez.* (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap² 45/5; *Seęasi fúhli di la măgár, li ligó di vrău bręastuluj.* (Scoase funiile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap² 77/41.

Var.: **bręast**, **brest**.

Et.: mac. *brešt*, bg. *brjast*.

bri vezi **bre**.

Brjáznic vezi **Bręaznic**.

bric, *pl. bricęur s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Bricęu si feęsi un múnti di rop tălătęsi.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuțite.) Pap M¹ 14/23; *Dú-ti si fur di căsă un káptin și un bric.* (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Cap² 105/7; *Ficórlu lăsă dúpu jel bricęlu.*

(Feciorul lăsă [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap² 105/17.

♦ *Pri bric calcă.* (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge țanțoș.) Cap² 168/28.

Et.: mac., bg. *bric*.

bricęs vezi **bricęs**.

bricęri *s.f.* Can¹ 191. Bărbierit. *Dúpu bricęre tınirluj fac unęc gęmbuş.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T² 118/19.

Et.: vezi **bricęs**.

bricęs, **bricęri**, **bricęji**, **bricęt** *vb.* IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1-7, h. 204/1-7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toř fărtaři! că s-lă bricęscă tıniru.* (Se adună toți fărtaři să-l bărbierească pe mire.) Can T² 118/17; *Únă zúyă la lo birbįřru s-la bricęscă și s-la túndă.* (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă și să-l tundă.) MP 198/30.

♦ *S-ń-u bricęs!* (L i t. Să mi-o razi [bărba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: **bricęs** (Cap 45 s.v. *bric*).

Et.: mac. *bricę*, bg. *bricęa* sau de la *bric*.

Bri-mjél *n.pr.* Pap M² 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *mjél* (s.v. *jel*).

brinivéc vezi **bárnávéc**.

Bri-purári *n.pr.* Pap M² 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *burári* (s.v. *buręri*, cu disimilare *b-b > b-p*).

brislivét vezi **brăslávét**.

bręanză vezi **bręnză**.

bręască, *pl. bręăști* și **bręăski** *s.f.* Pap² 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. 1. Broască. *Si dúsi cęála și flo únă bręască și u lo.* (Se duse acolo și găsi o broască și o luă.) MP 152/6; *Ĭa nu ra bręască, că ra únă feță din toāti maj úbăvă.* (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Bręască cu samár.* (Broască țestoasă.) Pap² 60 s.v.; *Bręască din apu.* (Broască de apă.) Pap² 60 s.v., Kats 95/8; *Bręască din uscát.* (Broască de uscat.) Pap² 60 s.v.; *Bręască din țără.* (Broască de uscat.)

Kats 95/7; *Brqáscă vęrdi*. (Broască verde, care trăiește în iarbă.) Pap² 60 s.v. **2**. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârtește capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. **3**. Inflamație a ganglionilor limfatici la gât și subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. **4**. Coccoasă. ALR I, 1, h. 41/013. **5**. Un model de broderie la ciorapi. Pap M² 35/12.

♦ *Brqásca-n uscát nu (s)crăcăjăști*. (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M² 63/18; Can T² 110/20.

Var.: **brqcă** (Wild h.132/6), **brqscă** (Wild h. 132/1), **brqzgă** (Wild h. 132/1), **brqáscă**.

Et.: lat. **brosca*.

brqátăc vezi **brqátic**.

brqátic, *pl. brqátitș* s.m. Pap² 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. **1**. Brotac. P. e x t. Copil mic. **2**. Broască.

Var.: **brqátăc** (Cap 45 s.v.), **brqtec** (Wild h. 132/6), **brqítică** (Wild h.137/7).

Et.: lat. *brotachus*.

broj, *pl. brojúr* s.n. Dms. Număr, măsură. *Ţea cămęșă ra toj broj*. (Cămașa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti púsiră ăn broj*. (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *broj*.

brok s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roșie se extrage o substanță folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. *brokj* (BER I 80).

brombés, **brombíri**, **brombíj**, **brombít** vb. IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tiví.

Et.nec.

bron vezi **brqon**.

brqcă vezi **brqscă**.

brqon, *pl. brqóni* s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. **1**. Brâu; cingătoare. *Unqác mai dipárti flără un om tamán ăn vrăstă cu tuféc și cu piștól an brqon*. (Puțin mai departe întâlniră un om în vârstă, cu pușcă și cu pistol în brâu.) Pap M¹ 18/19; *Nu na mincúnă că s-ti ăngftă pimintu păn di bron*. (Nu ne minți că o să te înghită pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ăIra] pănă la bron*. (Barba [îi era] până la brâu.) MP

14/29; *Ca ănrq ăn bunár, ăj la tălără brónu și jél căzú ăn lúmęa di sub pimint*. (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea și el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Ūnă sūtă di fraș, ăn un brqon ănciș*. (O sută de frați, legați într-un brâu [Ghiculoare: Gardul].) Cap² 156/3. **2**. Talie, mijloc. *Ári supțóri brqon*. (Are talie subțire.) Dms s.v. **3**. (La casă) Dungă, brâu. *Zidu di la udăjă ári brqon*. (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brqon ti port tını*. (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap² 168/32.

Var.: **brăn** (Can¹ 191), **bron**.

Et.: cf. alb. *brez*.

brqónă, *pl. brqóni* s.f. Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. Bărnă.

Var.: **brănă** (Can¹ 191).

Et.: sl. *brúvino*.

brqónđă vezi **brqónză**.

brqónză s.f. Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strigla], ăn jădilă rămăngă brqónza*. (Când se termina de strecurat [străgheța], în strecurătoare rămânea brânza.) AtaM 399/22; *Si nvărtoșăști brqónđa*. (Se întărește brânza.) Can T² 126/19; *La toj sa lă dau lápti și brqónză*. (La toți o să le dau lapte și brânză.) DP 39/15; *Brqónză mqli*. (Caș.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Áji al'fęási și únă túrtă cu brqónză mqáli*. (Și făcu și o turtă cu caș.) Cap² 82/24; *Brqónză bătútă*. (Brânză fermentată.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v., Cerna A/912; *Brqónză tumnátică*. (Telemea.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Brqónđă mai slábă*. (Brânză mai puțin grasă.) Cerna A/2366; *Brqónđă prqspătă*. (Caș proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brqónđă sārátă*. (Telemea.) Cerna A/911.

Săptămóna di brqónză. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paștelui. Cap 45 s.v.

Var.: **brqónđă**, **brqónză**, **brqónđă**.

Et. nec.

brqscă vezi **brqáscă**.

brqscu vezi **brqáscă**.

brqtec vezi **brqátic**.

brqítică vezi **brqátic**.

brqzgă vezi **brqáscă**.

brqáscă vezi **brqáscă**.

brúășlea *s.f. art.* Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. **brășlean**¹.

brúcă, *pl. brut* *s.f.* Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. 1. Bubă, bubuliță. *Ăț işó únă brúcă la zăist.* (Ți-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Brúca ăj di mülți turlî: brúca vinătă, brúca năgră, brúca dulți.* (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. 2. *Pl. Zăbale (la gură). Brúmki álbi la gúră.* (Zăbale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

♦ *Brúca pri límbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

Var.: **brúcă** (*pl. brúmki*).

Et.: mac. **bruka** (*bronka*).

brucăvliv, **brucăvlivă**, *pl. brucăvliv*, **brucăvlivi** *adj.* Bubos. *Ăncălicó pri un cal brucăvliv.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădeu di kelêșu cări ăncă clincăiă pri brucăvliv cal.* (Rădeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

Var.: **brucălv.**

Et.: din **brucă** (cf. mac. **bronkav**).

brucălv vezi **brucăvliv**.

bruculés vezi **brăcăiés**.

brucuzúm vezi **brăcăzúm**.

brudés, **brudiri**, **brudî**, **brudít** *vb.* IV. *Tranz și refl.* Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră locu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí còla să iă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. **brodi**, bg. **brodja**.

bruiniță și **bruiniți** *s.f. pl.* Cap 45; Dms. Mătânie. *Si-! țer di la táti únă cutiă, únă zăgiă di bruiniță și únă călăcă.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătânie și un paloș.) Cap² 125/3; *Con si videt că cúră sônđi din bruiniță [...] ió si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătânie curge sânge [...] eu o să fiu mort.) Cap² 125/33.

Et.: mac. **brojnici** (*pl.*), bg. **brojnica**.

Brumár *s.m.* Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. ***brumarius** (atestat **brumaria**).

brúmă *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. 1. Brumă. *Niști or brúmă*

cádi și lă ávgust. (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gárdinurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. 2. Chiciură. Cerna A/1614.

♦ *Sta cõt brúma ăntru sqári.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M² 63/20.

Et.: lat. **bruma**.

brúmcă vezi **brúcă**.

brumós, **brumósă**, *pl. brumós*, **brumósi** *adj.* Can¹ 191; Cap 45 s.v. *brúmă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et.: lat. **brumosus**.

brus vezi **bruz**.

brusác vezi **brusnác**.

brusnác *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

Var.: **brusác** (Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brusnak**.

brust vezi **bruz**.

brușliă vezi **burgliă**.

bruinéc vezi **bărnăvéc**.

bruz, *pl. brúzur* *s.n.* Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

Var.: **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brus**.

buaré, *pl. buaréjur* *s.n.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

Var.: **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bouréj** (Cap 43 s.v. *boré*), **buréj** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. **buhar**.

buăiés vezi **bunăiés**.

buăpcă vezi **bópcă**.

buărg vezi **borg**.

buári vezi **bóri**.

buăj vezi **boj**.

buăz vezi **boz**.

bubálcă, *pl. bubólț* *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v. *búbă*; Dms. Gândac de băligar. *Mai ăncóla flo únă bubálcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de băligar și un cărăbuș.) Cap² 91/37; *Bubálca Dómnului.*

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap² 60 s.v., Can¹ 191, Cap 45 s.v.

♦ *Îel ăi bubălca lu Dómnu.* (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M² 68/28.

Et.: mac., bg. *bubalka*; cf. și bg. *bubalka božija* (Gerov I 80), mac. *božja bubalka*, pentru *Bubálca Dómnulu*.

bubár, pl. **bubár** s.m. Can¹ 192; Cap 45; s.v. *bubă*; Dms. Persoană care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase; sericicultor. *Îel să toț čifč și bubár.* (Ei sunt toți plugari și crescători de viermi de mătase.) Can T¹ 262/5.

Et.: din *búbă* + *-ár* (cf. și mac., bg. *bubar*).

búbă, pl. **búbi** s.f. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lq únă frónčã di čarníc plínã cu búbi și-ŭ dúsi qa.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase și o aduse aici.) Pap M² 152/8; *Búbili li dúš-ay un nântén din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nónti* din armată.) Pap M² 152/7; *LumničãniI sirbés [...] maĭ mult cu búbili.* (Locuitorii din *Lumniță* se ocupă [...] mai mult cu viermii de mătase.) Can T² 113/13; *Búba si fáti pipirúgã.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noĭ cu búbili ni rãnim.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hrănim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-ĭ; çoárni ári, boŭ nu-ĭ; ca búba lãžęsti și búbã nu-ĭ.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târăște și nu e vierme de mătase. [Ghicitoare = Melcul.] Pap M² 52/11.

♦ *Ca búba mçártã.* (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M² 63/23.

Et.: mac., bg. *buba*.

bubăliță vezi **bubulică**.

bubătárnic, pl. **bubătárniți** s.n. Dms. Flacăra mare, vălvătaie. *Nq-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vălvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnic** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. *bubotenje*, bg. *bubotenie* (Gerov I 81).

bubiliță vezi **bubulică**.

bubótã, pl. **bubóti** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsime și zahăr, coaptă în cupot; mălai.

Et.: mac. *bubota*, gr. *μυμποτότα* (cf. și ar. *bubótã*).

bubręác vezi **búbric**.

bubréc vezi **búbric**.

búbric, pl. **búbric** s.m. W 49; Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. 1. Rinichi. 2. Plămân.

Var.: **băbręác** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I, h. 48/012), **bubręác** (ALDM I, h. 265/4), **bubréc** (Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **búbric** (Pap¹ 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**¹ (W 49; Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburĭác** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. *bubreg*, bg. *bubreg (bubrek)*.

búbric vezi **búbric**.

búbrig vezi **búbric**.

bubučés vezi **bubutés**.

bubúkã vezi **băbúkã**.

bubuléc s.m. Dms. Ființă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Taț cã vini bubulécu.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. *buboleča*.

bubulică, pl. **bubuliți** s.f. Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubă*; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. 1. Gândac, gânkanie. *Nu putúĭ să zãdorm di bubuliți.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. 2. Coș pe obraz sau pe piele. 3. Vierme de mătase.

Var.: **bubăliță** (Dms s.v.), **bubiliță** (Cerna T), **bubuligã** (Can¹ 192; Cap 46 s.v. *bubă*), **bubuliță (neagrã)** (Cap 46 'gărgăriță de pâine'; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. *bubolika* (Can¹ 192), cf. bg. *bubolečka, bubulečka* (Gerov I 80; BER I 85).

bubuligã vezi **bubulică**.

bubuliță vezi **bubulică**.

buburéc vezi **búbric**.

buburĭác vezi **búbric**.

bubușárcã, pl. **bubușórt** s.f. Cerna A/119. Ardei gras.

Et.: *búbă* + *-úș* + *-ár(cã)* (cf. dr. *gogoșar*).

bubutárnic vezi **bubătárnic**.

bubutés, **bubutíri**, **bubutĭ**, **bubutít** vb. IV. *Intranz.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. 1. A bubui. *Tópu bubuțãști.* (Tunul bubuie.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. 2. A urla. F i g. A alerga, a

umbla grăbit; *Bubutgă ăcu nu ti dor pičórlı.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: **bubučés** (Wild h. 16/1).

Et.: mac. **buboti** (*baboti*), bg. **bubotja** (Gerov I 81).

búcă, pl. **buț** și **búki** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mčără și al slumni sácu ăn búcă.* (Se duse la scocul mării și azvărli [= goli] sacul în scoc.) Cap² 114/11; *Luvij țışte peșt di lă mčră, di sub búcă.* (Prinsei peștii ăștia de la moară, de sub uluc.) Can T¹ 281/1; *Ápa prin iaz vinčá la bátánă si prin búcă cădeá pri lóstu.* (Apa venea la vâltoare prin iaz și prin uluc cădea pe bară.) AtaM 350/6; *Búli raș distupáti și vinu curá că din búcă.* (Butoaiiele erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. **buka** (Gerov I 82).

bucădărníc vezi **băcădărníc**.

bucăjés, **bucăiri**, **bucăiș**, **bucăit** vb. IV. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 38 s.v. *bic*, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórți! si bucăjés.* (Porcii se împerechează.) Pap² 60 s.v.; *Pčárca aș duș lă bucăiri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Pčárca ra bucăită, vęa și purčel, ără noj știtám Cărčunu sã uș junglčm.* (Scroafa era împerecheată, avea și purcei, însă noi așteptam Crăciunul ca să o tăiem.) Dms s.v.

Et.: bg. **băkvam**.

búcfă vezi **búfcă**.

búclă, pl. **búcli** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleș. *Búcla țóni ápa ráti.* (Fedeleșul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: **buclijă** (Can¹ 192).

Et.: bg. **bukla**, mac. **buklija** (pentru varianta **buclijă**).

buclijă vezi **búclă**.

buclóc, pl. **buclóți** s.n. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. **bokluk** (*bukluk*), mac., bg. **bokluk**.

buclic vezi **buclică**.

bucliccă, pl. **buclicci** s.f. Dms. Fedeleș mic.

Et.: din **búclă** + **-č(că)**.

buclică, pl. **buclicți** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búclă**; Dms. Fedeleș mic.

Var.: **buclic** (Pap² 60; Cap 46 s.v. **búclă**).

Et.: din **búclă** + **-ță**.

bucți s. pl. Can¹ 192; Cap 46; Dms. Piedică de fier care se pune la picioarele din față ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanțuri la picioare; cătușe. *Ăn ăpțănă, cu bucți stătgă.* (În închisoare stătea cu lanțuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. **bukai** (cf. mac. **bukagii**, tc. **bukaği**).

búcur, **bucurări**, **bucurări**, **bucurát** vb. I. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Măma ăn făță mi cătá și si bucurá.* (Mama mă privea în față și se bucura.) AtaM 377/13; *Cčon vinčră frēnčl, noj nă bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T¹ 276/6; *Fičóri!, ca-u vizură pčmęa și cárņęa, si bucurără.* (Copiii, când văzură pâinea și carnea, se bucurară.) W 68/7; *Con la vizură [fičóru], lăldi múmă-sa si bucurără mult.* (Când îl văzură [pe băiat], neamurile mamei se bucurară mult.) Cap² 120/44.

Et.: cf. alb. **bukur**.

bucurijă vezi **bucurilă**.

bucurilă, pl. **bucuril** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búcur**; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si amplără di bucurilă.* (Se umplură de bucurie.) W 68/7; *Cčon si fęși núnta, șčărli rădčá, nóri! plănčęáș și bčáręa căntá di mări bucurilă.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Fęta, di bucurilă, si dúsi și a! spúsi țę și fęși picuráru lor.* (Fata, de bucurie, se duse și îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap² 149/43; *Di bucurijă, călu din nșăr scutičá fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nări.) MP 42/16; *Lámăa vini lagčndără și-l lč din múnti ápu di múltă bucurilă.* (Balaurul veni alergând și, de mare bucurie, îi luă [= aduse] apă din munte.) Cap² 91/29; *Si dărčm únă bucurijă ástăz.* (Astăzi o să facem o petrecere.) MP 18/24.

♦ *S-pișđ di bucurilă.* (L i t. S-a pișat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap² 195/37.

Var.: **bucurijă**.

Et.: din *búcur* + *-lî*.

bucurós, **bucurósă**, *pl.* **bucurós**, **bucurósi** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *búcur*; Dms. Bucuros. *Fičóru*, *bucurós*, *bucurós*, *únăşjună s-dúsi di Ia lq.* (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tată-su*, *bucurúş*, *dăşclsi dúnăyară púarta.* (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap² 120/6; *Ţea bábă*, *bucuróasă*, *si dusi di Ia căsă-căsă.* (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap² 87/1; *Fuziră bucurúş că scăpară di jel.* (Plecară bucuroşi că au scăpat de el.) Cap² 119/17.

Var.: **bucurúş**.

Et.: din *búcur* + *-ós*.

bucurúş vezi **bucurós**.

bucuválcă, *pl.* **bucuvólŧ** şi **bucuválki** *s.f.* Can¹ 192; Cap 46; Dms. Băţ cu care se bate laptele închegat pentru extragerea untului; mătca. *Con si-ŷ čucnéş [męsa] cu únă bucuvalcă, ŧi ver si-ŧ iúsă.* (Când o să o atingi [masa] cu o mătca, o să apară ceea ce vrei.) Cap² 89/28.

Et.: cf. bg. *bărkalka* (BER I 103), alb. *bukëvale*.

bučálă, *pl.* **bučólŧ** şi **bučáli** *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51 s.v. *bučós*; Dms. Parte a cimpoiului care ţine hangul; burduf.

Var.: **bučóńŧ** (Cap 43 s.v. *bučós*).

Et.: mac., bg. *bučalo*.

bučáŷă vezi **búţăŷă**.

Bučáva *n.pr.* PapM² 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruviţa*.

Et.: mac. *Bučava* ('vacarm, tumult').

búčăm vezi **búčum**.

búčăn vezi **búčum**.

búčés vezi **búčós**.

bučfár, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru I-u dăró pútina.* (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

Var.: **bučfár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. *bočvar* (bg. *băčvar*).

bučfárníc, *pl.* **bučfárnitŧ** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din *bučfár* + *-níc*.

bučfárlóc, *pl.* **bučfárlóŧi** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: din *bučfár* + *-lóc*.

bučkíjă vezi **bičkíjă**.

búčimi vezi **búčum**.

bučimigă vezi **bučumigă**.

bučólă vezi **băčólă**.

bučónă vezi **bučálă**.

bučóri, *pl.* **bučór** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Dms. Zgomot. *Cápu án lă ânfláš di bučóri.* (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

bučós, **bučóri**, **bučóŧi**, **bučóŧ** *vb.* IV. *Intranz.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjâi, a vui, a bubui, a răsuna; [despre şarpe] a sâsâi; [despre burduful cimpoiului] a ţine hangul; [despre maţe] a chiorâi. *Úná că si prukŧ di múnŧi, uzŧ iúndi bučáŧti ca vint.* (Cum se apropie de munte, auzi că vâjâie ca vântul.) Cap² 91/27; *Túnŧe-ŷ vidęŷ Túna; cŧon bučá, toŧ si zătrimuráŷ.* (Atunci vedeau Dunărea; când via, toŧi se cutremurau.) Can T¹ 275/11; *Pădurea bučáŧti di furtúnă.* (Pădurea vuisseşte de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupiláš răsidiŧ dinzúr-ân-zur tot cu rávól ŧi tot bučáŧti.* (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere şi tot bubuie. [Ghiculoare: Roata morii.]) Cap² 154/11; *Úná tămbură an bučŧ ŧi cmo si uzŧ.* (O tambură a răsunat anul trecut şi acum s-a auzit. [Ghiculoare: Naşterea.]) Pap M² 53/6; *Si ud cum bučŧ tŧopur.* (Se aude cum bubuie tunuri.) Dms. s.v.; *Cŧon vini búra, válŷa bučáŧti.* (Când vine puhoiul, valea vuisseşte.) Dms s.v.; *Şárpi bučáŧti, calamárŷa scŧacă.* (Şarpe[le] sâsâie, sepia sare [=joacă]. [Ghiculoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe ŧevie sau pe mosor].) Pap M² 53/2; *Bučála bučáŧti.* (Burduful cimpoiului ţine hangul.) Dms s.v.

Var.: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. *buči*, bg. *buča*.

bučóŧ, *pl.* **bučóŧur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di ŷa njos si uzŧ un bučóŧ.* (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

búčum, *pl.* **búčumi** *s.n.* şi **búčum** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; Dms. I. Buştean,

butuc. *Lȃ un búcum, la zăviș cu pucróvu și fuzi jel.* (Luă un buștean, îl înveli cu velința și se duse.) Cap² 140/34; *Cóla am un búcimi.* (Acolo am un buștean.) MP 92/4; *Lă nămistí árá búčámu pri pat.* (Iarăși așeză bușteanul pe pat.) Can T¹ 283/13. **2.** Instrument cu piepteni cu care se scarmână lâna; ragilă. *Búčámu ári doĵ káptiň [= palamóřĵ] cu cári si trupăști lóna.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmână lâna.) Cap 52 s.v. **3.** Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: **búčám, búčăn** (Cap 52 s.v.), **búčimi.**

Et.: lat. *bucinum.*

búčumígă, pl. búčumíz s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 52; Dms. Buciniș, cucută. *Búčumíga mirusăști úbăv și crăști pri locur căpinóasi.* (Cucuta miroase frumos și crește prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: **búčimígă** (Can¹ 192); **búčunígă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din *búcum* + *-ígă* (cf. dr. *buciniș*).

búčunígă vezi **búčumígă.**

bud s.m. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros plăcut. *Búdu-ĵ gálbin și mirusăști úbăv.* (*Búdu* e galben și miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. *bud*; vezi și **budimegăncă, budlăncă.**

budalá vezi **budălă.**

budaláj vezi **budălă.**

budalá vezi **budălă.**

budaló vezi **budălă.**

budamíĵă, pl. budamíĵ s.f. Pap¹ 35; Pap² 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. *băhtjanie*; cf. și ar. *bătanie.*

budăĵés, budăiri, budăiĵ, budăit vb. IV. *Tranz și intranz.* Can¹ 192; Cap 47; Dms. **1.** (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Vini zúĵa řea ři s-la bádăĵăscă cáil.* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. **2.** A porni (alergând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alerga; a se grăbi. *Si diřtitó ři budní ři el dúpă cíčă-sa.* (Se trezi și o luă și el la fugă după unchiul său.) Cap² 78/15; *S-lă scĵol fičĵóru meĵ si*

budnăscă ři, că-ĵ řtíĵă viňa, să dúnă maĵ curón úĵă. (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească și, fiindcă cunoaște via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cĵn keléřu buduĵă cu cálu prin grădină, řăta lu ámpirátu cătă di lă pingércă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara tĵăĵ cráiĵ ři bádăĵăĵ.* (Se duseră toți împărații și galopau [cu caii].) MP 30/19; *Túnřea řteřăn si turi pri el [= pri cal] ři cálu căřó si budăĵăscă; că budăit, budăit [...], vizú că nu putú să la cădă řteřăn di pri el.* (Atunci Ștefan se aruncă pe el [= pe cal] și calul începu să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Ștefan să cadă de pe el.) Cap² 150/18; *Ca ancălicără řimindóĵĵ ři ca budniră řéla cáĵĵ, unę ři ardicără pri vint.* (Dacă încălecară amândoi și dacă începură caii să alerge, se ridicară puțin pe vânt.) Cap² 136/26.

Var.: **budnés, budăĵés.**

Et.: mac. *bodnuva*, bg. *bodvam.*

budăindăra adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncălicó pri el, fuzi budăindăra ři la júnsi.* (Dacă încălecă pe el, porni galopând și el ajunse [din urmă.]) Cap² 128/29; *Cĵn si prukó di grădină, buduindurřea [...], rúpsi curón únă řubiniĵă.* (Când se apropie de grădină, galopând [...], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: **budăindurřea** (Dms), **buduindurřea.**

Et.: din *budănda* (ger. de la *budăĵés*) + *ăra, -urlea.*

budăindurřea vezi **budăindăra.**

budălă, budălăĵă, pl. budăláj, budălăĵki *adj.* și *s.m.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisĵa sári di pri lup ři-l zisi:* „*Ăĵdi, cu sánătăti, budalájulřea!*” și *ănró an gaură.* (Vulpea sări de pe lup și-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule!” și intră în gaură.) Pap M¹ 24/38; *Bre, budăláj, řingur áĵ ra núnęa lă řéla ómu ři ra řa.* (Măi, neghiobilor, řingur era numele aceluia om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *řista-ĵ budălă, greșăřte.* (Acesta-i idiot, uită.)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălă, mîltu gârșște*. ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Maș bun si aș un dușmân crielăt dic_ót un priāti/ budălă*. (Mai bine să ai un dușman deștept decât un prieten prost.) Pap M² 69/34; *Budălău budăl_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *Ĭel āĭ jimitāti di budalā*. (El e pe jumătate prost.) Pap M² 63/24; *Sāmuvila, budālālăĭă*. (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; „*Cum ti fisēs ĉurbaĝĭja?*”; „*Mi flaj_ān budalālĭ*” („Cum ai ajuns bogat?”; „M-am pomenit printre proști”. = Se spune despre cei care se imbogățesc pe seama proștilor.) Cap² 168/34.

Var.: **budalā** (Cap 47 s.v.), **budalāj**, **budalā** (Pap² 60), **budal_ót** (Cap 47 s.v.), **budālāj**, **budālā** (Cap 47 s.v.), **budulā** (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. *budala*.

budālāj vezi **budālā**.

budālā vezi **budālā**.

budālālăĭă vezi **budāl_ót**.

budāl_ót, *pl.* **budāl_ót** *s.n.* Can¹ 192; Cap 47 s.v. *budalā*; Dms. Neghiobie, prostie. *Budălău budăl_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *C_óta budālālăĭă pri tīni, mul_iri!* (Cătă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

Var.: **budālālăĭă**.

Et.: tc. *budalalik*.

budārliv, **budārlivă**, *pl.* **budārliv**, **budārlivi** *adj.* și *s.m.f.* Dms. Ascuțit, țepos. F i g. Intrigant.

Var.: **budlif** (Kats 89/13).

Et.: vbg. *băđirlivŭ* (BER I 62).

budėj, *pl.* **budėjă** și **budėjur** *s.n.* ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Ĭo, cu meŭ budėj, nu pot s-mi zāmĭĉcum*. (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mișc.) Dms s.v.; *Budēju s-lă m_ăără*. (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

Var.: **bodēs** (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. *bodež*.

budimęancă, *pl.* **budimęnt** și **budimęanki** *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. 1. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miros pătrunzător; crăiță. 2. Model de broderie la cămăși. Pap M² 34/19.

Var.: **budumęancă** (Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. *budimenka* (Cap 46 s.v. *bud*); vezi și **bud**, **budlāncă**.

budir vezi **putir**.

budlāncă, *pl.* **budl_ōņ** și **budlānkĭ** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *S_ārta, c_āri si ti c_ūl_ă, si l_ăĭ_ ună budlāncă*. (Seara, când o să te culci, să iei o [= un fir de] iederă.) Cap² 115/30.

Et.: bg. *bodlanka* (Can¹ 192); cf. mac. *bodlika*, bg. *bodilka* (BER I 62); vezi și **bud**, **budimęancă**.

budlif vezi **budārliv**.

budnēsvezi budājēs.

buduĭēs vezi **budājēs**.

buduindurleă vezi **budāindāra**.

budulā vezi **budālā**.

budumęancă vezi **budimęancă**.

Buduvāki *n.pr.* Pap M² 173/6; Cap 47. Nume de loc și de fântână în *Ōșin*.

Et.: bg. *Buduvaki* (de la *bodliv* ‘țepos, care înțepă’; cf. *bodlivo trāne* ‘scai măgăresc’ BER I 61).

Buduvlāki, **R_ōpa di** ~ *n.pr.* Cap 47. Nume de loc în *Ōșin*.

Et.: din *r_ōpă* + *Buduvāki*.

b_úĝă vezi **b_úză**.

buĝă vezi **buĝă**.

buf, *pl.* **buf** *s.m.* Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. 1. Bufniță. *B_ufu āĭ c_ă uluv_ăĭă*. (Bufnița e ca o cucuvea.) Dms s.v. 2. Smoc de păr; păr.

Ĭarbă di buf. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf suc_ól și din suc_ól buf*. (L i t. Din bufniță [face] vultur și din vultur [face] bufniță. = Face pe dracul în patru.) Pap M² 63/26; Can T² 107/20; *B_ufu ān la nālbi*. (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap² 167/17.

Et.: cf. mac. *buv*, alb. *buf*, gr. *μυῦφος*.

b_úfcă, *pl.* **buft** și **b_úftă** *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. 1. Moț, smoc de păr sau de pene. *Ĭri ună b_úfcă ān vr_ău di cap*. (Are un moț în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. 2. Floare de grădină de culoare roșie. *Ĭĭtcă di b_úft*. (Buchet de flori roșii.) Pap M² 128/2; 3. Pătlatină.

Var.: **búcfă** (Dms).

Et.: din **buf** (2.) + **-că**; cf. ar. **bufcă** ‘moț’ și alb. **bufkë** ‘ciucure’.

bufčár vezi **bučfár**.

bufnés, **bufniri**, **bufniŭ**, **bufnit** vb. IV. *Intranz.* Cap 47; Dms. A da în foc (la fiert.) *Láptili bufneásti.* (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. **buvne**, bg. **buhna**.

bufniță, pl. **bufniți** s.f. Cap 47 s.v. *buf*. Dms. *Bufniță*.

Et.: din ***búfnă** + **-iță**; cf. dr. **bufniță**.

bugár, **bugárcă**, pl. **bugár**, **bugárki** s.m. și f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčórá bugári! ʃe ray ɔa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M² 156/3; *Bugári cöntă din ʃibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. **bugari** (pl. de la **bugarin**).

bugărăști vezi **bugărăști**.

bugărăs, **bugărăscă**, pl. **bugărăst** adj. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgăresc. *Bátú di un cătún bugărăsc.* (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; „*Na dúsim ân Cușínova*”, zisi, „*tot un cătún bugărăsc*”. („*Ne-am dus în Cușínova*”, zise, „*tot un sat bulgăresc.*”) Cerna T; *Si disfširă ân cõmp, pri cătúni bugărăst.* (Coborâra la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T² 101/21; *Cóla si fãțé yor, si jócă yõrur și di nõástri și bugărăst.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

Var.: **bugărăsc**.

Et.: din **bugár** + **-esc**.

bugărăsc vezi **bugărăs**.

bugărăști adv. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafšm cóla gãrtšti și bugărăști.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

Var.: **bugărăști** (Dms).

Et.: din **bugár** + **-ști**.

Bugărija n.pr. Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. **Bugarija**.

bugășiță, pl. **bugășiți** s.f. Dms. Stofă de bună calitate, întrebuintată, mai ales, pentru căptușeală; bogasiu.

Et.: mac., bg. **bogasija** (< tc. **boğasi**).

búglă, pl. **búgli** s.f. Dms. Grija, atenție, îngrijire. *Búglă nă-ŭ maj mult di fșătă.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nõ-ári multă búglă.* (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugla**.

buglés, **bugliri**, **bugliŭ**, **buglit** vb. IV. *Tranz.* Cap 47; Dms. A îngriji, a avea grijă. *Ampirătîța [...] tuătă zúya ra cásă; aș buglîcã fîcúru.* (Împărăteasa [...] era acasă toată ziua; avea grijă de copil.) MP 140/10; *Con trițîy pri cýála axîáni lumi, ʃal la buglîcã.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grijă de ei.) MP 142/5; *Si dúsi lângă mușu di s-la buglîscã, cã ra și luăș și vícã pri ʃal roń.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu ʃiválant s-nu faș; sãldcã fîcúru s-la buglîcș.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grijă.) MP 140/6; *Búbili, ácu nu li buglêș, rămõń fãrã ʃáli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfãca zúyã cãti unșãți búbi avem di bugliri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári bugliti.* (Vitele îi sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugli**.

Bugurádiță vezi **Buguródiță**.

Buguródiță n.pr. Pap² 59; Can¹ 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu; sãrbãtoare religioasă a Sfintei Marii. *La prinsu mullãre-sa cãndílu la Bãgãrúdița.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Cã si punșã [põrcu] snágã, di pri la Bugurádița, nãpcum áj dãdșam lușól, fãrinã.* (După ce [porcul] pune carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi îi dădeam aluat, făină.) Atam 383/25; *Bãgãrúdița Micã.* (Sfânta Maria mică, sãrbãtoare religioasă celebrată pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

Var.: **Bãgãrúdiță**, **Bãgãrúdiță**, **Bogoródiță** (Pap² 59; Cap 48 s.v.), **Bugurádiță**, **Bugurúdiță** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. **Bogorodica**.

Bugurúdiță vezi **Buguródiță**.

bugác, pl. **bugăți** și **bugăcur** s.n. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Țel șázú la cúru fóculuĭ, pri gol loc, áră ȝel' la púsiră ăn buğác.* (El se așeză la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl așezară în *buğác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap² 98/43; *Mămúșu, cum ăĵ priminít cu nóuli rúbi, tot ăn alp, șádi ăn buğác.* (Nașul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T² 122/22; *Ăș șízú an buğác și con cătô disúpră di par, au vizú țxa tămbúră.* (Se așeză pe vatră și, când se uită deasupra parului, văzu tamburina.) Pap M² 144/22; *Fićóru si nămistí ăn buğác să zărăpósă unĉ.* (Flăcăul se așeză bine pe vatră să se odihnească puțin.) DP 50/20.

Et.: tc. **bucak** (mac., bg. **buğak**).

buğănác vezi **băğănác**.

buğáníc vezi **băğíníc**.

buğeníc vezi **băğíníc**.

buğiníc vezi **băğíníc**.

buğuníc vezi **băğíníc**.

bujă, *pl.* **bujóur** *s.f.* Pap¹ 35; Can¹ 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Țárlu măntrăċ cári ăĵ mărğít di buĵăú vinătă.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap² 108/35; *Au prăscăi cu buĵă vinită casa ĵúndi stăteá făta.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Ămpirátu vxa únă mult úbăvă grădină, amplină cu turlíĵ pçami úbăvi, cu mult úbăvi kítĵi cu turlíĵ buĵóur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Úáuli li văpsím cu buĵă róși.* (Ouale le vopsim cu vopsea roșie.) Dms s.v.

Var.: **buça** (Pap¹ 35).

Et.: tc. **boya** (mac., bg. **boja**).

bujăğĵă vezi **bujăğĵă**.

bujăğĵă, *pl.* **bujăğĵă** *s.m.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujă*; Dms. Boiangiu.

Var.: **bujăğĵă** (Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujă*).

Et.: mac., bg. **bojağĵa** (tc. **boyacı**).

bujdisés, **bujdisiri**, **bujdisiĵ**, **bujdisít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) păta de vopsea. *Vérđi lă buĵdisiș gárdu.* (Ai vopsit gardul în verde.)

Dms s.v.; *Tot ti buĵdisiș.* (Te-ai pătat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. **bojadisa**, bg. **bojadisam** (tc. **boyadi**, aor. de la **boyamak**).

bujés vezi **bunăjés**.

bujmăčót vezi **bujmăčót**.

bujmăčót, **bujmăčótă**, *pl.* **bujmăčót**, **bujmăčóti** *adj.* Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scăpítátu șcăriliuĵ putú să si șcǎlă fićóru și, buĵmăčót cum ra di son, si zălăgó cútru úșă.* (Pe la asfințit putu feciorul să se scoale și, buimac cum era de somn, alergă spre ușă.) Pap M² 164/5; *Buĵmăčót cum ra di son, sprăsní di cóla și că curșúmu vini la an.* (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo și veni glonț la han.) DP 135/23; *Ra ca buĵmăčót di mult drum țe vxa fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **bujmăčót** (Can¹ 193).

Et.: tc. **büyülemek**, **büyülenmek**.

buirdisés, **buirdisiri**, **buirdisiĵ**, **buirdisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. **búĵrum**; Dms. A invita. *Lă disfăc di pri cal și lă buiridisés ănúntu ăn căsă.* (Îl dau jos de pe cal și îl invită înăuntru în casă.) Can T² 120/11.

Et.: tc. **buyurmak**.

búĵrum *invar.* Cap 48; Dms. Poftește [= vino], poftiți [= veniți]; formulă de politete. „Ăn văpsîș si viním!”; „Búĵrum!” *zisi țela țe viglá.* („O să venim în vizită [= ca musafiri]!”; „Poftiți!” zise cel care păzea.) Cap² 79/42; *Con si-ț ducurăscă, búĵur și cu táĵfa!* (Când o să-ți vină la îndemână, poftește și cu familia!) MP 250/6.

Var.: **búĵur**.

Et.: tc. **buyur**.

bujúc vezi **biľúc**.

búĵur vezi **búĵrum**.

bujăncă, *pl.* **bujónț** și **bujánki** *s.f.* Pap¹ 61; Can¹ 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. **božanka** (BER I 62)

bujúr vezi **băjúr**.

bul, *pl.* **búľur** *s.n.* Voal de mireasă. *La nivăstă ăĵ fuzi búľu din cap.* (Miresei îi fugi [= îi alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. **bulo**.

búľgur vezi **băľgúr**.

bulnicáv, bulnicávă, pl. bulnicáv, bulnicávi *adj.* ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. *bolnikav* (cf. și bg. *bolnik* BER I 65).

buluván¹, pl. buluván și bulvón¹ s.m. Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flø niști fičór lăngă niști bulvón.* (Întâlni niște copii lângă niște bolovani.) Cap² 94/27; *Cu un buluván ă'l lă pruvulí căpu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván ili gruș di pimínt.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

♦ *Sfăca őră vále bulvón nu dúti.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T² 107/37.

Var.: **bulván** (Can¹ 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. *bolovan* (BER I 29); cf. și bg. *balvan*, mac. *balvan*, pentru varianta **bulván**.

Buluván² n.pr. Pap M² 173/8, 9; Cap 48 s.v. *buluván*. Nume de loc în *Óșiń. Art. Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Óșiń. Pri Buluván n.pr.* Nume de loc în *Nõnti*.

Var.: **Bulván** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván¹**.

bulván vezi **buluván¹**.

Bulván vezi **Buluván²**.

búlcă, pl. búlki s.f. Pap M² 37/2; Can¹ 193; Cap 48. Broboadă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ej, gídi, bábă mőcășă, búlcă álbă, nu-ń spuń drímu jńdi jási?* (Ei, măi, babă bătrână, [tu] broboadă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap² 144/36; *Ljńca trubujášti sã-ș cătă di gúși un šištác mári [...] și un cățol di a'l di búlcă.* (Lăuza trebuie să-și agațe de gât un ban mare de aur sau de argint [...] iar de năframă, un cățel de usturoi.) Pap M² 119/28.

Et.: mac., bg. *bulka*.

bum *interj.* Dms. Bum, poc. *Tufăacu fâți bum!* (Pușca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bumbác s.n. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *Io mi culc ń bumbác si-ń ți ńnmólă cőástili.* (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap² 63/37; *[Cămęșa] si dără di pńđă di*

bumbác țásută cásă. ([Cămașă] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T¹ 264/16; *Bumbácu din núntru [din cőrpă] spúni la țe an sã trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M² 163/28.

♦ *Tu la traz ń bumbác, jel fúzi ń căpínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M² 63/29; *Cu bumbác la be sőńđili.* (L i t. Bea sângele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M² 83/18; *ń bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap² 168/37.

Et.: cf. bg. *bubak*.

búmbar vezi **búmbăr**.

búmbă, pl. búmbi s.f. Dms. Bombă, grenadă. *Buńi búmba.* (Bombă a explodat.) Dms s.v.; *Ťgáli rástălătili búmbi sã mult mńncőási.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bomba*; cf. și dr. *bombă*.

Bumbăkină n.pr. Pap M² 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bumbățină** (Cap 48 s.v. *bumbác*.)

Et.: din *bumbác* + *-ínă*.

bumbăkiști¹, pl. bumbăkišt s.f. Cap 48 s.v. *bumbác*. Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din *bumbác* + *-iști*.

Bumbăkiști² n.pr. Pap M² 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: **bumbăkiști¹**.

bumbăńisít vezi **bămbăńisít**.

búmbăr, pl. búmbăr Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. 1. Cărăbuș; gândac. *Búmbăr vęárdi.* (Cărăbuș). Cap 48 s.v.; *Búmbăr-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. 2. [În stupul de albine] Trântor. *Albińli cări nu sirbés [sa] búmbar.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M² 27/30. F i g. Om leneș, trântor. *Că vrin búmbăr.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. Pl. Turci. *Búmbări'l na mńńncă, búmbări'l na bilés.* (Turcii ne mănâncă [de vii], turcii ne jupoaie.) Pap² 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. *bumbar*.

bumbărés, bumbăřiri, bumbăři, bumbăřít vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

Dms. A bâzâi (ca un cărăbuș). *Bumbăru bumbăręsti*. (Cărăbușul bâzâie.) Dms s.v. F i g. A bombăni.

Var.: **bambărés** (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la **bumbărés**.

bumbărít, *pl.* **bumbărítur** *s.n.* Dms. Bâzâit. *Si údi bumbărít*. (Se aude [un] bâzâit.) Dms s.v.

Et.: vezi **bumbăr**.

Bumbăřină vezi **Bumbăřină**.

búmă vezi **beámă**.

bun¹, *pl.* **búni** și **búnur** *s.n.* Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fęși řista bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap² 27/42; *Ři bun řer să-ř fac?* (Ce bine vrei să-ř fac?) Cap² 28/1; *Cári corbaři la fęși řista bun cu noi?* (Care bogătaș făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine.]) W 68/13; *Si nu aų dișřiz [lęca] că, năpcum tu řtiř, řo di tăų bun ař zic*. (Să nu o deschizi [tigva] că, apoi tu řtii, eu pentru binele tău řți zic.) Cap² 79/19; *Tųăři la řini s-rămónă, ři cunăcu ři tųăři búnil*. (Toate řie řți vor rămăne, ři palatul ři toate bunurile [= averea.]) MP 136/1.

♦ *Di bun nřicari nu fúzi*. (De bine nimeni nu fuge.) Can T² 112/14; *Fř bun si ářlăș nibún*. (Fă bine ca să găsești [= să dai de] rău.) Can T² 107/22; *Fř bun ři řřăř nibún*. (Fă bine și așteaptă [-te] la rău.) Can T² 112/13.

Et.: **bun**².

bun², **bună**, *pl.* **buń**, **búni** *adj.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. **1.** Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mřártę nu ubidęřti c-ăř bun řli ář nibún*. (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap² 23/4; *Dăřără řină búně di cărņę luř*. (Făcură cină bună din carnea lui.) Pap M¹ 16/21; *Tăři ři mam' ař daų lucr* *búni di mănćări*. (Tata și mama řți dau lucruri bune de mănćat.) Pap M¹ 14/10; *Ářřili řin cřmćuc [...]* *daų mult bun biriķet*. (Ogoarele řin cămp [...]) dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Tu acmųă řăș mą búnu řom!* (Tu acum ești omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umnřta řes řęla mąř buń cujuręř*. (Din L'umnřta ies [= provin] cei mai buni gogoși de mătase.) Can

T² 113/13; *Fićóru lu ámpirātu aų řrimini cu rúbi búni ři si ncurunř cu řęa*. (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate ři se cunună cu ea.) Pap M¹ 16/15; *Fićóru [...]* *añřilęři că nu-ř bun lucr*. (Feciorul [...] înřelese că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M¹ 14/12. **2.** Frumos. *Si fęřiră dřu tăpóři ři mult raų búni*. (Se făcură [= se transformă] řn] doi plopi ři erau foarte frumoși.) Cap² 57/8; *Ář bun túmpu*. (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupilășu trimęři puclón [...]* *řămři řin ři ăn ři mąř búni*. (Tănărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T¹ 274/25; *Si fęři un puř di řęla mąř buń*. (Se făcu o pasăre řin cele mai frumoase.) Cap² 87/37. **3.** Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnil řřli řfăca aș řri cřřli*. (Pentru zilele de sărbătoare řiecare [om] are ghere.) Can T¹ 265/12; *Búnă zúųă*. (Zi de sărbătoare.) Can¹ 193 s.v.; Can T¹ 274/23. řn formule de salut sau de urare: *Búnă zúųă!* (Bună ziua!) Pap M² 54/26, Can¹ 193 s.v.; *Búnă řimინęřă!* (Bună dimineața!) Pap M² 54/25; *Búnă řęřă!* (Bună seara!) Pap M² 54/27, Can¹ 193 s.v.; *Búnă nřřti!* (Noapte bună!) Can¹ 193 s.v.; *Búnă řruvidęři!* (Bună dimineața!) Can¹ 193 s.v.; *Curúń búni!* (L i t. Cununii bune! = Casă de piatră!) Pap M² 57/3.

Alř di búna. De-a binelea. *Ámpirātu si ářvirinř alř di búna*. (Împăratul se supără de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu**. Bine, de-a binelea. *Că si řrivizú di búnu, ķńisřă ářă*. (Când se lumineă de-a binelea, pornăř din nou [la drum].) DP 47/4. **Řă-ř bun**. A-i plăcea. *La noi na-ř bun řinu*. (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam řri búna**. A avea gânduri bune, a fi bine intenționat. *Vęřřlă-ti, púřřli, că řřta řămiń nu sa řri búna*. (Păzește-te, băiete, căci acești oameni nu au gânduri bune.) Cap² 168/43.

Et.: lat. **bonus**.

bun³ *adv.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Căntám năřti, mo nu cřnt cřřř, că nu ved bun*. (Citeam înainte, acum nu citesc cărți, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Cřn ra řřicurat bun [cășřu] lă [...]* *punęřn ăn řřăřú!*. (Când era strecurată bine [branza] o [...] puneam řn saramură.) AtaM 399/29; *Cřn mi zăcăt bun, únă albină ve*

rană la gúșă. (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap² 29/40; *Ța n-ári bun di noi.* (Aici nu e bine de noi.) Cap² 135/1; *Bun, ma cálu câtá túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine-bine, dar calul se uita numai în sus și nu voia să be apă.) Pap M¹ 148/36; *Bun, ma tapóla ra gręșă cęt cása.* (Bine, numai că popul era gros cât casa.) Pap M¹ 16/2; *Bun, áma cóla ve și córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M¹ 24/41; *Bun, mă un fićór și si câtá cu al ampíratu fęă nu putú să la júnglă.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putu să-l omoare.) Cap² 25/17; *Bun, ma fićýór, tiniręáță, árisi únă fęútă.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Măi bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M² 56/11; *Bun și spor la lúcrú!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M² 56/5; *Dómnú di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M² 55/30.

Di bun mai bun. Foarte bine; foarte frumos. *Fęáta di bun mai bun fi nárni púfl!* (Fata îngrijii foarte bine păsările.) Cap² 38/34; *Fićóri! lă ángrupára din bun mai bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropară foarte frumos, ca tată.) Cap² 80/23; *La anvító si sfiręscă cu căfálu di bun mai bun.* (Îl învăță să cânte foarte frumos cu cavatul.) W 69/7; *Noi s-nă priștęă di bun mai bun.* (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T² 106/8.

Et.: **bun².**

bunáč, bunáčcă, pl. bunáč, bunáčki *adj.*
Dms. Bun, cuminte. *Tęr fićór bunáč cári nu va?* (Cine nu vrea copii așa de buni?) Dms s.v.

Et.: din **bun² + áč.**

bunár¹, pl. bunără și bunári *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turęști únă mućcátă di cárnii án bunár.* (Aruncă un dumaticat de carne în puț.) Cap² 25/42; *Pisái únă cárti și-ę lipi di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T¹ 281/36; *Si dúsi să be ápu di lă bunáru lu zméi!* (Se duse să be apă de la fântâna zmeilor.) Can T¹ 281/35; *Aę scot la trej bunári [nivęsta], si nclńă la trej*

bunári. (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. **bunar** (mac., bg. **bunar**).

Bunár² *n.pr.* Pap M² 173/13. Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár¹.**

Bunáru di várniță *n.pr.* Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Úmă.

Et.: **bunár¹ + di + vrániță.**

Bunáru Nęámțălă *n.pr.* Pap M² 173/14; Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár¹ + n. pr. Nęámțălă** (*gen.*).

bunăjés, bunăiri, bunăi, bunăit *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 193; Cap 45, 48, 49; Dms. 1. A lovi; [despre cai] a da bice. *Je!, ca buniră cáfl!*, [...] *nu putęă si la júngă nićicari.* (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimeni.) Cap² 86/4. 2. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărca cu zgomot. *Picuráru [...] că la smăcni luј rávól din bręn [...], bunęști únă yará.* (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap² 94/9; *Bunęști un tufęc.* (O pușcă se descarcă cu zgomot.) Can T² 123/26; *Fętili cu nivęstili cęntă și cupilási! bujés.* (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T² 105/13; *La om al viní pri nas și buņiń án sindúķ.* (Omul se supără și trase cu pușca în cufăr.) DP 57/13; *Ámă s-mi duc să-l vicnės luvăcu, si vină z-vă bujáscă.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca láră si bujáscă cu tufęácu, ja [fęáta] pugudęă mai mult di eј.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă ișórá niști fur și cătără să na bujáscă.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoți și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap² 148/10; *Am mirác si buņnės án țela sindúķu.* (Am chef să trag cu pușca în acel cufăr.) DP 57/9; *Buuında.* (Trăgând cu pușca.) Pap¹ 35 s.v. *buués.* F i g. A țășni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că án váli el căzú, că án ápă si buņi, la júnsi și-ј vicni.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

♦ *Dúpu ți fuzi lēpurlī, cōt ver bunăjă, nu cățā loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu pușca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap² 53/35.

Var.: **bujiés, bujés** (Cap 45), **bujés** (Cap 48), **bunés, bujés** (Pap¹ 35, Can¹ 194), **bujiés, bujnés**.

Et.: mac. *buvnuva* (*buvne*), bg. *buhvam* (*buhna*).

bunărgiă, pl. **bunărgi** s.m. Cap 49 s.v. *bunár*; ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meșter care face puțuri.

Var.: **bunărgiă** (Dms), **bunărgi** (Cap 49 s.v. *bunár*).

Et.: mac., bg. *bunarǵija*, tc. *bunarci* (Cap 49 s.v. *bunár*).

bunărgi vezi **bunărgiă**.

bunărgiă vezi **bunărgiă**.

bunătăți, pl. **bunătōt** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să iǎă giu Sultán-Amid [...], tōtă lúmęa ți aų proslăvit díntru bunitățea lui.* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M¹ 29/12; *Aų bñu āmpirātu [āpu gǐǎ] și cunuscú bunităti.* (O bău împăratul [apa vie] și îi fu bine.) MP 26/28; *Ampiratița María fęși bunătōt pri la sirumăș.* (Împărăteasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sârmani.) Pap M² 143/2; *Cōti stęi pri țer, cōta bunitōt z-va da Dómnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăți [= atâtea bine] să vă dea Domnul!) Can T² 122/6; *Nuǎj vǎm un fičyăr și, cu cōta bunitōt la cātóm, și-i mult gálbin.* (Noi avem un fecior și, deși îl tratăm cu atâtea bunătăți, e foarte palid.) MP 186/27; *Slăgăi [...]* di si puclunǎscă la Dymnu di bunitōtli ți āl vǐęa dat. (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătățile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Pęștira ra amplină di tōāti bunitōtli.* (Peștera era plină de toate bunătățile.) Cerna T.

Var.: **bunități**.

Et.: lat. *bonitas, -tatem*.

bunelă, pl. **buneli** s.f. Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiță. *Čac! cu bucválca și ișórá [...]* buneli, lingur și di tōāti lucrili. (Poc! cu mătca și ieșiră [= apărură] [...] furculițe, linguri și de toate lucrurile.) Cap² 89/40; *Cōn*

ăų čăpni áră țęa męasa cu burválca, ișórá [...] buneli, lingur și tot ți trubujăști. (Când atinse din nou masa aceea cu mătca, ieșiră [= apărură] furculițe, linguri și tot ce trebuie.) DP 112/32; *Āų anǎp bānela ān cārni.* (Înfig furculița în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *DęjiI nu știǎų ți-i țę bunelă.* (Bătrânii nu știau ce e aceea furculiță.) Dms s.v.

Var.: **bănelă, bunelă** (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. *bunela*.

bunelă vezi **bunelă**.

bunés vezi **bunăjés**.

buniľă s.f. Pap¹ 61; Can¹ 193; Cap 49 s.v. *bun*; Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din *bun+* -*ľă*.

bunități vezi **bunătăți**.

bunlúc adj. invar. Dms. Cu grămada, din belșug. *Pári bunlúc.* (Bani cu grămada.) Dms s.v.; *Smōcfi bunlúc.* (Smochine din belșug.) Dms s.v.

Et.: tc. *bölük*.

bųólniță vezi **bólniță**.

bųópcă vezi **bópcă**.

búră, pl. **búri** s.f. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. 1. Torent, val mare de apă, viitură, puhoi. *Vini únă búrá di lă lō țéla fičorlăcu.* (Veni un val mare de apă și-l luă pe acel fecioraș.) DP 32/7; *Sáldi búra lă lę [ágru], amă tu cātă să nu iǎă lăngă váli.* (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai grijă să nu fie lângă râu.) Can T¹ 263/7; *Vizúră că Siciņa cură búrá di sōnğ.* (Văzură că [pe] Siciņa curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Búra di vǎltăr mǎlti víti nicó.* (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lō búra* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M² 63/33.

Et.: mac., bg. *bura*.

burări vezi **buróri**.

burbúzá, pl. **burbúzi** s.f. Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. *bursúc, bǎrsógir*.

burbučác, pl. **burbučát** s.m. ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. 1. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. 2. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din *búbric* + *-čác*.

burčlijă vezi **burglijă**.

burdálnic, burdálnică, pl. burdálnit, burdálniti *adj.* Dms. Zburdálnic. *Nő-ári fičór burdálnit că toa!* (Nu există copii [mai] zburdálnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

burgáti, pl. burét s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Burgáti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Burgáti bálós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Burgáti cõnlor* și *Burét di cõnlor.* (Bureți câinești.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms; *Burgáti dúlfi.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti lăptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti uólor* și *Burét di uólor* (Bureții oilor, un fel de mânătarci necomestibile.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms s.v.; *Burgáti pálás.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Burgáti puturós.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Burgáti roș.* (Ciupercă roșie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Burgáti vinit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Burét zornést.* (Specie de ciuperci iuți.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burét di cãlincósi!* (Bureți de culoarea rodiei.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti di cásã.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti di iáscã.* (Burete de iască; babiță.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti di gíji!* (Ciupercă celor vii, specie comestibilă.) Pap² 61; *Burgáti di lúji!* (Ciupercă nebulilor, specie necomestibilă.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burgáti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Burgáti di zímniță.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

♦ *Burét ân tórbã.* (L i t. Bureți în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

Var.: **burétã** (Wild h. 87/4), **burjãti** (Kats 91/22).

Et.: lat **boletis* (= *boletus*).

buréu vezi **buaré**.

burétã vezi **buréti**.

burgés, burgóri, burgói, burgót *vb.* IV. *Intranz.* A datora. *Sã-n dai un irmilóc cã cõta ân burgás.* (Sã-mi dai un irmilic, cã atãta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la *borg*.

burgiliã vezi **burgliã**.

burgliã, pl. burgli s.m. și *adj.* Pap² 59; Cap 43 s.v. *borg*; Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumúsu [...] ãi burgiliã sã dárã únã cãmేశã și únã fãșã di píjã.* (Nașul [...] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] sã facã o cãmășã și o fãșã pentru prunc.) Pap M² 121/8; *Țela tiniru cãri sã u lãã ãi brusliã sã sfãrșãscã trej lucrì.* (Tânãrul care o va lua e dator sã ducã la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bãba ra burgliã la ãmpirãtu pri virgiiã.* (Baba era datornicã la împãrat pentru impozite.) DP 130/26; *Borgliã di jundi si lãã di sã-ț da?* (Datornicul de unde sã ia ca sã-ți dea?) Dms s.v.; *Sãm brusliã șã si fac.* (Sunt obligat sã fac așa.) Dms s.v.

♦ *La fúru toț ã! im borgili.* (L i t. Hoțului îi suntem toți datori. = Hoțul își revendicã partea de la fiecare.) Pap M² 70/31.

Var.: **borgiliã, borgliã, borgliu** (Pap² 59), **brusliã, burçliã** (DP 228); **burgiliã, buršliã** (Cap 43 s.v. *borg*).

Et.: mac., bg. *borçlija* (tc. *borçlu*).

burgiã, pl. burgii *s.f.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Șurub.

Et.: mac., bg. *burgija* (tc. *burgu*).

burgic, pl. burgicur *s.n.* Pap² 61; Pap M² 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atãrnã de *tas*.

Et. nec.

burjãti vezi **burgãti**.

buric, pl. buriti, buritã și **buricur** *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1-6; Dms. **1.** Buric. *Múma-sa rúpi un nãdavãc di la cusitã și cu jel la lããgã moãșa buricu lu micu.* (Mamã-sa rupe un smoc din cosițã și cu el moãșa leagã buricul pruncului.) Pap M² 117/13; *Sętira cu cãri ã! lã tãllã buricu l-u pun lãngã píja.* (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lãngã prunc.) Can T² 116/16. **2.** Stomac, pãntece, abdomen; organe interne. *Buricu mi nvãști ca șãrpi.* (L i t. Mì se încolãcește stomacul [de durere] ca șarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mulãrșã țe putnęsti trubujãsti sã iãã moãșã și mult curãtã*

[*f̄or b̄arbát*] și la *putniri* să *iḗ* mai tot pri gol *buríc*. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână și foarte curată [fără bărbat] și la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M² 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómnu s-na rugóm, soḗ, cu curát buríc*. (La Domnul să ne rugăm, prietenii, cu gând curat.) Pap M¹ 29/6; *Iel burícu ḗrǵá si la vǵádǎ*. (El mintea voia să i-o vadă.) Cap² 60/28; *I mult čurbugóǵa și cu bun buríc*. (E foarte bogat și cu inimă bună.) MP 250/13; *Io ḗer unǎ nivǵástǎ cum áǵi meḡ buríc, tári si iḗ*. (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, așa să fie.) Cap² 97/39; *Si zăbucuró din tot burícu si áǵbǎ un tári zíniri*. (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel áǵi blástimát s-nu močǎrǎ niḗiḗon și să nu iḗ rǎslábít la buríc*. (El e blestemat să nu moară niciodată și să nu fie liniștit la suflet [= să nu aibă sufletul liniștit].) DP 89/24; *Tát-su la prištító cu tuǎt burícu*. (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *Díntru cǎ-ș didǵsi láfu, di ḗa a l la dǵdi din tot burícu*. (Pentru că-și dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M² 167/5; *Cráli Márca, cu mǒnca án buríc, ḗivǎ nu zǵǵá, ra pírdút viḗim*. (*Cráli Márca*, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu putú sǎ-ș ḗonǎ fǒcu pri buríc și la spúsi tot*. (El nu putu să-și țină focul [= taina, durerea] în suflet și le spuse tot.) Pap M² 163/7; *Kínisírǎ cu tot burícu cútru Cósovopole sǎ si bátǎ*. (Porniră cu mult curaj spre *Cósovopole* ca să se lupte.) DP 86/23.

Pun mirác la buríc. A-i veni poftă (să facă ceva), a dori cu ardoare. *Pusi mirákǐ la buríc si z-dúcǎ la Dómnuluḡ Grop*. (Își puse cu ardoare în minte să se ducă la Mormântul Domnului.) W 69/3. **Án fúzi buríc**. A-i pieri curajul. Pap M² 63/35; *Cǒn vizúrǎ șušlic lá fuzi burícu*. (Când văzură, pe dată le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **Án vini buríc**. A-i veni inima la loc, a se liniști. *Cráli Márca, fǎkírú, di ḡindi ra cǎ pupárít, lǒ sǎ-l vinǎ burícu și li árdicǒ mǒnli cútru ḗer*. (*Cráli Márca*, sărmanul, de unde era ca opărit [= descurajat, deprimat], începu să-i vină inima la loc și ridică mâinile spre cer.) DP

84/7. **Án ḗi rúpi din buríc**. A-l lăsa inima (să facă sau să dea ceva.) *Ōspiḗi l pri unǎ filíǵǎ di pǒǵni ántǎpǎ cǎti un mitilic [...], cǎri cǒt lá ḗi rúpi din buríc*. (Oaspeții, într-o felie de pâine, înfig câte un bănuț [...], care cât îl lăsa inima.) Can T² 118/22. **Mi dun la buríc**. A i se strânge inima (de grijă, de teamă). *Sǎlúna mult si dunǒ lá buríc, cǎ nu vrǵa cu iǎl si dǵarmǎ*. (*Sǎlúnei* mult i se strânse inima, căci nu voia să doarmă cu el.) MP 76/11. **Mi bat la buríc**. A se întrista. *Ámpirátu cu trǵǵi fǵǎti z-bátú mult la buríc*. (Împăratul cu trei fete mult se întristă.) MP 64/13. **Án áǵi burícu án gǎǵlé**. A fi trist, (întristat), a fi abătut. *Sǎ viniḗ sǎ-l fǎḗiḗ kéfu lu ámpirátu cǎ mult f-áǵi burícu án gǎǵlé*. (Să veniți să-l înveseliți pe împărat, că e foarte întristat.) Pap M² 144/12. **Án ḗi nigreǵásti burícu**. A se întrista, a fi cătrănit. *Ámpirátu, cǒn uzǒ cǎ ámpirátǐḗa rudí un cǎḗǒl și unǎ máḗǎ, mult á l si nigrí burícu*. (Împăratul, când auzi că împărăteasa a născut un cățel și o pisică, mult se întristă.) Pap M² 143/20. **Án ḗi lipǵásti di buríc**. A îndrăgi (pe cineva). *Prima ḡǎrǎ cǒn [fičóru] á l dúsi cǎvéǵǎ lá ímpirátu, á l ḗi lipí di buríc*. (De prima dată când [băiatul] îi aduse împăratului cafeaua, el îl îndrăgi [pe băiat].) DP 102/1. **Án cǎdi la buríc**. A îndrăgi (pe cineva), a-i cădea cu tronc. *Á l cǎzú la buríc lá fǵǎtǎ cǎ ḗista fičóru ra și mult úbǎv*. (Îl căzu cu tronc fetei, căci acest fecior era și foarte frumos.) DP 115/29. **Án va burícu**. A vrea, a pofti. *Cum sǎ-ḗ [lá] laș ḗista rat, cu tǒǎti nivǵástili lángǎ tǐni, ti culḗ cu cǎri ḗer, ti búcur cum áḗ va burícu*. (Cum să lași [= să părăsești] tihna asta, cu toate nevestele lângă tine, te culci cu care vrei, te bucuri cum poștești.) DP 125/23. **Án ḗeri burícu**. A vrea, a pofti. *Ḗa sǎ rudǵscǎ un i l ḗa cum aḗ ḗeri burícu*. (Ea va naște un fiu așa cum poștești [= îți dorește inima].) Pap M¹ 143/10; **Án árdi burícu**. A-i fi sete. *Flo un trap cu niǵc ápu, cǎ áǵi árdǵǵǎ mult burícu*. (Dădu de un pârâu cu puțină apă, că îi era foarte sete.) MP 118/6.

♦ **Ámbár áǵi la buríc**. (L i t. E generos la inimă. = Are inimă largă, e darnic.) Cap² 217/39; *Cǒti ári án buríc*. (L i t. Câte are în minte. = E inteligent și șiret.) Cap² 169/3; *Án ișǒ di la buríc*. (L i t. Mi-a ieșit din suflet = A

pierdut afecțiunea mea.) Cap² 169/1; *Cu drăcu-n buric amnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap² 168/45; *Nu-l tălăi buricu.* (L i t. Nu i-am tăiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap² 169/5; *Că di buric căjăt.* (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap² 169/9; [*Ăi*] *buricu pimintului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can¹ 193 s.v.

Et.: lat. **umbilicus* (= *umbilicus*).

buricós, buricósă, pl. buricós, buricósi *adj.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimăsiră un fur moș, mai buricós, să veadă ți-î pri còla.* (Trimiseră un hoț bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile.]) DP 64/2; *G'úpřiI' buricós.* (Țiganii curajoși.) Cap² 93/30; *G'upc buricós no-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din *buric* + *-ós*.

burnés, burníri, burniș, burnít vb. IV. *Intranz.* Pap² 61; Can¹ 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Lă-İa și țışta măgări, di ca s-ti duț la uoș, ca si bărnescă uóșli, si İa trimet̃ unu pri la țea pãrti, lãntu pri la lãnta, ca si li țoãrnã.* (Ia-i și pe măgarii aștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap² 102/33; *Défu si burni si si upnăscă, ma nu putu si jăsă.* (Défu se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap² 97/20; *Cøn burnirã din cutãr [uóșli], unã nu rămãsi.* (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutãr*; *Cøn si burnirã țoglavıI' – s-la mănãncã di gıu!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mănânce de viu!) Pap M² 153/37; *FicóriI' burnirã să dúnã cãstóñã.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burni pri noș.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. *brkne*, bg. *brãkna*.

burijã, pl. burij *s.f.* Dms. Trompetă, goarnă. *Burijã di dipãrti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Burijã turțescã pri ıa tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. *burija* (tc. *boru*).

buróri s.f. Can¹ 193; Cap 50 s.v. *burós*. Luptă. *Unășjunã cáłI' si plusnirã lã burãrã.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap² 129/9.

Var.: **burári.**

Et.: vezi **burós**.

burós, buróri, buróș, burót vb. IV. *Refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Flãrã ân drum niști ficór țe să burãu.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M² 153/4; *Pórcu cu rãslãnu si burãu toãtã zúıa.* (Porcul cu leul se luptau toată ziua.) Cap² 73/28; *Ca si buróřã, buróřã, cãzú la Cãra-arãp cal.* (Dacă se luptară ce se luptară, căzu calul lui Cãra-arãp.) Cap² 129/13; *İel si feãsi un rãslãn, si buróřã cu pórcu toãtã zúıa.* (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap² 73/22; *La júnsi și si cãțãrã si burãscã cu cãlu lu ficóru.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap² 129/28.

Et.: mac. *bori*, bg. *borja*.

Bursác n.pr. Pap M² 173/16; Cap 50. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: vezi **bursúc**.

bursúc, pl. bursút s.m. Pap² 60; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. *borsuk* (bg. *borsuk, bursuk*).

burșlișã vezi **burğlișã**.

burún s.m. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. *burun* 'deal, movilă' (< tc. *burun* 'nas').

Burúnu-di-vãrnișã n.pr. Pap M² 173/18; Cap 50 s.v. *burún*. Nume de loc în *Úmã*.

Et.: *burún* + *di* + *vãrnișã*.

burút vezi **bãrnút**.

buruvãjã vezi **buruvãlcã**.

buruvãlcã, pl. buruvólț s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *TeI' fraț vșau unã buruvãlcã, unã zãgıjã di pãpúșã ș-un årșin di pãncã.* (Frații aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap² 110/6; *Aı cãpnı meșã cu buruvãjã și ișóřã scãndi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvãjã, burvãlcã** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. *boravalka*.

buruvés vezi **burvės**.

burvǎlcă vezi **buruvǎlcă**.

burvės, burviri, burviĭ, burvít vb. IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. 1. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbálca mári cári buruvės án cázán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burviĭ bóbu s-nu si zăvăráscă.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ți járbi án țista cázán și cóți la burvít pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta și de ce îl mestecați pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvǎ-la córĭl!* (Amestecă-le cărțile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úspili să li burvės cu fărínă și să-l li dai la ípă.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepci.) DP 34/14; *L-ampló un crundír di rikíĭă cu picmĭăs buruvítă di s-íĭă dúlți.* (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grøn burvít.* (Grâu amestecat, prin care crește secară.) Cerna A/2046; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păștám úóĭli.* (Eram asociat cu un tovarăș, pășteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Póĭa insánlu lă si mărítă di Gríva, si lęa mǎkídónkĭ [...], šíți-ŭ burvíra toátă limba nõástră.* (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din Gríva, să ia macedonence slave [...], așa amestecară toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am únă buțgáŭă plínă cu vin și cu rakíĭă, áma nu si burvės.* (Am un butoiăș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/18; *Noĭ cøn ram fičúór, lă păștém búoi!* și *nă burvēm cu brăslăvéĭl!* (Noi, când eram copii, pășteam oile și ne amestecam cu cei din Birísláv.) AtaM 398/12; *La dǎđdara drum și z-buruvira tuđtılı biĭúĭtáli án un lŭăc.* (Le dădură drumul și se amestecară toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-ĭ bun s-ti burvės án Dómmuluĭ lúcru.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap² 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Țǎstă tǎrcă că-ĭ úbăvă, di țǎ si ánmăričávi și burvi án laf.* (Aceasta considera că e frumoasă, de aceea se semeți și se amestecă în vorbă.) DP 57/25. 2. A răscoli;

a căuta (cu atenție). *Mára, mult áŭ burvės ugníștę!* (Măi, mult [mai] răscolești vatra!) Can T¹ 274/5; *Si dusșiră prin udóĭ, buruvíră că buruvíră, áŭ fláră [fęta] cóla.* (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M² 156/18; *Cățó s-o burvėsă la per; cøn u burvė la per, șórpı si dunără pri dinzúr di fęta.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, șerpii se adunară în jurul fetei.) Cerna T. 3. A răsfoi. *Burvės únă cárți vlășgáscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. 4. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvęsti vácótu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

Var.: **buruvės**.

Et.: mac. **boravi**, bg. **boravja**.

burvídara vezi **burvídăra**.

burvídăra adv. Cap 50 s.v. *burvės*. Amestecând. *Turím burvídăra.* (Turnăm amestecând.) Cap 50 s.v. *burvės*.

Var.: **burvídara**.

Et.: vezi **burvės**.

burviniță, pl. burvinițur și **burviniță** s.f. Dms. Încurcătură; neînțelegere, conflict. *Nu-ń trubăĭés tør burvinițur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Și pri lă noĭ ra burviniță un vácót.* (Și pe la noi, cândva, au fost neînțelegeri.) Dms s.v.; *Túrču cu gárcu áŭ burviniță.* (Turcii au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din ***burvínă** (cf. mac., bg. **boravenje**) + **-iță**.

burvitură, pl. burvitúr s.f. Cap 50 s.v. *burvės*; Dms. Neînțelegere; încurcătură. *Din țǎstă burvitură vem [...] ziĭán.* (Din această neînțelegere avem [...] pagubă.) Cap 50 s.v. *burvės*.

Et.: din **burvės** + **-itură**.

busiĭóc vezi **busiľuc**.

busiľoc vezi **busiľuc**.

busiľuc s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lę un bǎrdác [...], la amplă di proáspătă ápu și la stúpă, ácu-ĭ vęřă, cu únă kĭcă vęřdi, áră ácu-ĭ járńă, cu un busuľuc uscát.* (Ia un urcior [...], îl umple cu apă proaspătă și îl astupă, dacă e vară, cu un buchețel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M² 117/40; *Fęĭli lęu cáti un busiľuc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T² 106/32; *Țela ȧom curúĵ busiĵuc áĵ ámpuviniĵ curĵn si mĵră.* (Omul al cărui busuioc e veștejit, curând o să moară.) Can T² 106/33. *Pópa da cu bálca di busiĵóc.* (Popa dá [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v. *bálcă.*

Var.: **busiĵóc**, **busiĵóc**, **busuĵuc**.

Et.: mac., bg. *bosilĵok*.

busmán vezi **buĵmán**.

busnés vezi **buĵăĵés**.

bustán¹, pl. **bustán** s.m. Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báfĉă án un drum, ĵúndi, i zúŷă, si trĉăcă ȧom și si puń bustán án ĵă.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], și să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap² 99/28; *Ácu poĵ s-ti duĵ sj-aŷ ĵăĵ un bustán, că di țel bustán trĉăĵi mĉa lușutiĵă.* (Dacă poți, du-te să iei un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap² 143/17.

Et.: tc. *bostan*.

bustán², pl. **bustáni** s.n. Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Peperărie. *La scuási án un bustán cu ĵubiniĵă.* (Îl scoase [= duse] la o peperărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. *bostan* (mac., bg. *bostan*).

busuĵuc vezi **busiĵuc**.

busumărc vezi **băsămăc**.

buș, pl. **bușă**, **búși** și **búșur** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din ĵe! zăcătă să da cu búșu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T¹ 271/27; *Li pun búșili án úrdini, únă dĵpu lántili.* (Pumnii îi așază pe rând, unul după celălalt.) Can T¹ 271/26; *Con s-trĵăĵ pri lăngă ĵăl, si-ĵ daĵ un buș án cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Lă zdruinără cu búșili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Lántu fiĉór, căn aŷ dădĉă búșlu tru pimint, căsă di h'er si dără.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap² 111/25.

Et.: cf. alb. *mbush*, *bush* (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 ș.u.)

but¹ vezi **bod**.

but² pl. **bútur** s.n. Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; șold.

Et.: tc. *but* (mac., bg. *but*).

butár, pl. **butár** s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Cap 51 s.v. *buti²*. Dogar.

Et.: din *búti* + *-ár*.

bútără vezi **bútură**.

butărníc vezi **buturníc²**.

butélnic vezi **buturníc²**.

buterníc vezi **buturníc²**.

búti, pl. **buĵ** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La áncurunári si scĉătiĵ ĵérurli di pri búti.* (La cununie să scoateți cercurile de fier de pe butoi.) Cap² 76/10; *Cótiva buĵ di ápu [...] li púsi pri un cŷărb.* (Câteva butoai de apă [...] le puse pe un corb.) Cap² 121/38; *Búĵli raŷ distupáti și vĵnu cură că din búcă.* (Butoaiile erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. *buttis*.

butiĉcă, pl. **butiĉki** s.f. Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti²*. Butoiaș, putinică.

Var.: **bútiĉcă** (Can¹ 194).

Et.: din *búti* + *-iĉ(că)*.

bútiĉcă vezi **butiĉcă**.

butiĵúni vezi **bătiĵúni**.

bútim, pl. **bútimi** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti²*; Cerna A/851, 2354; Dms. 1. Putină, butoi. *Lámhá biĵú un bútim plin cu mătiniĵă.* (Balaurul bău o puțină mare plină cu lapte bătut.) Cap 51 s.v.; 2. Putinei. *Án bútin si bat mătiniĵăli.* (În putinei se bate laptele [bătut].) Cap 51 s.v. *búti²*.

Var.: **butím** (Pap¹ 35; Pap² 61), **bútin** (Pap² 61; Cap 51 s.v. *búti²*).

Et.: bg. *butim* (BER I 92), mac. *butin*.

butím vezi **bútim**.

bútin vezi **bútim**.

bútină vezi **pútină**.

butirisés, **butirisíri**, **butirisíĵ**, **butirisít** vb.

IV. *Tranz.* Pap¹ 35; Can¹ 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Cĉn si zădĉrmă, s-lă butrisím și s-lă nicĉm.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] și o să-l înecăm.) DP 44/11; *Izmiĵáru áŷ butrisí popădiĵa án ápu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: **butirnisés** (Dms s.v.), **butrisés**.

Et.: mac. *buturisa*, bg. *butorjasam*.

butirnic vezi **buturnic**².

butirnic vezi **buturnic**¹.

butirnisés vezi **butirisés**.

butişnic vezi **buturnic**².

butirisés vezi **butirisés**.

bútur, *pl. bútur s.m.* Pap¹ 35; Pap² 61; Dms. Bubă rea.

♦ *Iě nu l-u búтуру!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búтуру s-la scoť!* (Ieși-ți-ar buba rea!) Pap¹ 35 s.v.

Et.: cf. bg. **butora** (**butor**).

buturák, *pl. buturák s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslănița vęa un buturák și buturáku fu ăntăpát di cuțót și curčn si răzlăbí.* (Leoaica avea un furuncul și furunculul fu înțepat de cuțit și curând cedă.) Cap² 74/39; *Ău pugudí ăn răbét jündi răslăncă vęa un buturák.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. **butorak**.

bútură *s.f.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 52. (La cai și vite) Răpciugă.

♦ *Te ț-ăi? bútură?* (L i t. Ce ți-e [= ce ai]? răpciugă? = Ce tot mârâi [= fornăi]?) Pap M² 63/36; *Nu l-ăi bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracu) Pap M² 63/38.

Var.: **bútără** (Can¹ 194).

Et.: mac., bg. **butur**.

buturnic¹ *s.m.* Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai și vite) Răpciugă.

Var.: **butirnic** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din **bútură** + **-nic**.

buturnic², *pl. buturniț și buturnicur s.m.și n.* Can¹ 194; Cap 52. Ghionț, brânci.

Daș un buturnic. A da brânci. *Vămpiru, că-l dădi un butirnic la ușa, aș frónsi și ntró ăn mčără.* (Vampirul, când îi dădu brânci ușii, o sparse și intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturnic**. A da brânci. *Ca si dúsi el di-l púsi un butirnic la pčártă, țęápki si feási pčárta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porții, așchii se făcu poarta.) Cap² 62/33.

Var.: **butărníc** (Can¹ 194), **butélnic** (Cerna T), **buternic** (Can¹ 194), **butirnic** (Cerna T), **butişnic** (Cap 51).

Et.: din **butirisés** + **-nic**.

buțăiés vezi **buțnés**.

buțăiă, *pl. buțel și buțăli s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaș. *Lă călcă pri pičór júnili cčn lă dinjúră dinjúr di buțăiă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiașului.) Can T² 102/8; *Fęáta [...] si scúnsi ăn únă buțăiă și-ș la púsi căpácu disúpră.* (Fata [...] se ascunde într-un butoiaș și-și puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăń] am únă buțăiă plină cu vin și cu răkíjă.* (Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/16.

Var.: **bučăiă** (Wild h. 372/6).

Et.: din **búti** + **-ęiă**.

buțilúscă, *pl. buțilúski s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaș.

Et.: din **buțăli** (pl. lui **buțăiă**) + **-úscă**.

buțmán, *pl. buțmán s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cčn si sculără, la flără dęádu cu únă tipsiță plină di buțmán.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap² 98/17; *Ua sa buțmán mai măčcát și mai coț.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari și mai coțți.) DP 53/10; *Măncáj doj buțmán di úuă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. **buca** (Can¹ 194).

buțnés, **buțniri**, **buțniț**, **buțnit** *vb.* IV. *Tranz.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Dms. **1.** A înțepa, a înfíge, a împunge. *Únă stręácłă că vini, di ca u buțni țęa vácă, toátă zúua lăgă dúpu ja.* (Dacă veni o streche, de o înțepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap² 114/6; *Ja ăl'ra picáti di fičór și nu la buțnę cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat și nu-l înțepa cu acul.) Cap² 65/19; *Aș lără țápa, cum ra ársă, și u buțnira an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, și o înfípseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmit, tu s-mi buțnés s-mi diștét jo.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap² 65/13. F i g. A înțepa (prin vorbe), a ofensa. *Lă buțniț pri dinălát.* (Îl înțepai [= îl ofensai] pe ocolite.) Dms s.v. **2.** A spinteca. *La buțni rápu și la trânti la primínt.*

(Îl spintecă pe arap și-l trânti la pământ.) Pap M²/34; *Cumiți! Ia tâlc-ôră trei!*, *Ia buțâiră to!* (I-au omorât pe toți cei trei hoți, îi spintecară pe toți.) Cerna/T. 3. A da pinteni (calului).

Var.: **busnés** (Can¹ 193; Cap 51; Dms.),

buțâiés.

Et.: mac. *bucne*, bg. *bucna*.

buțcâc, pl. **buțcât** s.m. Dms. Bouleț. F i g. Dobitoc, prostănac. *Că vrin buțcâc si puriveăști*. (Se împleticește ca un prostănac.) Dms s.v.

Et.: din *boș* + *-câc*.

bușés vezi **bunăiés**.

bușîés vezi **bunăiés**.

bușnés vezi **bunăiés**.

bușvină s.f. Dms. Carne de vită. *Ári un an di çon nu mâncçâi bușvină*. (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la *boș* (după *guvidînă*).

búză, pl. **búzi** s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buză.

Ânflum búzili. A se bosumfla. *Ți li ânflăș búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can¹ 194 s.v.

Var.: **búďă** (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. *buzë*.

buzăgîiă, pl. **buzăgîi** s.m. Can¹ 194; Cap 52 s.v. *bóză*; Dms. Bragagiu.

Var.: **buzăgîiă** (Cap 52 s.v. *búză*), **buzăgîiă** (Dms.)

Et.: mac., bg. *bozağija* (tc. *bozaci*).

buzăgîiă vezi **buzăgîiă**.

buzăgîiă vezi **buzăgîiă**.

buzdugán, pl. **buzdugáni** s.n. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fiçúăru, cu buzdugánu, con la scutěă căpu lámhá, a! trási únă prísti cap*. (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, îi trase una peste cap.) Cap² 119/46; *La lo cálu, lo și calóčca și buzdugánu și z-dúsi*. (Luă calul, luă și paloșul și buzduganul și se duse.) MP 14/9; *Fiçóru [...] aș dăró un buzdugán*. (Feciorul [...] își făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. *bozdoğan* (mac. *bozdogan*, bg. *bozdugan*).

buzcăi vezi **buzél**.

buzcăf vezi **buzél**.

buzéi vezi **buzél**.

buzél, pl. **buzel** și **buzéi** s.m., **buzéľă** s.n. Can¹ 194; Cap 43 s.v. *boz*, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Úňă sirácă fěă ău ăňșáră din-zur-ăn-zúr cu frúnđi di buzél!* (Pe o fată orfană o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T¹ 269/22; *Púnim și trei buzéi ăň trei lócur*. (Punem și trei flori de soc în trei locuri.) Can T¹ 115/2; *Téga s-dúsi la báhce di váli [...] sum* [sic: *sub*] *buzélu mári*. (*Téga* se duse în grădina din vale [...] sub socul [cel] mare.) Cap² 20/15; *Piscă di buzél!* (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéi di minútu*. (Floare mărunță de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzél! dăróm plúșcáčă*. (Din [lemn de] soc facem pușcoace.) Dms s.v.; *Buzjál nalt*. (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: **buzcăi** (Cap 52 s.v. *buzcăľ*), **buzcăľ** (Cap 52), **buzéi** (Can¹ 194), **buzéľ** (Dms), **buzéľ** (Can¹ 194), **buzjál**.

Et.: mac. *bozel* (cf. și bg. *băzel*, *băzej* BER I 97).

buzéi vezi **buzél**.

buzéľ vezi **buzél**.

buzéľ vezi **buzél**.

buzjál vezi **buzél**.

buzmunéz, **buzmunári**, **buzmunái**, **buzmunát** vb. I. *Refl.* Cap 52. A se supăra; a se înfuria. *Jeș bun să nu ti buzmunéz*. (Fii bun și nu te supăra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. *besnee*.

buzós, **buzóri**, **buzói**, **buzót** vb. IV. *Refl.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52 s.v. *búză*; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umfla în pene, a se îngâmfa. *Țe ti buzóș șa?* (De ce te-ai umflat așa în pene?) Pap M² 63/39.

Et.: de la *búză*.